

Framing IS

Een framinganalyse over Islamitische Staat in nieuwsberichten op NOS.nl en in online discussies op de NOS-Facebookpagina

Copyright © 2015 EYT Media Group, Inc

Guido Leugering, S1575759
Masterscriptie Journalistiek en Nieuwe Media

Scriptiebegeleider: Peter Burger
Tweede lezer: Jaap de Jong

Universiteit Leiden: 23 december 2015

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie 'Framing IS. Een framinganalyse over Islamitische Staat in nieuwsberichten op NOS.nl en in online discussies op de NOS-Facebookpagina.' Deze masterscriptie maakt onderdeel uit van het onderwijskader '*De gezagscrisis: journalistieke en vernaculaire autoriteit*'; een scriptiethema van de Master Journalistiek en Nieuwe Media in het studiejaar 2014-2015. Binnen dit scriptiethema worden maatschappelijke kwesties geanalyseerd waarin sprake is van een gezagscrisis tussen burgers en instituties zoals de mainstream media. Het gezag van mainstream nieuwsmedia als leveranciers van betrouwbare, geautoriseerde kennis is mede door de komst van sociale media onder druk komen te staan. Deze media worden binnen dit scriptiethema benaderd als het *vernacular web*; (Howard, 2008a, b), de verzameling van forums, blogs, wiki's, lezersreacties op nieuwssites, sociale netwerken en andere ontmoetings- en discussieplekken op Internet, die zich kenmerken door een niet-institutionele retorica. Het vernaculaire web biedt burgers de ruimte om aan traditioneel gezag te tornen van de mainstream media, variërend over verschillende maatschappelijke kwesties.

Deze masterscriptie behandelt de frames over IS in nieuwsberichten op NOS.nl en in discussies op het vernaculaire web van de NOS: de NOS-Facebookpagina. Het onderzoek naar mediaframes en *counterframes* was - zeker in combinatie met een fulltime stage, en later een fulltime baan - een zware opgave, maar mede door de begeleiding en ondersteuning van Peter Burger is het gelukt om het onderzoek tot een goed einde te brengen. Hiervoor wil ik hem hartelijk bedanken.

Hopelijk wordt deze masterscriptie met nieuwsgierigheid gelezen. Ik wens u veel leesplezier toe.

Guido Leugering

Leiden, 23 december 2015

Inhoudsopgave

	Voorwoord	2
	Samenvatting	5
1.	Inleiding	6
	1.1 Aanleiding	6
	1.2 Wetenschappelijke relevantie	7
	1.3 Maatschappelijke relevantie	8
	1.4 Onderzoeksvraag	9
	1.5 Afbakening van het onderzoek	9
	1.6 Leeswijzer	10
2.	Theoretisch kader	11
	2.1 Framing	11
	2.1.1 Framing devices en reasoning devices	11
	2.1.2 Dominante frames en <i>counterframes</i>	12
	2.1.3 Thematische- en episodische frames	14
	2.1.4 Framesponsors en framevertegenwoordigers	15
	2.1.5 Het framingproces en de effecten van frames	16
	2.2. Eerder onderzoek naar de frames rondom terrorisme	17
	2.3 Eerder onderzoek naar de frames rondom moslims	20
	2.4 Eerder onderzoek naar de frames rondom Syriëstrijders	21
	2.5 Samenvatting	23
3.	Methode	24
	3.1 Onderzoeksmethode	24
	3.2 Materiaalselectie	26
	3.3 Ethiek	26
4.	Resultaten	27
	4.1 Mediaframes	27
	4.1.1 'Barbaarse bedreiger'-frame	27
	4.1.2 'Conflict'-frame	33
	4.2 Overeenkomsten tussen mediaframes en publieksframes	35
	4.3 Counterframes	39
	4.3.1 'Wantrouwen'-frame	39
	4.3.2 ' <i>IS heeft schuld</i> '-frame	44
	4.3.3 <i>Atheïstische frame</i>	47
5.	Conclusie	49
	5.1 Twee verschillende mediaframes over IS	49

5.2	Verschillen in nieuws-formats	50
5.3	Vier verschillende publieksframes over IS	51
5.4	Overeenkomsten tussen mediaframes en publieksframes	52
5.5	Counterframes	53
5.6	Overeenkomsten met de bestudeerde literatuur	53
5.7	Discussie	54
	Bibliografie	57
	Bijlagen	64
	Bijlage 1. Voorbeeld van een online discussie op de NOS-Facebookpagina	64
	Bijlage 2. Framingmatrix Van Gorp & Van der Groot (2009)	65
	Bijlage 3. Mediaframes en publieksframes	66
	Bijlage 4. Framingmatrix: IS	67
	Bijlage 5. Scriptiecorpus - NOS berichten	70

Samenvatting

Sinds enige tijd is de westerse wereld in de ban van IS, ofwel Islamitische Staat. Doordat IS in rap tempo grote gebieden in Syrië en Irak veroverde, de strijd tegen ongelovigen en afvalligen vaak publiekelijk plaatsvindt en extreme daden van IS via video's op internet worden verspreid, is IS een *hot issue* geworden onder de Nederlandse bevolking. Er komen verschillende frames naar voren wanneer men over IS discussieert. In deze scriptie wordt gepoogd om dit *discours* rond IS te achterhalen, zowel in nieuwsberichten op NOS.nl als in discussies de NOS-Facebookpagina. De media en publieksframes over IS worden in kaart gebracht aan de hand van een inductieve framinganalyse, waarin alle frames geplaatst worden in de framingmatrix van Van Gorp (2007).

Resultaat hiervan is dat de NOS gebruik maakt van twee verschillende frames, te weten het 'Barbaarse bedreiger'-frame en het 'Conflict'-frame. Opvallend is dat de mediaframes niet alleen verschillen van denkkader, maar dat de mediaframes ook verschillen vertonen in *nieuws-formats*. Zo kent het 'Conflict'-frame een episodisch nieuws-format, waarbij het nieuws omtrent IS wordt belicht vanuit een individueel geval. De artikelen met het 'Barbaarse bedreiger'-frame zijn daarentegen veelal verpakt in een thematisch nieuws-format, waarin gebeurtenissen en situaties rondom IS worden omschreven vanuit een breder perspectief. In sommige gevallen worden de artikelen met het 'Barbaarse bedreiger'-frame verpakt in een *human interest format*, waarbij de NOS het nieuws presenteert vanuit een persoonlijke invalshoek.

Op de NOS-Facebookpagina maken discussiedeelnemers - naast het 'Barbaarse bedreiger'-frame - ook gebruik van het 'Wantrouwen'-frame, het 'Islam heeft schuld'-frame en het Atheïstische frame wanneer zij comments plaatsen over IS. Journalisten doen er goed aan om na te gaan welke frames zich voordoen in discussies op sociale media over IS. Deze *counterframes* vanuit het publiek kunnen er namelijk voor zorgen dat het thema 'IS' op verschillende manieren wordt belicht. Dit zorgt voor meer diversiteit in de mediaberichtgeving en voor meer begrip van de verschillende standpunten in het publieke debat over IS.

Islamitische Staat, framing, mediaframes, publieksframes, counterframes, framing devices, reasoning devices, framingmatrix, nieuws-formats, het vernaculaire web, NOS, Facebook.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Sinds enige tijd is de westerse wereld in de ban van Islamitische Staat (IS). In juni 2014 claimde IS een grensoverschrijdend kalifaat te hebben opgericht met Abu Bakr al-Baghdadi als de kalief.¹ Hiermee pretendeert al-Baghdadi de opvolger te zijn van de profeet Mohammed en claimt IS een leidende rol te spelen over alle moslims in de wereld. Als gevolg van de gewelddadige opmars van IS zijn er sinds juni 2014 miljoenen Irakezen en Syriërs hun woonplaats ontvlucht.² Na de oprichting van het kalifaat werd de wereld opgeschrikt met beelden van IS-leden, die voor de camera het hoofd afsneden van westerlingen en Syriërs. In oktober 2014 hielden de Verenigde Naties IS verantwoordelijk voor diverse schendingen van mensenrechten en oorlogsmisdaden;³ misdaden die door de VN worden gezien als onderdeel van een grootschalige, georganiseerde terreurcampagne.⁴ De terreur bleef echter niet beperkt tot de regio's rond Irak en Syrië; ook westerse jongeren sloten zich namelijk aan om mee te vechten met IS, waardoor 'Syriëgangsters' steeds vaker in het nieuws kwamen in Nederlandse en Belgische media (Berbers e.a., 2015; Boesman e.a., 2015). Hierdoor is dit onderwerp een *hot issue* geworden onder de Nederlandse bevolking; op sociale media mengen mensen zich gemakkelijk in de discussies die zijn ontstaan over IS. Mensen houden zich daarbij veelal vast aan de frames of denkbeelden van journalisten. Vooral wanneer lezers weinig kennis hebben over een bepaald issue, gebruiken zij de mediaframes om het issue beter te kunnen begrijpen (Van Gorp, 2005).

Nieuwsmedia hebben sinds de aanslagen op het World Trade Center op 11 september 2001 de islamitische cultuur steeds meer in verband gebracht met terrorisme (Ruigrok & Van Atteveld, 2007). Zowel in Europa als in de Verenigde Staten werd de islam na de aanslagen op 11 september in de mediaberichtgeving negatief geportretteerd, en ging deze trend hand in hand met een groeiende 'Islamofobie' (d'Haenens & Bink, 2007; Powell, 2011). Het optreden van IS in Syrië en Irak en de recente aanslagen in Parijs hebben het wantrouwen in Nederland tegen de islam gevoed. Zo blijkt uit een recent onderzoek van Trouw⁵ dat de meerderheid van de Nederlandse bevolking (63 procent) denkt dat religie meer kwaad dan goed teweegbrengt. Hoewel in het onderzoek niet duidelijk wordt gemaakt of met 'religie' alleen de islam bedoeld wordt, lijken mensen wel snel een oordeel te vellen over de islam, onder andere op sociale media. Ook

¹ NOS (2014, 29 juni). *ISIS: kalifaat van Irak tot Syrië*. Geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/668264-isis-kalifaat-van-irak-tot-syrie.html>

² NOS (2014, 17 juni). *Miljoenen Irakezen vluchten voor ISIS*. Geraadpleegd via: <http://nos.nl/video/662193-miljoen-irakezen-vluchten-voor-isis.html>

³ Verenigde Naties (2014, 2 oktober). *Staggering array' of gross human rights abuses in Iraq – UN report*. Geraadpleegd via: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=48980#.VlgiokRo3oy>

⁴ Verenigde Naties (2014, 14 november). *'Rule of Terror. Living under ISIS in Syria'*, Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic. Geraadpleegd via: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/ColSyria/HRC_CRP_ISIS_14Nov2014.pdf

⁵ Trouw (2015, 21 januari). *'Religie brengt vooral kwaad'*. Geraadpleegd via: <http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/3834142/2015/01/21/Religie-brengt-vooral-kwaad.dhtml>

moslims laten van zich horen op sociale media; een aantal van hen deelt een sterk wantrouwen tegen mainstream media als de NOS. Ze beschuldigen de media van haatzaaij en zijn van mening dat de media mensen op elkaar in laten gaan (Burger, 2015).

Op sociale netwerken en discussieplekken op internet komen er verschillende denkbeelden naar voren wanneer er over IS wordt gediscussieerd. In deze scriptie wordt gepoogd om dit *discours* rond IS te achterhalen. Op welke manier wordt er in online discussies over IS gesproken? En verschillen de publieksframes met de frames die nieuwsmedia hanteren? Dat zijn vragen die dit onderzoek beoogt te beantwoorden aan de hand van een framinganalyse van zowel berichten in de media als reacties in online discussies.

1.2 Wetenschappelijke relevantie

Bestaand onderzoek over frames over terrorisme richt zich vooral op de frames in de nieuwsmedia (Papacharissi & de Fatima Oliveira, 2008; Powell, 2011; Reese & Lewis, 2009; Ryan, 2004). De beeldvorming van een terroristische organisatie in de nieuwsmedia is in de meeste gevallen overwegend negatief. Powell (2011) stelt dat de islam een negatieve beeldvorming krijgt, doordat veel terroristische daden worden gepleegd in de naam van de islam. Tevens concludeert Powell uit haar onderzoek naar de berichtgeving over terrorisme sinds '9/11' dat de angst voor internationaal terrorisme dominant is in de berichtgeving van de media, vooral wanneer moslims, Arabieren of de islam hierbij betrokken zijn. Deze mediaframes waarin angst voor (internationaal) terrorisme wordt opgeroepen, hebben ertoe geleid dat er een negatieve maatschappelijke beeldvorming is ontstaan rondom de islam. Literatuurstudie leert ons dat vooral de islam in het buitenland (d'Haenens, 2006) vaak door de Nederlandse media in verband wordt gebracht met terrorisme en geweld. Daarbij voeren voornamelijk autochtone Nederlanders het woord over de islam (Van Helden, 2005); een vaak gehoorde klacht van moslims is dan ook het minimale aantal islam-deskundigen en woordvoerders die hun stem mogen laten horen op televisie en in kranten (Sterk & Liu, 2003).

Ten tijde van crisis of maatschappelijke ontwrichting hebben mensen een hoge behoefte aan informatie over de feiten en wordt er een beroep gedaan op de geschreven pers. Uit onderzoek van Kanihanen & Gale (2003) en Lowrey (2004) blijkt dat het publiek er in deze omstandigheden op vertrouwt dat de verslaggeving van de media correct en neutraal is. Andere onderzoeken wijzen er echter op dat het gezag van de mainstream nieuwsmedia als leveranciers van betrouwbare, geautoriseerde kennis onder druk is komen te staan (Burger, 2014; Burger & Vanderveen, 2010). Deze gezagscrisis reikt verder dan alleen de vertrouwenskloof tussen burgers en de mainstream nieuwsmedia; ook de autoriteit van andere instituties, waaronder de overheid wordt betwist. Internet en sociale media bieden burgers de ruimte om aan traditioneel gezag te tornen en hun eigen waarheid te construeren. Howard (2008 a, b) beschouwt deze media als het *vernacular web*: de verzameling van forums, blogs, wiki's, lezersreacties op nieuwssites, sociale netwerken en andere ontmoetings- en discussieplekken op internet, die zich kenmerken door een niet-institutionele retorica (Burger, 2014, p. 16).

In dit onderzoek wordt vooral aandacht besteed aan de frames die afwijken van de mediaframes. Aangezien het wantrouwen jegens de mainstream media vooral op het vernaculaire web openlijk wordt geuit, is de kans groot dat de frames die afwijken van de mediaframes kunnen worden teruggevonden op discussieplekken op sociale media zoals Facebook. Facebook blijkt namelijk een uitermate geschikt podium waarop sprake is van religieuze diversiteit én waarop mensen zich openbaar afkeren tegen de berichtgeving van de media. Zo laten heel wat moslims hun stem horen in de comments op Facebookpagina's, waarin een sterk wantrouwen tegen de mainstream media wordt gedeeld. Aangezien de stem van de Nederlandse moslimbevolking niet gehoord wordt in de mainstream media, kunnen de comments op Facebookpagina's een interessant corpus bieden waarin de stem van de gemiddelde moslim wél wordt gehoord. Door deze 'alternatieve' frames over het nieuws rondom IS te analyseren, kunnen er *counterframes* geformuleerd worden die een tegenwicht bieden aan de beeldvorming in de mainstream media. Het doel van het onderzoek is dan ook om deze *counterframes* in kaart te brengen en eventuele verschillen te analyseren tussen de frames in de mainstream media en de frames die worden gehanteerd door discussiedeelnemers op sociale media.

Binnen het framingonderzoek over terrorisme is nog opvallend weinig aandacht besteed aan de frames die ter sprake komen op het *vernacular web*. Er is dus een lacune in de wetenschappelijke literatuur wat betreft onderzoek naar frames over terrorisme in online discussies. Het vernaculaire web is een hedendaags veelgebruikt communicatiemiddel en weerspiegelt de opvattingen en stereotypen die in de huidige maatschappij leven (Burger & Vanderveen, 2010, p. 412). Door middel van onderzoek naar deze online discussies kan worden achterhaald wat er speelt in de maatschappij. Daarnaast kunnen de meningen op het vernaculaire web inzicht verschaffen in de frames over terrorisme die in de mainstream media nog niet eerder zijn gebruikt en in de wetenschappelijke literatuur nog onderbelicht zijn gelaten. Tot slot kan een vergelijkende framinganalyse inzicht geven in de veranderde verhouding tussen burgers en de media.

1.3 Maatschappelijke relevantie

IS is het afgelopen jaar veelvuldig in de media geweest. Er wordt niet alleen in de media over dit onderwerp geschreven of gesproken; door de grote belangstelling in de media besteden burgers op het vernaculaire web ook volop aandacht aan dit onderwerp. Door inzicht te krijgen in de bestaande frames over IS kunnen veel van deze denkbeelden over de beweging, zowel in de nieuwsmedia als op sociale media, worden begrepen. Een vergelijking van de frames in de nieuwsmedia en op het vernaculaire web kan tevens de maatschappelijke impact op de berichtgeving over IS in kaart brengen. Een groot aantal discussies op sociale netwerken komt namelijk tot stand op basis van berichtgeving in de nieuwsmedia. Onder andere op sociaalnetwerksites als Facebook reageren burgers op deze berichtgeving en etaleren zij hun

mening over IS. Soms staan hun denkbeelden lijnrecht tegenover de berichtgeving in de nieuwsmedia.

Voor journalisten kan het verkrijgen van inzicht in deze afwijkende denkbeelden hun helpen begrijpen hoe burgers denken over dit onderwerp. Door de discussies op het vernaculaire web te gebruiken als researchmiddel, kunnen zij trends peilen en reageren op vragen en kritiek uit het publiek. Bovendien kunnen zij hun verslaggeving hierop aanpassen; op die manier geven zij aan dat ze wel degelijk luisteren naar 'de straat', die door sociale media als Facebook dichterbij is gekomen dan ooit.

Burgers kunnen op hun beurt de kaders en invalshoeken leren te herkennen die de media gebruiken wanneer zij berichten over IS. Voor hen is het goed om stil te staan bij de frames die ze krijgen voorgeschoteld in de media en de effecten die deze hebben op hun opvattingen. Het is daarom maatschappelijk relevant om te onderzoeken welke frames er worden gebruikt door zowel de media als de burgers die actief zijn op het vernaculaire web.

1.4 Onderzoeksvraag

In dit onderzoek zal aan de hand van een framinganalyse van mediaberichten en online discussies over IS worden onderzocht welke frames over IS er worden gehanteerd in de media en welke *counterframes* - ofwel alternatieve denkbeelden die een andere toonzetting geven aan het *discours* omtrent IS - worden gebruikt op het vernaculaire web. De mediaframes worden geanalyseerd in nieuwsberichten op NOS.nl; de frames op het vernaculaire web zullen worden geanalyseerd op de NOS-Facebookpagina. Hierbij zal antwoord worden gegeven op de volgende onderzoeksvraag:

Welke frames gebruikt de NOS in hun berichtgeving over IS en welke counterframes worden daar tegenover gesteld vanuit het publiek op het vernaculaire web?

De onderzoeksvraag is opgesplitst in vier deelvragen, te weten:

Welke frames worden gehanteerd door de NOS wanneer zij berichten over IS?

Welke frames worden gehanteerd door discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina wanneer zij reageren op de mediaberichtgeving over IS?

Welke overeenkomsten zijn waar te nemen tussen de frames in de berichtgeving in de Nederlandse nieuwsmedia en de frames in de reacties op het vernaculaire web?

Welke frames over IS op het vernaculaire web wijken af van de mediaframes op NOS.nl?

1.5 Afbakening van het onderzoek

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag, is ervoor gekozen om enkel de mediaberichten van de NOS op NOS.nl te analyseren. Dit omdat er in dit onderzoek ook *counterframes* worden geanalyseerd op het vernaculaire web, en aangezien de NOS-Facebookpagina een platform is waarop duizenden Nederlanders, zowel autochtoon als allochtoon, zowel moslim als niet-moslim, zich hebben uitgesproken over het nieuws omtrent IS, is dit één van de meest geschikte platforms waarop er sprake is van religieuze diversiteit en discussie. Daarnaast tracht de NOS de Nederlandse burger te voorzien van betrouwbaar en onafhankelijk nieuws, waarbij de hoogste journalistieke eisen worden gehanteerd.⁶

Aangezien een volledige analyse van alle verschenen mediaberichten op NOS.nl over IS binnen het bestek van deze scriptie niet mogelijk is, is ervoor gekozen om de analyse te beperken tot de mediaberichten die zijn gepubliceerd in de periode van augustus 2014 tot en met juli 2015. In dit onderzoek zullen dus niet de mediaframes in alle Nederlandse media over IS worden geanalyseerd, waardoor dit onderzoek slechts een beperkt beeld schetst van de manier waarop IS wordt geframed in de Nederlandse nieuwsmedia.

1.6 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 behandelt het theoretische concept framing, biedt een uitleg over het concept *counterframes* en beschrijft een aantal eerdere studies over frames rondom terrorisme en de islam. In hoofdstuk 3 wordt de gehanteerde methodologie van dit onderzoek verder toegelicht. In hoofdstuk 3 wordt tevens duidelijk gemaakt waarom er voor deze methode is gekozen en welke procedures hierbij worden gebruikt. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksresultaten besproken en hoofdstuk 5 vormt het laatste deel waarin er antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvragen en een conclusie van dit onderzoek wordt getrokken. Tot slot volgen de bijlagen met het onderzoeksmateriaal en een overzichtelijke framingmatrix.

⁶ NOS, (2015). *Over de NOS. Taken en missie*. Geraadpleegd via: <https://over.nos.nl/organisatie/taken-visie>

2. Theoretisch kader

2.1 Framing

De term 'framing' kent tal van definities. Framing wordt gedefinieerd binnen verschillende disciplines en is daardoor een wat vaag begrip dat ruim inzetbaar is. Dit onderzoek richt zich vooral op de betekenis van framing binnen het domein van mediastudies en communicatiewetenschap. De definities van framing binnen dit domein zijn voornamelijk gerelateerd aan de definitie van framing die werd geformuleerd door Entman (1993):

"To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described."
(Entman, 1993, p. 52).

Met andere woorden is framing volgens Entman dus het selecteren en benadrukken van enkele aspecten die in de realiteit worden waargenomen. Slechts bepaalde stukjes informatie worden geaccentueerd, krijgen meer prominentie en betekenis, zodat het publiek ze eerder zal opmerken (Entman, 1993, p. 52). Volgens Entman heeft een frame vier functies: het definiëren van een probleem (1), het identificeren van de oorzaak van het probleem (2), het maken van een morele evaluatie (3) en het aanbevelen van oplossingen (4).

Ook Van Gorp omschrijft framing, net als Entman, als een proces van selectie en benadrukking, waarbij de betekenis van een boodschap of nieuwsbericht ontstaat:

"Framing is het proces waarbij een frame enerzijds bij de productie van een nieuwsbericht aangeeft welke elementen uit de waargenomen realiteit te selecteren, uit te sluiten, te benadrukken of aan te vullen, en anderzijds de ontvangers van context en een betekenissuggestie voorziet." (Van Gorp, 2006b, p. 46)

Volgens Van Gorp (2004) verbindt framing twee aspecten uit het communicatieproces. Enerzijds verwijst het naar de typische manier waarop journalisten het nieuws vormgeven, anderzijds verwijst het naar het publiek dat deze frames overneemt en de realiteit op dezelfde manier als de journalisten benadert. Van Gorp definieert framing dan ook als een standvastige, metacommunicatieve boodschap die het structurerende denkbeeld weergeeft dat een nieuwsbericht samenhang en betekenis verleent (Van Gorp, 2004, p. 3). Zodoende helpt deze boodschap het publiek bij het inhoudelijk structureren en definiëren van de realiteit. Een realiteit waarin een aantal aspecten worden uitgelicht, om op die manier een bepaald beeld neer te zetten.

2.1.1 Framing devices en reasoning devices

Volgens Van Gorp (2004) bestaan frames uit zogenaamde *framing devices* en *reasoning devices*. Met de *framing devices* worden de elementen in een boodschap bedoeld die functioneren als indicatoren van het frame, waaronder het vocabulaire, metaforen, voorbeelden, beschrijvingen en

visuele beelden. Deze *framing devices* dragen bij aan de retorische structuur van een boodschap (Van Gorp & Vercruyssen, 2011). Het frame zelf maakt deel uit van de cultuur en is gekoppeld aan vertrouwde culturele fenomenen. De auteur van een boodschap kan bewust of onbewust frames toepassen door *framing devices* te gebruiken. Doordat ook de ontvangers vertrouwd zijn met de achterliggende culturele motieven activeren deze tekstuele en visuele elementen een cognitief schema dat congrueert met het toegepaste frame. Hierdoor zijn de ontvangers in staat om de boodschap te begrijpen zoals de auteur het bedoelde.

De *reasoning devices* hangen samen met de vier functies van Entman (1993) die zijn genoemd in 2.1. De *reasoning devices* zijn de elementen die binnen een specifieke redenering passen, en dan vooral met betrekking tot oorzaak, gevolg en eventuele oplossingen van het probleem. Met de *reasoning devices* worden dus de achterliggende ideeën binnen een frame bedoeld (o.m. wat is het probleem, wie is er verantwoordelijk en welke oplossing is er nodig?). In tegenstelling tot *framing devices* hoeven de *reasoning devices* niet letterlijk in de tekst naar voren te komen, maar ze staan wel in nauw verband met het frame. De verzameling van manifeste *framing devices*, aangevuld met *reasoning devices*, vormt samen een framebundel of *frame package*; een geheel van een frame, met telkens een logisch cluster van *reasoning devices* en concrete *framing devices*. Het voornaamste doel van een framinganalyse is om deze *frame packages* te reconstrueren (Van Gorp, 2007, p. 14).

2.1.2 Dominante frames en counterframes

Doorgaans focust framingonderzoek in nieuwsmedia op het beschrijven van de dominante, ofwel de meest voorkomende frames in het nieuws. In dit onderzoek zal geen kwantitatief onderzoek worden gedaan; er wordt niet geteld in welke mate een bepaald frame voorkomt in de media of op het vernaculaire web. Daarentegen wordt in kaart gebracht van welke frames gebruik wordt gemaakt in de media en of er sprake is van een verschil in het frame-gebruik van de media en het publiek. Zo ligt de focus in dit onderzoek op de *counterframes* van het publiek, oftewel andere manieren van kijken naar het thema IS, waarmee een tegenwicht kan worden geboden voor de beeldvorming in de media.

Iemand die eerder een alternatieve blik wierp op het thema terrorisme is Beatrice de Graaf. De Graaf (2010) gaat er in haar boek *Theater van de Angst* vanuit dat terroristen met hun daden een 'theater van de angst' creëren. Hun 'performativiteit' valt of staat met de reacties van de bevolking op de terreurdaden. De overheid kan die beeldvorming beïnvloeden; ze kan de publieke onrust aanwakkeren, of ze kan juist zorgen voor rust onder de bevolking door de weerbaarheid van de samenleving te onderstrepen en het contraterrorismebeleid achter de schermen uit te voeren. Uit het onderzoek blijkt dat strenge maatregelen van de overheid, bijvoorbeeld het aannemen van terrorismewetten en een keihard optreden tegen de daden van terroristen, vaak samengingen met een toename van radicalisering en geweld, terwijl een terughoudend handelen

van de overheid en een contraterrorismebeleid achter de schermen leidden tot minder gewelddaden. Volgens De Graaf (2010) is er dus een relatie tussen de manier waarop de overheid de beeldvorming of 'het theater' beïnvloedt en de 'performativiteit' en intensiteit van terrorisme. Ook de media spelen hierbij een grote rol. Bij een hard optreden van de overheid doken media bovenop het thema en konden zij er bovendien een schepje bovenop doen door het thema uit te vergroten, waardoor de beeldvorming van het publiek kon worden beïnvloed. Naarmate het gevaar van terroristische aanslagen in de media werd uitvergroot, was er juist sprake van meer radicalisering en geweld. Een minder hard optreden van de overheid leidde daarentegen tot minder media-aandacht, waardoor er minder kans was dat de beeldvorming van het publiek (negatief) kon worden beïnvloed. Daarmee geeft De Graaf (2010) aan dat niet alleen de media effect hebben op de beeldvorming van het publiek, maar vooral de overheid hierin een grote rol speelt.

Van Gorp en Vercruyssen (2011) maakten in hun onderzoek eerder gebruik van de term *counterframes*. In dit onderzoek wordt aan de hand van een analyse van zowel dominante mediaframes als *counterframes* nagegaan hoe er een genuanceerder beeld over dementie tot stand kan komen. Van Gorp en Vercruyssen (2011) ondervonden dat er in de mediaberichten over dementie gebruik werd gemaakt van een beperkt aantal frames, die zorgden voor een negatieve maatschappelijke beeldvorming rondom dit thema. Uit het onderzoek blijkt dat media als het ware gevangen zitten in een denkkader, waarin negatieve beeldvorming rondom dementie overheerst. Hierdoor ontstaat een stigmatiserend beeld rondom dementie, dat hand in hand gaat met het taboe om dementie te hebben.

Om dit beeld te nuanceren, wilden Van Gorp en Vercruyssen (2011) inbreken in de dominante denkbeelden en alternatieve frames aanreiken: de *counterframes*. De dominante frames werden in dit onderzoek dus gedefinieerd als een mogelijk denkkader om dementie te problematiseren en de *counterframes* werden juist gebruikt om de denkbeelden rondom dementie te 'deproblematiseren'. Het betrof hier *counterframes* die de dominante frames konden 'tegenspreken' en daardoor een andere toonzetting konden geven aan de beeldvorming rondom dementie. Zo kon het frame dat gebaseerd was op de angst voor de dood aangevuld of vervangen worden door een frame waarin een 'Carpe Diem' of 'pluk-de-dag' perspectief werd gehanteerd. In plaats van dat dementie doet denken aan het levenseinde, rouwen en afscheid nemen, verschuift bij het *counterframe* 'Carpe Diem' de aandacht volledig naar de tijd die personen met dementie nog rest. Hierbij heerst het idee dat zij nog lange tijd van het leven kunnen genieten (Van Gorp & Vercruyssen, 2011, p. 29), in plaats van dat dementie angstgevoelens voor de dood oproept.

Een ander voorbeeld waarbij een *counterframe* een tegenwicht bood voor een dominant frame was het dominante frame 'Vijandige indringer' tegenover het *counterframe* 'Vreemde reisgezel'. Het dominante frame maakt hierbij gebruik van het idee dat dementie een extern, vijandig personage is waarmee iemand onverwacht geconfronteerd wordt en vervolgens bestreden

moet worden. Hiertegenover staat het *counterframe* waarin dementie wordt gezien als ‘iemand’ die men moet leren aanvaarden. Het gezelschap wordt in dit geval niet als een last gezien en hoeft daarom niet te worden bestreden. De persoon met dementie kan die vreemde reisgezel juist best in zijn omgeving verdragen (Van Gorp & Vercruyse, 2011, p. 23).

Van Gorp en Vercruyse (2011) geven aan dat het type framingonderzoek met het analyseren van zowel dominante als *counterframes* een groot potentieel heeft. Maatschappelijke moeilijke thema's kunnen ermee ontrafeld worden en bieden, vanwege de *counterframes*, nieuwe perspectieven. In dit onderzoek zal door middel van een framingonderzoek eerst worden nagegaan welke frames journalisten hanteren wanneer zij verslag doen over IS. De focus van dit onderzoek ligt echter op het vinden van *counterframes* en deze zullen gezocht worden op het vernaculaire web. Eerdere studies tonen namelijk aan dat het vernaculaire web de opvattingen en stereotypen weerspiegelt die in de huidige maatschappij leven (Burger & Vanderveen, 2010). Bovendien is het vernaculaire web een podium waarop veel verschillende denkbeelden worden vertegenwoordigd. Dit komt onder andere doordat het vernaculaire web een forum biedt voor discussie tussen mensen met verschillende etnische en religieuze achtergronden. Door op zoek te gaan naar *counterframes* op het vernaculaire web, wordt voorkomen dat de *counterframes* die worden aangereikt door de Nederlandse moslimbevolking niet in dit onderzoek worden meegenomen. Uit onderzoek van Sterk en Liu (2003) blijkt namelijk dat moslimvertegenwoordigers nauwelijks een stem krijgen in de media. Op het vernaculaire web is dit echter niet het geval. In de comments op Facebookpagina's laten heel wat moslims hun stem namelijk wél horen. Dit onderzoek zal uitwijzen of die stem ook geldt als een *counterframe* voor de mediaframes die door de NOS worden gehanteerd.

2.1.3 Thematische- en episodische frames

Volgens experimenteel onderzoek van Iyengar (1991) zijn frames onder te verdelen in thematische en episodische frames. In het geval van episodische framing wordt een thema belicht vanuit een perspectief van een individueel geval of één specifieke gebeurtenis. Voorbeelden van episodische frames zijn persoonlijke verhalen of concrete gebeurtenissen met concrete mensen in de hoofdrol. Hierdoor is episodische framing veel concreter en beeldender dan thematische framing. Wanneer een onderwerp vanuit een breder perspectief wordt belicht, dan wordt er een thematisch frame gehanteerd. Hierbij worden gebeurtenissen juist in een bredere historische of analytische context geplaatst, in tegenstelling tot dat deze gebeurtenissen worden benaderd vanuit een persoonlijke invalshoek.

Van Gorp bestempelt het episodische en het thematische frame van Iyengar niet als frame, maar als *nieuws-formats*: vormen waarin het nieuws wordt gebracht (Van Gorp, 2006b, p. 51). Volgens Van Gorp is het gebruik van het episodische frame niet meteen in verband te brengen met een welbepaalde definitie van het probleem, het aanduiden van een verantwoordelijke en een

oplossing. Het zijn echter juist deze functies die ook Entman (1993) als de essentie van een frame bestempelt. Frames die louter en alleen van toepassing zijn op één specifieke gebeurtenis of issue, kunnen daarom niet voldoen aan de definitie van frames van Entman (1993) en Van Gorp (2006b):

“Het toepassen van een frame impliceert steeds een abstractie van het concrete geval, waardoor het per definitie ook van toepassing kan zijn bij een heel ander issue.”
(Van Gorp, 2006b, p. 51)

Bij de framinganalyses van Van Gorp (2006b; 2011) is het dan ook essentieel dat frames los kunnen worden gezien van het onderwerp waarbij men ze kan toepassen. Ieder onderwerp of issue kan dus vanuit verschillende frames bekeken worden, en ieder frame is inzetbaar om betekenis te verlenen aan uiteenlopende onderwerpen of kwesties. Aangezien er in dit onderzoek een framinganalyse is uitgevoerd volgens de methode van Van Gorp (2011), zal de nadruk liggen op frames over IS die kunnen worden toegepast op andere onderwerpen en kwesties. Om diezelfde reden zal er in dit onderzoek niet worden gesproken over episodische en thematische frames, zoals Iyengar (1991) dat deed, maar over episodische en thematische *formats* (Van Gorp, 2006b).

2.1.4 Framesponsors en framevertegenwoordigers

Volgens Van Gorp (2007) kunnen frames het best herkend worden door te kijken naar ‘framesponsors’. Dit zijn mensen of organisaties die een duidelijke mening hebben over een bepaald onderwerp en daarmee een frame de wereld in proberen te helpen. Een framesponsor voert concrete acties uit waarmee hij laat zien dat hij dit specifieke frame ook promoot. Framesponsors zijn dan ook gebaat bij het genereren van zoveel mogelijk (media)aandacht (Van Gorp, 2007, p. 68).

Door de invloed van framesponsors dient er bij een (media)framingonderzoek onderscheid te worden gemaakt tussen framing *door* de media en framing *via* de media (Van Gorp, 2006a). Bij framing *door* de media is een journalist tot een bepaald frame gekomen bij het representeren van een gebeurtenis, terwijl het bij framing *via* de media gaat om frames die zijn verwerkt in communicatie-uitingen van framesponsors. Framing *via* de media kan bijvoorbeeld plaatsvinden tijdens live-interviews waarin framesponsors worden geïnterviewd door journalisten (Van Gorp, 2006a, p. 250).

Bij een framingonderzoek dient er ook onderscheid te worden gemaakt tussen framesponsors en framevertegenwoordigers (Van Gorp, 2007). In tegenstelling tot framesponsors voeren framevertegenwoordigers geen concrete acties uit waarmee ze laten zien dat ze achter een bepaald frame staan. Een framevertegenwoordiger is een individu dat enkel een denkbeeld uit een bepaald frame gebruikt, zonder dat hij dit doet als geheel van een campagnevoerende groep of organisatie.

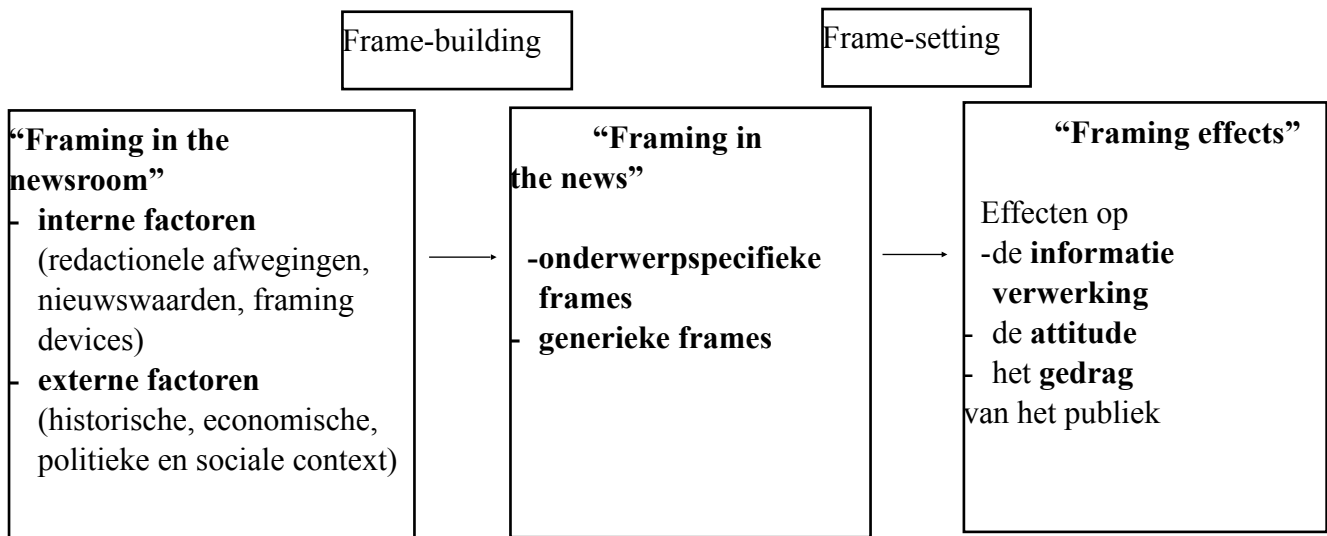
In dit onderzoek is het echter niet altijd duidelijk of er sprake is van een framesponsor of framevertegenwoordiger. Op het vernaculaire web is het namelijk niet altijd te achterhalen of een persoon dit op eigen titel doet, en dus framevertegenwoordiger is, óf dat hij dit doet om een specifiek frame te promoten als onderdeel van een campagnevoerende groep of organisatie (en dus framesponsor is). In de conclusie (zie hoofdstuk 5) zal daarom rekening worden gehouden met deze beperking van dit onderzoek.

2.1.5 Het framingproces en de effecten van frames

De Vreese (2005, p. 51) beschrijft framing als een proces dat bestaat uit *frame-building* en *frame-setting*. Met *frame-building* worden de frames in de nieuwsberichtgeving bedoeld, als resultaat van framing door journalisten. Het is volgens De Vreese (2005) voor journalisten onvermijdelijk dat ze frames ‘toepassen’ bij het verslaan van een gebeurtenis, doordat ze door hun persoonlijke achtergrond, hun ervaringen en hun normen en waarden bepaalde keuzes maken tijdens hun verslaggeving. Bewust of onbewust zullen ze een frame uit de culturele voorraad aan frames toepassen. Hierbij passen journalisten tevens de door hun geselecteerde *framing devices* toe; ze maken een keuze in hun gebruik van woorden, argumenten, metaforen en stereotype beschrijvingen (Van Gorp, 2006). Tot slot is het voor het framingproces van belang in welke historische, economische, politieke en sociale context het thema plaatsvindt (Van Gorp, 2006b, p. 250). Hierbij noemt Van Gorp als voorbeeld de framing van asielzoekers; momenteel worden zij door dagbladen neergezet als ‘ongewenste indringers’ of ‘onschuldige slachtoffers’, terwijl diezelfde kranten hen aan het eind van 1956 hadden neergezet als ‘dankbare en gevoelige helden’, toen het ‘rode gevaar’ de aanleiding was van hun komst (Van Gorp, 2006b).

Frame-setting heeft betrekking op de invloed van de mediaframes op de publieke opinie. Het richt zich op de informatieverwerking en de houding van het publiek, als reactie op de berichtgeving in de media. Met *frame-setting* worden dus de effecten van nieuwsframes bedoeld; De Vreese (2005) gaat ervan uit dat de publieke opinie wordt beïnvloed doordat er in de mediaframes bepaalde aspecten meer worden benadrukt en er bepaalde associaties worden gelegd. Op basis van de blootstelling aan deze mediaframes kan de houding van een individu ten opzichte van een bepaald thema veranderen (De Vreese, 2005). Zoals Iyengar (1991) frames onderverdeelt in thematische en episodische frames, maakt De Vreese (2005) onderscheid tussen ‘issue-specific frames’ en ‘generic frames’. ‘Issue-specific frames’ beslaan enkel één specifiek onderwerp, terwijl ‘generic frames’ veel algemener zijn en toepasbaar zijn op meerdere nieuwsitems.

Figuur 1: Het framingproces

Bron: De Vreese, 2005, p. 52

Volgens Van Gorp (2004) speelt framing een rol bij de initiële interpretatie van een boodschap. Het effect op de attitude is volgens Van Gorp minder uitgesproken. Frames kunnen erin slagen om personen van houding doen te veranderen, vooral wanneer zij nog geen uitgesproken mening over het issue hebben. Bij personen die een uitgesproken mening over een bepaald issue hebben, moet de impact van framing enigszins worden genuanceerd. Bij deze personen kan framing namelijk effecten teweegbrengen die aan het frame zijn tegengesteld (Van Gorp, 2004, 25). Vergeer (2000) vond in zijn studie naar de relatie tussen de blootstelling aan media en opvattingen over etnische minderheden dat personen die niet aan de geschreven pers worden blootgesteld, méér dreiging zouden ervaren van etnische minderheden. Dit onderzoek staat dus haaks op de onderzoeken van d'Haenens en Bink (2007) en Powell (2011), die juist stellen dat de negatieve attitude ten opzichte van etnische minderheden een gevolg is van blootstelling aan de media(framing).

2.2 Eerder onderzoek naar de frames rondom terrorisme

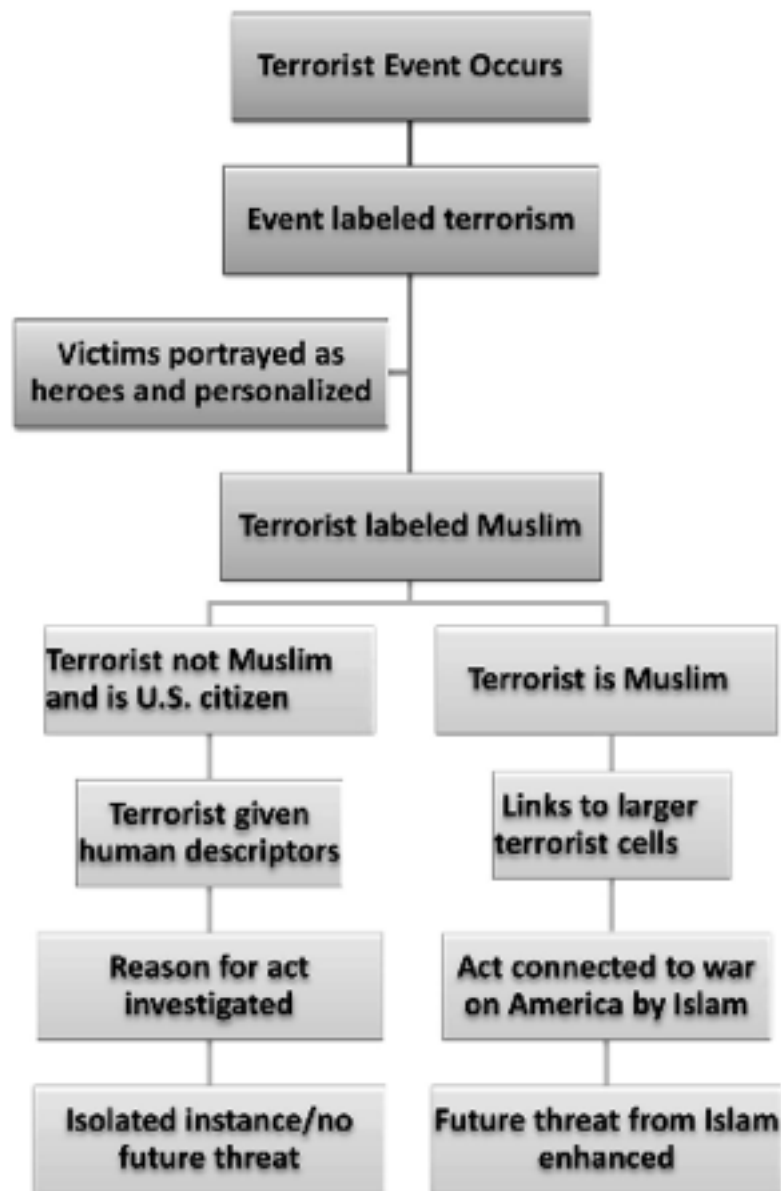
In eerdere studies naar de (media)berichtgeving over terrorisme worden verschillende soorten frames en denkbepelden genoemd. Zo blijkt onder andere dat Nederlandse burgers die nieuwsberichten over terrorisme zien, angstig worden en negatiever gaan denken over de Nederlandse samenleving. Daarnaast maakt blootstelling aan mediaberichtgeving over terrorisme de Nederlandse burger minder tolerant tegenover moslims in de maatschappij (Das, Bushman, Bezemer, Kerkhof, & Vermeulen, 2009, p. 19-20). De studie van Das e.a. (2009) is gebaseerd op drie onderzoeken die afgeleid zijn van de Terror Management Theory (TMT), een theorie die is opgesteld door Pyszczynski, Solomon en Greenberg (1997). Deze theorie komt voort uit de gedachte dat de mensheid weet dat hij sterfelijk is, waardoor wij in principe permanent blootstaan

aan doodsangsten. TMT gaat ervan uit dat men behoefte heeft aan twee psychologische structuren om deze (doods)angst in bedwang te houden: een positief zelfbeeld (*self-esteem*) en een cultureel wereldbeeld (*cultural worldview*). Wanneer de doodsangsten niet meer in bedwang kunnen worden gehouden, streeft men ernaar om hun eigen cultuur veilig te stellen door de andere cultuur als minderwaardig te beschouwen.

Uit de resultaten van het onderzoek van Das e.a. (2009) blijkt dat Nederlandse burgers zich niet enkel afzetten tegen de werkelijke daders van terroristische aanslagen, maar tegen de gehele groep waartoe de daders behoren, in dit geval de moslimbevolking. Dit verschijnsel komt overeen met het *Orientalisme*, een term die is geïntroduceerd door Edward Said (1978). Volgens Said is de negatieve houding die westerlingen, en met name de westerse media, hebben tegenover de islam te wijten aan de westerse representatie van de islam als een achtergestelde, gewelddadige en irrationele religie. Het *Orientalisme* gaat uit van het proces van distantiëren, ook wel *othering* genoemd. Hierbij schat men hun eigen positie ('self') hoger in dan de positie van mensen uit het Oosten, oftewel de 'other' of 'Oriënt'. Hierdoor wordt een 'wij-zij narratief' geconstrueerd, waarbij het 'wij' van het superieure, rationele Westen wordt gepositioneerd tegenover het 'zij' van het onderontwikkelde en irrationele (Midden) Oosten (Said, 1978, p. 31-49).

Eerder onderzoek over de Amerikaanse mediaverslaggeving in de weken na '9/11' toont aan dat het mediadiscours een denkbeeldige 'wij'-gemeenschap smeedde na de aanslagen op 11 september 2001. Powell (2011) onderzocht nieuwsframing over de islam in de Verenigde Staten na '9/11' aan de hand van de mediaberichtgeving over elf terroristische aanslagen die in de V.S. hebben plaatsgevonden. Hierbij viel vooral de enorme aandacht voor het verschil tussen moslims en de rest op; Powell ontdekte een patroon van media-aandacht voor terrorisme waarmee het *Orientalisme* en een cultuur van angst voor de islam werd gevoed (Powell, 2011, p. 105). Woorden als 'moslim', 'Al-Qaeda' en 'terrorist' kwamen veelvuldig voor in de Amerikaanse mediaberichtgeving, soms ook in combinatie met elkaar. Het proces van framing van terroristen in de Amerikaanse media is door Powell (2011) verwerkt in Figuur 2.

Figuur 2: Framing van terroristen in de Amerikaanse media

Model of Media Coverage of Terrorist Events in the United States.

Bron: Powell, 2011, p. 106

Zoals te zien is in Figuur 2, wordt de verdachte ‘gelabeld’ als moslim, al voordat de etniciteit van de verdachte bij de media bekend is. Daarnaast valt op dat wanneer een moslimterrorist werd besproken in de media, dit vaak hand in hand ging met toekomstdreigingen vanuit de islam. Tevens is uit Figuur 2 af te leiden dat de ‘gelabelde terroristen’, die uiteindelijk geen moslim bleken te zijn, maar Amerikaanse burgers, in de media werden omschreven als mensen die ‘mentaal onstabiel’ waren. Amerikaanse media bestempelden de terreurdaad als een ‘lonely act’ van een verward individu, maar dit werd niet in verband gebracht met een activiteit van een terroristische cel. Hierdoor vormden deze daders geen toekomstige bedreiging voor de veiligheid van de Verenigde Staten. Daartegenover stonden de daden van moslims, die wél in verband

werden gebracht met toekomstige dreiging voor de veiligheid in de Verenigde Staten. Volgens Powell is het patroon van mediaverslaggeving dat wordt weergegeven in Figuur 2 het bewijs van een voortdurende *Islamaphobia*, waarmee de angst voor terrorisme toeneemt en hierbij continu associaties worden gemaakt met de islam. Gevolgen van dit patroon van mediaverslaggeving zijn de verhoogde angst binnen de Amerikaanse maatschappij en de verbreding van de kloof tussen het Oosten en het Westen (Powell, 2011, p.105-106).

Het wetenschappelijk onderzoek van Ruigrok en Van Atteveld (2007) vertoont overeenkomsten met het onderzoek van Powell (2011). Ruigrok en Van Atteveld (2007) onderzochten de manier waarop terroristische aanslagen werden geframed in Amerikaanse, Britse en Nederlandse media. Hierbij viel op dat de aanslagen in ieder land anders geframed werden. Zo werd de metroaanslag in Londen in de Amerikaanse media 'lokaal' geframed; door de framing van Amerikaanse media leek het net alsof de aanval op de VS was gericht. Dit sloot goed aan bij het 'us vs. them'-frame, dat George W. Bush gebruikte om zijn *war on terror* te promoten (Ruigrok en Van Atteveld, 2007). Na de metroaanslag in Londen vonden Ruigrok en Van Atteveld (2007) veel meer artikelen waarin een patriottisch frame werd gehanteerd; de islam werd steeds meer afgeschilderd als een bedreiging. Ook in Nederland vond er na " " een verschuiving plaats in het gebruik van frames over de islam. Waar er vóór '9/11' nog gebruik werd gemaakt van het 'multicultural'-frame, waarin positief werd bericht over minderheden en immigranten, werd na '9/11' het 'islam-as-a-threat'-frame steeds vaker gehanteerd in Nederlandse media (Ruigrok en Van Atteveld, 2007). Doordat de associaties met de islam blijkbaar een zodanig grote invloed hebben op de berichtgeving over terrorisme, richt de volgende paragraaf zich op de frames rondom moslims en de islam.

2.3 Eerder onderzoek naar de frames rondom moslims

Een onderzoek naar de gebruikte frames over moslims vanuit de media en het publiek uit het proefschrift *They Are Not Like Us: How Media and Audiences Frame Muslims* van Van Drunen (2014) ondersteunt de bevindingen van Powell (2011). Van Drunen toont aan dat zowel de media als het publiek een negatief beeld van moslims hebben en neerzetten. In de bevindingen naar frames in de media vond Van Drunen een verschil tussen binnenlands en buitenlands nieuws. Bij buitenlands nieuws kwam vooral het zogenaamde *probleem* en *bedreigingsframe* naar voren; moslims in het buitenland worden in de Nederlandse media vaak afgeschilderd als probleem en gevaar voor de samenleving. Bij binnenlands nieuws werd vaker het *homogeniseringsframe* en het *anders-zijn frame* gehanteerd; moslims in Nederland worden door de media vaak als één homogene groep gepresenteerd, die afwijkt van Nederlanders (Van Drunen, 2014, p. 44-45).

Ook onder het publiek leven er negatieve frames rondom moslims. Van Drunen (2014) baseert deze conclusie op basis van een vragenlijstonderzoek onder 372 niet-moslimse respondenten. Hieruit bleek dat mensen die de moslimbevolking als probleem en/of *out-group* zien, na herhaaldelijke blootstelling aan mediaberichtgeving een negatievere houding hadden ten opzichte van moslims en meer bereid waren hen uit te sluiten. Daarnaast lieten de resultaten iets

opmerkelijks zien: als individuen vaak werden blootgesteld aan media waarin moslims als probleem werden neergezet, leidde dat tot positieve publieksframes en positievere attitudes rondom moslims. Een mogelijke reden die Van Drunen hiervoor noemt, is dat mensen zich vandaag de dag meer bewust zijn van negatieve media framing en zich hiertegen verzetten (Van Drunen, 2014, p. 66). Deze opvallende bevinding komt overeen met de gezagscrisis en de vertrouwenskloof tussen het publiek en de mainstream nieuwsmedia, waarmee het gezag van de media als leveranciers van betrouwbare, geautoriseerde kennis onder druk is komen te staan (Burger, 2014; Burger & Vanderveen, 2010).

De studie van Van Drunen legt de media en de publieksframes rondom moslims bloot, maar beperkt zich tot mediaframes die het meest naar voren komen in wetenschappelijke literatuur. Hierdoor zijn de frames die in eerdere studies onderbelicht zijn gelaten niet meegenomen in de analyse, waardoor de studie voorbij gaat aan eventuele *counterframes*. In dit onderzoek zullen daarom ook *counterframes* geanalyseerd worden, om deze lacune in de bestaande literatuur op te vullen.

2.4. Eerder onderzoek naar de frames rondom Syriëstrijders

Hoewel er tot op heden nog geen onderzoek is gedaan naar de nieuwsframes rondom IS, is er wél eerder onderzoek verricht naar framing in de berichtgeving over Syriëstrijders. Deze twee thema's zijn goed met elkaar te vergelijken omdat een deel van de Syriëstrijders naar Syrië is gegaan om te strijden aan de zijde van IS. Bovendien werd de framinganalyse van Berbers e.a. (2015) uitgevoerd volgens de methode van Van Gorp (2011), waarin frames worden gedetecteerd aan de hand van *framing* en *reasoning devices*.

In de berichtgeving over Syriëstrijders werden in Nederlandse en Belgische kranten vijf verschillende frames gehanteerd, te weten: het 'Terroristen'-frame, het 'Slachtoffer'-frame, het 'Martelaar'-frame, het 'Don Quichot'-frame en het 'Avonturier'-frame. Het 'Terroristen'-frame is gestoeld op de radicalisering van moslims, (de bedreiging op) de nationale veiligheid en het voorkomen van een mogelijke terroristische aanslag in Nederland of België. Volgens de krantenberichten waarin dit frame werd gehanteerd, zijn moslims niet loyaal aan de democratie; ze zijn namelijk voorstander van een islamitische staat, waardoor ze niet kunnen voldoen aan de normen en waarden die horen bij een democratie. Daarnaast kenden de nieuwsberichten met het 'terrorist' frame een hoog 'us' versus 'them' gehalte, doordat er binnen dit frame een beeld werd geschetst waarin er een vermeende strijd aan de gang is tussen 'het Westen' en 'de islam'. De oplossing die in dit frame werd geboden, was om beperkende maatregelen uit te voeren om Syriëstrijders te stoppen met het uitvoeren van hun reis. Vooral terugkerende jihadisten vormden binnen dit frame een bedreiging voor de nationale veiligheid.

In de berichtgeving waarin het 'Slachtoffer'-frame naar voren kwam, werden Syriëstrijders neergezet als gedupeerden van de manipulatieve wervingstechnieken van islamitische extremisten.

Hun vertrek naar Syrië werd binnen dit frame gezien als gevolg van ongelukkige omstandigheden. De reis naar Syrië werd dus niet voorgesteld als een keuze, maar als iets dat de Syriëstrijder is overkomen. Een manier om te voorkomen dat jongeren de reis naar Syrië maken, was volgens dit frame om hun gevoeligheid voor de extremistische wervingstechnieken te verminderen.

In het 'Avonturier'-frame werd de reis naar Syrië omschreven als een beslissing die is voortgevloeid uit 'dwaze naïviteit'; jongeren zijn doordrenkt van een verlangen naar spanning en hebben niet het vermogen om de gevolgen van hun daden te begrijpen. Volgens dit frame zal deze situatie zich vanzelf oplossen; het geromantiseerde uitzicht van 'de spannende reis naar Syrië' zal worden vernietigd als ze worden geconfronteerd met de harde realiteit van het conflict in Syrië.

Het 'Don Quichot'-frame werd gekenmerkt door de vergelijking met historische verhalen waarbij buitenlandse strijders werden gezien als helden. In dit frame werd de tragische held 'Don Quichot' als voorbeeld genomen: Quichot voelde zich de aangewezen persoon om anderen te helpen en ellende te doorstaan. De reis naar Syrië werd binnen dit frame gezien als humanitaire daad om het geweld in Syrië te stoppen. Dit werd echter niet gezien als oplossing om Syrische burgers te helpen, omdat ze eenmaal aangekomen in Syrië verzeild raken in een islamitische oorlog.

Het 'Martelaar'-frame portretteerde de Syriëstrijders niet als een probleem, maar als oplossing voor het voorkomen van de ondergang van de islam als gevolg van westerse invloed. Volgens dit frame worden Syriëstrijders gedwongen naar Syrië te vertrekken uit religieuze plicht. Ze kunnen de hoogste eer ontvangen door te sterven op het slagveld tijdens hun jihad en hun doel om een islamitische staat te stichten. Ook dit frame belichaamt een bepaald 'wij' versus 'zij' perspectief, waarin het Westen tegenover de islam wordt gepositioneerd.

Het 'terroristen' frame en het 'slachtoffer' frame kwamen het meest voor. Berbers e.a. (2015) concludeerden uit hun onderzoek dat Syriëstrijders hoofdzakelijk in verband werden gebracht met islamitisch-religieuze motieven en dat dit thema relatief eenzijdig en in negatieve zin werd geframed. Aangezien de meeste Nederlandse en Vlaamse journalisten zijn geboren in Europa en zijn opgegroeid in een land met een joods-christelijke traditie, zijn ze geneigd om vast te houden aan frames die zijn voortgevloeid uit hun joods-christelijke cultuur. Hierdoor zullen ze voornamelijk gebruik maken van frames waarin Syriëstrijders worden geproblematiseerd. Frames met alternatieve perspectieven, zoals het 'avonturier' frame, het 'Don Quichot' frame en het 'martelaar' frame - frames waarin de situatie minder negatief werden geschetst - werden veel minder vaak door journalisten gehanteerd. Volgens Berbers e.a. (2015) kunnen juist deze *counterframes*, waarin de situatie minder negatief wordt belicht, zorgen voor meer diversiteit in de journalistieke sector en een evenwichtig publiek debat over dit thema.

2.5 Samenvatting

Uit eerder onderzoek blijkt dat mediaframes invloed uit kunnen oefenen op de manier waarop burgers over een bepaald onderwerp denken (De Vreese, 2005; Papacharissi & de Fatima Oliveira, 2008; Van Gorp, 2004). Conclusies uit eerdere studies wijzen erop dat nieuwsmedia overwegend negatieve frames hanteren wanneer zij berichten over moslims. Zo worden moslims veelvuldig in verband gebracht met terrorisme (Das e.a. 2009; d'Haenens, 2006; Ruigrok & Van Atteveld, 2007). Sinds de aanslagen van 11 september is er een groeiende trend van mediaframes waarin de angst voor terrorisme groot is, vooral wanneer moslims en de islam hierbij betrokken zijn (d'Haenens & Brink, 2007; Powell, 2011). Het optreden van IS in Syrië in Irak en de aanslagen in Parijs hebben ervoor gezorgd dat IS in korte tijd een factor van betekenis is geworden en dat IS steeds meer aandacht heeft gekregen in Nederlandse en Belgische media (Berbers e.a., 2015; Boesman e.a., 2015). Volgens De Graaf (2010) is dat precies wat terroristen willen; namelijk het creëren van angst, onder andere door constant in de media te verschijnen. Volgens haar kunnen overheden en de media dit 'theater van de angst' positief of negatief beïnvloeden. Andere studies stellen dat de media-aandacht voor terrorisme Nederlandse burgers minder tolerant maken tegenover moslims (Das e.a., 2009) en dat zowel de media als het publiek een negatief beeld hebben ten opzichte van de moslimbevolking (Van Drunen, 2014).

Als aanvulling op de besproken literatuur, zal dit onderzoek zich vooral richten op de *counterframes* vanuit het publiek, die tot uiting komen op het vernaculaire web. Op die manier kan er een tegenwicht worden geboden aan de frames die gehanteerd worden in de mainstream media en kan er inzicht worden gekregen in de 'alternatieve' publieksframes, (onder andere frames van moslims) die in eerdere studies onderbelicht zijn gelaten.

3. Methode

3.1 Onderzoeksmethode

In dit onderzoek zal een framingonderzoek worden uitgevoerd door middel van een kwalitatieve, inductieve inhoudsanalyse. In tegenstelling tot een deductieve inhoudsanalyse, waarbij men uit gaat van vooraf opgestelde frames, wordt bij een inductieve inhoudsanalyse uitgegaan van de content zelf en probeert men aan de hand daarvan frames op te stellen. Hierbij zal gebruik worden gemaakt van analysemateriaal bestaande uit 30 artikelen op NOS.nl én 30 online discussies op de NOS-Facebookpagina waarop diezelfde 30 NOS-artikelen zijn gepost. Aan de hand van dit corpus zal worden nagegaan welke mediaframes op het vernaculaire web worden geaccepteerd en welke mediaframes op weerstand stuiten bij het publiek.

Ten eerste zal er een analyse worden gemaakt van de frames die worden gehanteerd door de NOS. Uit deze analyse zal blijken of de NOS - overeenkomend met eerdere framingonderzoeken - overwegend negatieve frames hanteren, waarin angst wordt aangewakkerd en terrorisme wordt geassocieerd met de islam (Das e.a., 2009; Powell, 2011; Papacharissi & de Fatima Oliveira, 2008; Ruigrok & Van Atteveld, 2007). Vervolgens zullen de publieksframes in online discussies in kaart worden gebracht, waarbij wordt gekeken naar eventuele frames die zich verzetten tegen de berichtgeving in de media, oftewel de zogenaamde *counterframes*. Dit betekent dat er zal worden gezocht naar frames die afwijken van de dominante (media)frames, om te voorkomen dat alleen de meest voorkomende frames worden geanalyseerd (Van Gorp & Vercruyse, 2011). Tenslotte zal er een vergelijking worden gemaakt tussen de frames in de media en de frames in online discussies, om op die manier een uitspraak te doen of er sprake is van een gezagscrisis en vertrouwenskloof tussen burgers en media-instituten, zoals eerdere studies doen veronderstellen (Burger, 2014; Burger & Vanderveen (2010). Het doel van dit onderzoek is dan ook het verkrijgen van een zo compleet mogelijk beeld van de verschillen tussen de frames op NOS.nl en de *counterframes* die leven onder het publiek van de NOS en tot uiting komen op het *vernaculaire web*: de NOS-Facebookpagina.

De frames worden besproken volgens de methode van Van Gorp (2011). Dit om meerdere redenen; ten eerste blijkt uit eerdere studies (Van Gorp & Van Der Groot, 2009; Van Gorp 2006b) dat deze methode toepasbaar is voor de bestudering van frames binnen nieuwsmedia; het is gebaseerd op de definitie van framing volgens Entman (1993), dat veelal wordt aangehouden in framingonderzoeken binnen mediastudies en communicatiewetenschap. Ten tweede maakt Van Gorp in zijn framinganalyse gebruik van een framingmatrix, waarmee de frames in een bepaald discours op een gestructureerde manier kunnen worden gecodeerd. Ten derde wordt de betrouwbaarheid gewaarborgd door middel van een geschiktheidstoets. De framinganalyse van Van Gorp (2011) werd uitgevoerd aan de hand van vijf fases, namelijk:

- 1. *Het verzamelen van teksten*

Waarbij wordt aangeraden om gebruik te maken van een zo divers mogelijk onderzoekscorpus, om inzicht te krijgen in frames die op een ruimere schaal een debat domineren. Van Gorp (2007) raadt dan ook aan om op zoek te gaan naar 'sponsors' waarvan te verwachten is dat ze een bepaald frame om persuasieve redenen hanteren, bijvoorbeeld: pressiegroepen, niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en politieke partijen. Daarnaast kan het ook handig zijn om aandacht te besteden aan frames die dominant zijn in andere sociale, politieke of historische contexten (Van Gorp, 2007: 16).

- 2. *Het open coderen*

Tijdens het open coderen worden teksten opengebrouwen in verschillende delen en met een 'open blik' wordt er gekeken naar de verschillen en overeenkomsten in de verschillende tekstdelen. Hierbij worden bepaalde codes toegekend door onder meer gebruikte metaforen, beeldspraak, terugkerende argumenten en contrasten te inventariseren (Van Gorp, 2007: 16). De bedoeling is om een inventaris te maken van tekstuele elementen die verband houden met het onderwerp van het onderzoek, in dit geval IS, en daaraan codes toe te kennen. Hierbij gaat het om woordkeuze (*de terreurgroepering, de beweging*), metaforen (*IS is een monster*), stereotypen (*dat islamitische tuig*), slagzinnen (*'De grootste bedreiging van de wereldvrede'*), visuele beelden (aanslagen en moordpartijen) enzovoort.

- 3. *Het axiale coderen*

In deze fase wordt er naar patronen gezocht in de inventaris van *framing devices* door deze in dimensies onder te brengen rond een as van centrale ideeën en opvattingen. Op basis van het analyseren van overeenkomsten, verschillen en tegenstellingen tussen de geïnventariseerde elementen, kan er worden bepaald of het daadwerkelijk een (nieuw) frame betreft (Van Gorp, 2007, p. 16).

- 4. *Het selectieve coderen en de benaming van frames*

De bevindingen die tijdens de open en axiale codering werden toegeschreven, worden in deze fase van verdere ballast ontdaan. Er wordt een selectie gemaakt van codes die het omvattende denkbeeld binnen het frame het best weergeven. De gegevens en bevindingen worden overgezet naar een framingmatrix, opgedeeld in *framing devices* en *reasoning devices* (zie Tabel 1 in de bijlagen). Tot slot krijgen de frames benamingen, door de frames in verband te brengen met culturele motieven, zoals waarden, stereotypen, mythes, archetypes of oerangsten (Van Gorp, 2007, p. 17).

- 5. *Geschiktheidstoets*

De betrouwbaarheid wordt gemeten aan de hand van een geschiktheidstoets. Hierbij wordt nagegaan hoe 'plausibel' de gevonden frames zijn. De frames moeten aan een aantal criteria voldoen. Ten eerste moet het uitvoerig beschrijven van de framebundels, bestaande uit *framing* en *reasoning devices*, de dominante positie van het frame aangeven. Ten tweede moet het mogelijk

zijn om op basis van het frame het probleem te definiëren, wie of wat de verantwoordelijkheid draagt voor het probleem en hoe het probleem op te lossen is. Ten derde moet de formulering van het frame voldoende abstract zijn; het frame moet ook toepasbaar kunnen zijn op andere onderwerpen. Tot slot moet het denkpatroon in het frame consistent zijn en moeten de frames leiden tot zowel inzicht als begrip van de bestudeerde situatie (Van Gorp, 2007, p. 17).

3.2 Materiaalselectie

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een corpus van 30 artikelen op NOS.nl en 30 online discussies op de NOS-Facebookpagina. De NOS-berichten en de bijbehorende Facebookposts zijn gezocht via Google door middel van de zoekopdracht *site:Facebook.com/nos IS*, *site:Facebook.com/nos ISIS* en *site:Facebook.com/nos Islamitische Staat*. Dit leverde 52 verschillende Facebookposts op waarin IS werd genoemd. Op de NOS-Facebookpagina kunnen mensen reageren op de mediaberichten die de NOS op Facebook deelt met hun volgers. Bij iedere post verwijst de NOS door middel van een link naar het bijbehorende nieuwsartikel op NOS.nl. Hierdoor gelden alle uitingen op de 30 geanalyseerde Facebookdiscussies als reactie op dezelfde 30 geanalyseerde artikelen op NOS.nl. De Facebookposts zijn door middel van een eenvoudige aselecte steekproef geselecteerd over een periode van augustus 2014 tot en met juli 2015. Op alle 30 Facebookpagina's werden minstens 20 comments geplaatst. Een overzicht van het corpus en een voorbeeld van een online discussie op de NOS-Facebookpagina is te vinden in de bijlagen.

3.3 Ethiek

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van citaten afkomstig van de NOS-Facebookpagina. Dit roept ethische vragen op over de bescherming en privacy van de onderzochte discussiedeelnemers. Zo dient de onderzoeker rekening te houden met de toegankelijkheid en de kwetsbaarheid van de onderzochte personen (Ess et al., 2002). Er is daarom voor gekozen om de namen van de reageerders in dit onderzoek niet te vermelden, waardoor de identiteit van de discussiedeelnemers niet direct uit de inhoud van deze scriptie valt te herleiden.

Voor het gebruik van de Facebook comments in dit onderzoek is geen toestemming gevraagd; dit valt onder het citaatrecht (Burger, 2014, p. 111). Daarnaast zijn de citaten overgenomen zoals ze oorspronkelijk door de reageerders op de NOS-Facebookpagina zijn geplaatst; dit betekent dat typ- en spelfouten niet zijn gecorrigeerd en dat de citaten ongewijzigd in deze scriptie zijn vermeld. De citaten, inclusief spelfouten, grammaticale fouten en fouten in punctuatie maken namelijk deel uit van de zelfpresentatie van de discussiedeelnemer (Garcia et al. 2009, p. 65).

4. Resultaten

Het verzamelde bronnenmateriaal werd geanalyseerd volgens de methode van Van Gorp (2007), die werd omschreven in hoofdstuk 3 over de onderzoeksmethode. Dit betekent dat het coderingsproces verliep in drie achtereenvolgende fasen van open coderen, axiaal coderen en selectief coderen. Hierbij werd nagegaan hoe de NOS of de discussievoerders op de NOS-Facebookpagina het (aan IS-gerelateerde) probleem definieerden, wat ze daarvan als oorzaak zagen en welke mogelijke oplossing werd aangereikt (Van Gorp, 2007). Daarnaast werd nagegaan of er ook morele- en emotionele uitspraken ten aanzien van de bestudeerde thematiek waren te herleiden en is er getoetst of het gevonden frame voldoende abstract was door te controleren of deze ook toepasbaar was op andere onderwerpen. Tot slot werden de *framing* en de *reasoning devices* geïdentificeerd. Deze *devices* werden vervolgens omgezet in een framingmatrix (zie bijlage 2 en 4), waarin kan worden afgelezen welke *reasoning* en *framing devices* samen één framebundel vormen.

De analyse van de mediaberichten bracht drie mediaframes aan het licht. Daarnaast is er gezocht naar *counterframes*, ofwel alternatieve frames die niet werden gehanteerd in de media, maar uitsluitend werden gebruikt door discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina. Tabel 2 biedt een overzicht van de geconstrueerde frames die hierna verder zullen worden onderbouwd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een reeks citaten en parafraseringen uit het gebruikte corpus, om te illustreren hoe de frames concreet in het materiaal tot uiting kwamen.

Tabel 2: Mediaframes en publieksframes

Mediaframes	Publieksframes
'Barbaarse bedreiger'-frame	'Barbaarse bedreiger'-frame
'Conflict'-frame	'Wantrouwen'-frame
	Atheïstische frame
	'Islam heeft schuld'-frame

4.1. Mediaframes

4.1.1 'Barbaarse bedreiger'-frame

Één van de frames die voorkomt in de berichtgeving van de NOS is een frame waarin IS wordt omschreven als een bedreiging voor de samenleving. Binnen dit frame staat centraal dat de veiligheid van burgers op het spel staat, doordat IS gebruik maakt van (extreem) geweld om hun doelen te bereiken. Typend voor dit frame zijn NOS-berichten die wijzen op een strijd tegen IS;

volgens de vertegenwoordigers van dit frame vormt IS een gevaar voor (onschuldige) burgers. Voorbeelden hiervan zijn nieuwsberichten waarin westerse bewindvoerders aan het woord worden gelaten, zoals president Barack Obama, de Amerikaanse minister van Defensie Chuck Hagel, de Amerikaanse minister van Buitenlandse zaken John Kerry, de Britse premier David Cameron, premier Mark Rutte en minister Frans Timmermans. Allen noemen zij IS een 'bedreiging' voor de samenleving:

*Terreurgroep IS vormt voor de VS mogelijk een grotere bedreiging dan al-Qaida ooit is geweest. De Amerikaanse minister van Defensie Chuck Hagel omschrijft IS als een organisatie die veel meer is dan een gewone terroristengroepering. "Ze doen alles voor hun ideologie. En ze hebben enorm veel financiers. Dit is de grootste dreiging die we ooit hebben gezien."*⁷

*IS publiceerde de video waarin de onthoofding van Haines te zien is gisteravond. De video geldt als waarschuwing voor de Britse regering die zich aansloot bij de internationale coalitie die tegen IS strijdt. Cameron peinst er niet over om zich terug te trekken uit die strijd. "We kunnen deze dreiging niet negeren."*⁸

*Minister Kerry zei vandaag dat het optreden van ISIS in Irak alle tekenen vertoont van genocide. De toekomst van het land staat op het spel, zei hij in Kabul. Hij veroordeelde de terreurgroep die ISIS is begonnen tegen christelijke minderheden in Irak.*⁹

*Donderdag sprak een grote Kamermeerderheid zijn steun uit voor een missie van een jaar. Meerdere fractievoorzitters wezen erop dat de bestrijding van IS een zaak van lange adem is. Minister Timmermans zei dat de Tweede Kamer het ermee eens is dat IS een bedreiging vormt voor de Europese veiligheid.*¹⁰

Obama, Hagel, Kerry, Cameron, Rutte en Timmermans zijn framesponsors van het 'Barbaarse bedreiger'-frame; zij hebben een duidelijke mening over het onderwerp en proberen daarmee het frame de wereld in te helpen dat IS een gevaar vormt voor de samenleving. Doordat de NOS in de nieuwsberichten enkel deze westerse bewindvoerders aan het woord laat, en er in de NOS-artikelen nauwelijks IS-leiders of IS-leden aan het woord komen, lijkt het erop dat de journalisten van NOS zich kunnen vinden in het 'Barbaarse bedreiger-frame'. Typierend hiervoor is dat NOS-journalisten die dit frame hanteren IS omschrijven als een 'terreurgroep', 'terreurbeweging' of 'terreurorganisatie'; leden van IS worden 'terroristen', 'IS-terroristen', 'IS-strijders' of 'strijders van het jihadleger' genoemd, in plaats van dat er wordt gekozen voor een (meer objectieve) benaming als 'IS-leden' of 'volger van IS'. Daarbij komt dat de NOS in sommige artikelen ervan uit lijkt te gaan dat het gaat om een 'islamitische' terreurgroep. In een aantal artikelen wordt IS geframed

⁷ NOS. (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/689410-is-bedreigender-dan-al-qaida.html>

⁸ NOS (2014, 9 september). "Geen moslims, maar monsters", geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/698149-geen-moslims-maar-monsters.html>

⁹ NOS (2014, 8 augustus). *Amerikanen bombarderen ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684188-amerikanen-bombarderen-isis.html>

¹⁰ NOS (2015, 5 oktober). *F-16's in actie boven Irak*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/702293-nederlandse-f-16-s-naar-irak.html>

alsof het een 'islamitische' groepering is, iets wat overigens door veel discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina fel wordt tegengesproken (zie: hoofdstuk 4.3.1.):

Het kabinet staat in grote lijnen achter de Amerikaanse acties tegen de islamitische terreurgroep ISIS.¹¹

De gemeente Den Haag heeft bekendgemaakt dat de ISIS-vlag verboden is tijdens een demonstratie vanavond. Ook in Amsterdam is de vlag zondag taboe. Het is het officiële symbool van de moslimterreurgroep ISIS.¹²

Een aantal vertegenwoordigers van het 'Barbaarse bedreiger'-frame omschrijft IS als een irrationele groep barbaren, die wrede, vaak onbegrijpelijke, acties uitvoert. De daden van IS roepen bij de gebruikers van dit frame emoties op van onbegrip, ongeloof, walging, afschuw en woede. In verschillende artikelen worden IS-leden (letterlijk) omschreven als 'barbaren', 'wilden', 'beulen' of 'monsters'. Zo reageert premier Cameron woedend op de onthoofding van de Britse hulpverlener David Haines door IS. Hierbij laat hij zijn woede blijken door de metafoor 'monsters' te gebruiken.

De Britse premier Cameron heeft woedend gereageerd op de onthoofding van de Britse hulpverlener David Haines door Islamitische Staat (IS). Hij noemde de IS-terroristen monsters. "IS doodt en slacht honderden mensen af in naam van de islam. Dat is nonsens. Want de islam is een vreedzame religie. Zij zijn geen moslims, maar monsters", aldus Cameron.¹³

In een ander artikel spreekt de Australische premier Tony Abbott zijn afschuw uit over een Twitterfoto van een Australische IS-strijder. Op de foto poseert de 7-jarige zoon van de IS-strijder met een afgehakt hoofd in zijn hand. Voor Abbott is de Twitter-foto het bewijs dat IS 'barbaars' is:

Australische politici uitten hun afschuw over de foto van het jongetje met het hoofd. "We zien steeds meer bewijs hoe barbaars IS is", zei premier Tony Abbott.¹⁴

In een artikel waarin Michael Weiss, de schrijver van het boek *Inside ISIS: The Army of Terror*, over zijn boek spreekt, noemt hij dat de IS-strijders 'geen enkel berouw tonen' en dat 'IS-strijders die problemen hebben met het geweld, weer worden teruggestuurd naar het trainingskamp voor religieuze heropvoeding'. Bovendien lijkt het erop dat de journalist van het artikel de beschrijvingen in het boek voor waar neemt. Ook de journalist doet afstand van IS door IS-leden te omschrijven als 'de wreedste strijders':

¹¹ NOS (2014, 11 augustus). *Kabinet steunt acties tegen ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684968-kabinet-steunt-acties-tegen-isis.html>

¹² NOS (2014, 1 augustus). *Wat is een ISIS-vlag?*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/681861-wat-is-een-isis-vlag.html>

¹³ NOS (2014, 9 september). *"Geen moslims, maar monsters"*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/698149-geen-moslims-maar-monsters.html>

¹⁴ Facebook.com/nos/(2014, 11 augustus). *Ophief Australië om zoontje IS'er*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/685081-ophef-australie-om-zoontje-is-er.html>

*Ondanks de maatregelen die tegen Syriëgangsters worden getroffen, sluiten Europese jongeren zich nog steeds aan bij IS. Maar wat gebeurt er als ze in Irak of Syrië aankomen? In het boek *Inside ISIS: The Army of Terror* wordt beschreven hoe nieuwelingen worden opgeleid tot de wreedste strijders.¹⁵*

In sommige artikelen die behoren tot het 'Barbaarse bedreiger'-frame wordt er, bewust of onbewust, een 'wij-zij'-narratief geschetst, waarbij (de daden van) IS met geladen woorden worden omschreven. Framesponsors als Obama, Hagel, Cameron, Timmermans en Rutte halen in verschillende artikelen aan dat er een (gewapende) strijd moet worden aangegaan om IS te stoppen. De koppen 'Amerikanen bombarderen ISIS', 'Obama: luchtaanvallen op ISIS' en 'Nederlandse F-16's naar Irak' zijn kenmerkend hiervoor.

*President Obama heeft toestemming gegeven voor luchtaanvallen op ISIS-strijders in het noorden van Irak.*¹⁶

*Hagel zegt dat alle opties worden opengehouden om IS te bestrijden. Ook luchtaanvallen op Syrië zijn volgens hem mogelijk.*¹⁷

*"We moeten ze terugdringen, ontmantelen en vernietigen." (David Cameron)*¹⁸

*Premier Rutte liet eerder al weten dat Nederland wil meedoen aan de strijd tegen IS, maar liet open hoe precies.*¹⁹

In de mediaberichten waarin het 'Barbaarse bedreiger'-frame wordt gehanteerd worden acties om IS af te stoppen vaak omschreven als een actie ter verdediging van burgers of westerse militairen. Het militair ingrijpen wordt in de ogen van Obama en het Nederlandse kabinet gerechtvaardigd, door in te spelen op de culturele kernwaarde dat er actie moet worden ondernomen wanneer iemand bedreigd wordt of om hulp vraagt. Framesponsors van het 'Barbaarse bedreiger'-frame leggen in een aantal NOS-berichten daarom de nadruk op onschuldige burgers, die volgens dit frame, de dupe zijn geworden van het gewelddadige terrorisme van IS.

¹⁵ NOS (2015, 11 februari). *Dit is hoe IS zijn strijders traint*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/op3/artikel/2018579-dit-is-hoe-is-zijn-strijders-traint.html>

¹⁶ NOS (2014, 8 augustus). *Obama: luchtaanvallen op ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684019-obama-luchtaanvallen-op-isis.html>

¹⁷ NOS (2014, 22 augustus). *"IS bedreigender dan al-Qaida"*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/689410-is-bedreigender-dan-al-qaida.html>

¹⁸ NOS (2014, 22 augustus). *"IS bedreigender dan al-Qaida"*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/689410-is-bedreigender-dan-al-qaida.html>

¹⁹ NOS (2014, 25 september). *Nederlandse F-16's naar Irak*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/702293-nederlandse-f-16-s-naar-irak.html>

*Volgens Obama zijn de luchtaanvallen op beperkte schaal nodig, zodra de levens van Amerikanen of onschuldige burgers worden bedreigd. In de stad Arbil werken een hoop Amerikanen. ISIS-strijders zijn die stad de afgelopen dagen steeds meer genaderd.*²⁰

*Een woordvoerder van president Obama zegt dat de video wordt onderzocht en dat Amerika onthutst is als blijkt dat een onschuldige Amerikaanse journalist op deze verschrikkelijke manier is vermoord.*²¹

*Amerikaanse straaljagers hebben een stelling van ISIS-troepen in het noorden van Irak gebombardeerd. Gisteren gaf president Obama toestemming voor dergelijke acties ter verdediging van Amerikaanse militairen en christenen die op de vlucht zijn voor de opmars van ISIS-troepen.*²²

*In een brief van minister Timmermans staat dat het kabinet het een goede zaak vindt dat de VS op verzoek van de Iraakse overheid hulp biedt om de Iraakse bevolking, inclusief de minderheden die nu in het nauw zitten, te beschermen.*²³

Verder bevat het 'Barbaarse bedreiger'-frame, hoewel niet altijd even expliciet, uitingen van emoties waarin angst en bezorgdheid naar voren komen. Kenmerkend hiervoor is een artikel waarin beelden van de Noord-Iraakse stad Mosul centraal staan, een artikel waarin de angst voor IS vanuit Turkije wordt omschreven en een artikel waarin een uit angst gevluchte Syriër aan het woord wordt gelaten:

*Zwaar gesluierde vrouwen, vernietigde moskeeën en verlaten wijken. Dat is het beeld van de Noord-Iraakse stad Mosul, blijkt uit filmpjes die in handen zijn van de BBC, precies een jaar na de inname door de terreurgroep IS. Inwoners leven in angst. Bang om gestraft te worden, omdat ze zich niet aan de strenge regels van Islamitische Staat houden.*²⁴

*Ook zou Ankara bang zijn dat IS de aandacht op Turkije vestigt, vooral vanwege de poreuze grens tussen Turkije en Syrië. Strijders van het jihadleger zouden daardoor gemakkelijk het land binnen kunnen komen.*²⁵

*'We zijn gevlucht toen ze zeiden; ze komen eraan, ze snijden iedereen het hoofd af.'*²⁶

In de meeste berichten waarin het 'Barbaarse bedreiger'-frame wordt gehanteerd, worden gebeurtenissen en situaties omtrent IS beschreven vanuit een maatschappelijk perspectief; journalisten die gebruik maken van dit frame, verpakken het nieuws veelal in een thematisch

²⁰ NOS (2014, 8 augustus). *Obama: luchtaanvallen op ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684019-obama-luchtaanvallen-op-isis.html>

²¹ NOS (2014, 20 augustus). *IS claimt onthoofding journalist VS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/688554-is-claimt-onthoofding-journalist-vs.html>

²² NOS (2014, 8 augustus). *Amerikanen bombarderen ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684188-amerikanen-bombarderen-isis.html>

²³ NOS (2014, 11 augustus). *Kabinet steunt acties tegen ISIS*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684968-kabinet-steunt-acties-tegen-isis.html>

²⁴ NOS (2015, 9 juni). *Leven onder het juk van Mosul*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2040470-leven-onder-het-juk-van-is-in-mosul.html>

²⁵ NOS (2014, 20 september). *Turkse IS-gijzelaars vrij*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700584-turkse-is-gijzelaars-vrij.html>

²⁶ NOS (2014, 20 september). *"Ze snijden iedereen de keel door"*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700844-ze-snijden-iedereen-de-keel-door.html>

nieuws-format, waarin IS wordt neergezet als een barbaarse terreurorganisatie die een bedreiging vormt voor de samenleving. In een klein deel van de artikelen waarin het 'Barbaarse bedreiging'-frame wordt gehanteerd, is het nieuws verpakt in een *human interest format*. Deze artikelen focussen zich voornamelijk op persoonlijke gebeurtenissen of omstandigheden van actoren. Vaak gaat het om menselijke zorgen of problemen, die door IS zijn veroorzaakt. In deze artikelen worden gebeurtenissen, problemen of situaties beschreven vanuit een persoonlijke invalshoek. Thema's rondom IS worden op die manier geframed door de aandacht op een individu als voorbeeld te vestigen. Hierbij worden de emoties van actoren omschreven, waardoor het nieuws persoonlijker, dramatischer en emotioneler gepresenteerd wordt. Dit kan empathie, sympathie of medelijden bij het publiek opwekken. Zo wordt er in een artikel dat het leven in het door IS bezette Mosul omschrijft, personen aan het woord gelaten die de strenge regels van IS opsommen. In het artikel noemen de inwoners van Mosul ook de negatieve gevolgen van de inname van de stad door IS. Doordat er in dit nieuwsartikel niet alleen feitelijke informatie wordt gegeven over de situatie van de inwoners, maar de inwoners ook zelf gevolgen van de strenge regels van IS uitleggen, komt de aandacht te liggen op de mensen achter het verhaal en stelt dit de emoties van deze mensen centraal.

"Sinds IS de stad innam, moeten we ons aan de regels van het door IS uitgeroepen kalifaat houden", zegt Zaid, inwoner van Mosul. [...] De lichtste straf noemt hij zweep- of stokslagen. Bijvoorbeeld voor het roken van een sigaret. "Bij diefstal hakken ze je hand af, bij overspel gooien ze je van een gebouw. Vrouwen die vreemdgaan worden gestenigd." De straffen worden publiekelijk uitgevoerd, zodat iedereen het kan zien en mensen er een voorbeeld aan nemen.

[...]

Bij de strenge regels alleen houdt het niet op. In de stad is een groot tekort aan brandstof. De stad is sterk vervuild, want het afval wordt niet meer opgehaald. De bouw ligt volledig stil en bijna alle scholen zijn gesloten. "De rijken teren op hun reserves, mensen met een baan komen net rond. Armen worden aan God overgelaten", zegt Hisham, ook inwoner van Mosul.²⁷

In een ander artikel vertelt een Syrische vrouw hoe ze moest vluchten voor rebellen van IS. De journalist van het artikel beschrijft IS vanuit het perspectief van de Syrische vluchteling. De vrouw geeft in dit artikel aan hoe 'weezinwekkend', 'wild' en 'emotieloos' ze de IS-leden vindt:

De vrouw heeft gisteren nog oog in oog gestaan met rebellen van IS. Ze kan ze nog helder voor de geest halen. "Hun baard is lang, hun gezichten zijn bedekt. Je ziet alleen de ogen. Ze zijn niet gekleed als mensen, maar in lange gewaden. Het zijn wilden."

De vrouw stond aan de grond genageld. "Zo weezinwekkend zijn ze. Ze hebben messen in hun handen en snijden de hoofden af. Deze mensen hebben geen religie. Ze hebben geen geweten. Geen hart. Ze snijden iedereen de keel door, emotieloos."²⁸

²⁷ NOS (2015, 9 juni). *Leven onder het juk van Mosul*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2040470-leven-onder-het-juk-van-is-in-mosul.html>

²⁸ NOS (2014, 20 september). *"Ze snijden iedereen de keel door"*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700844-ze-snijden-iedereen-de-keel-door.html>

Een ander voorbeeld van een NOS-artikel waarin het nieuws is verpakt in een *human interest format* is het bericht over de motieven van de Nederlandse Koerd Aza, die in Noord-Irak met Koerdische strijders vecht tegen IS. Het artikel duikt in het leven van Aza en beschrijft zijn persoonlijke omstandigheden nadat IS een Koerdisch dorp aanviel. In het volgende fragment zijn de persoonlijke gevoelens en emotionele uitlatingen van Aza onderstreept.

"Toen ik hoorde dat IS een Koerdisch dorp aanviel, ben ik meteen naar Noord-Irak gekomen", vertelt Aza. Hij is een Nederlandse Koerd en vecht sinds een paar dagen mee met de Koerdische strijders tegen terreurbeweging IS (het vroegere ISIS).

[...]

Ook veel familieleden van de 24-jarige Aza sloten zich aan bij de peshmerga, de Koerdische strijders. "Mijn oom, mijn broers en mijn neef zijn hier ook. De meesten hebben in Nederland gewoond en ik spreek hier Nederlands met hen. Mijn kleine broertje is ook naar het front gekomen. Toen ik dat hoorde, moest ik wel een traantje laten."

[...]

Plannen om weer terug te keren naar Nederland heeft Aza nog niet. "Zolang mijn land mij nodig heeft, zal ik hier blijven. Ik krijg pijn in mijn hart als ik zie wat de mensen hier aangedaan wordt."²⁹

Hetzelfde *human interest format* wordt gebruikt in een artikel waarin - opnieuw met een persoonlijke invalshoek - verslag wordt gedaan over de rouw en woede van slachtoffers van dertien christenen die in Libië door IS zijn gedood. In dit artikel worden een aantal namen van de rouwende nabestaanden voluit geschreven, wat het nieuwsbericht een 'menselijk gezicht' geeft en dit emoties kan oproepen bij de lezer. Ook is te zien dat de journalist het woord 'beul' gebruikt om een IS-lid te omschrijven:

Er is rouw en woede in el-Aour, een dorpje in het centrum van Egypte. Dertien van de eenentwintig christenen die in Libië zijn gedood door Islamitische Staat kwamen daar vandaan. Dorpsgenoten verzamelen zich in donkere smalle steegjes om elkaar te troosten; de vrouwen in het zwart. Huilende mannen en vrouwen worden opgevangen door familie en vrienden.

[...]

Familieleden en vrienden stortten in toen ze hoorden dat de mannen die enkele weken geleden door IS waren ontvoerd, zijn onthoofd. Dat vertelt Babawi Walham; zijn broer Samuel was één van hen. Hij was te zien in de video van IS, waarin de 21 mannen op een rij stonden op een strand in Libië met ieder een beul achter zich.

[...]

Bushra Fawzi rouwt om zijn 22-jarige zoon Shenouda. Zes maanden geleden was die naar Sirte, aan de Libische kust, gegaan om werk te zoeken als timmerman. "Ik eis van de internationale gemeenschap en van president Sisi dat ze de lichamen van de slachtoffers terughalen. Ook als ze in de zee zijn gegooid. En als ze zijn verbrand willen we hun as hebben."³⁰

4.1.2 'Conflict'-frame

In het 'Conflict'-frame wordt IS geframed als de vijand waartegen gevochten moet worden, om te voorkomen dat IS nog meer terreinwinst boekt. Dit frame geeft de onenigheid tussen IS en landen,

²⁹ NOS (2014, 14 augustus). "Ik kan de IS-strijders hier bijna zien", geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/686235-ik-kan-de-is-strijders-hier-bijna-zien.html>

³⁰ NOS (2015, 16 februari) 'Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop', geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2019702-het-bloed-van-de-slachtoffers-is-niet-goedkoop.html>

groepen en individuen weer. In de artikelen waarin gebruik wordt gemaakt van het 'Conflict'-frame is sprake van verwijtbaar handelen van IS, waardoor landen, groepen of individuen zich genoodzaakt voelen de strijd aan te gaan met IS. De artikelen verschaffen inzicht in de conflictsituaties in verschillende gebieden, zoals de aanvallen van straaljagers op IS in Tikrit, de Nederlandse F-16's boven Irak, de strijd om de Syrische grensplaats Kobani en de bombardementen van Amerikaanse straaljagers. De artikelen blijven dicht op de harde nieuwsfeiten dan de artikelen met het 'Barbaarse bedreiger'-frame en geven bijvoorbeeld antwoord op vragen wie er tegen IS vecht, waar ze dat doen en wat de vorderingen zijn in de strijd. Vaak wordt dit gedaan in conflictueuze taal en in termen van winnaars en verliezers; er wordt winst geboekt wanneer IS wordt teruggedrongen en is er sprake van verlies bij slachtoffers of gijzelingen door IS. Doordat het nieuws in het 'Conflict'-frame vaak is gefocust op winnen en verliezen, komt dit frame enigszins overeen met het 'horse race'-frame. Dit frame richt op de vraag wie het goed doet in politieke peilingen (Kerbel, 2000). In het horse-race frame wordt er verslag gedaan van politiek alsof het gaat om een renwedstrijd tussen paarden, met woordgebruik dat met 'oorlog en strijd' te maken heeft, en in termen van winnaars en verliezers.

In tegenstelling tot het 'Barbaarse bedreiger'-frame, waarin duidelijk naar voren komt dat IS een bedreiging vormt voor de samenleving, ligt de nadruk in het 'Conflict'-frame meer op één specifieke gebeurtenis binnen de strijd tegen IS. Een voorbeeld van een artikel over één specifieke gebeurtenis binnen de strijd met IS is het artikel over de bombardementen van straaljagers in Tikrit, waarin NOS-verslaggever Lex Runderkamp details geeft over het conflict met IS:

*De inname van Tikrit zou IS een zware slag toebrengen, zegt Runderkamp. "Je kunt dan echt spreken van een kantelpunt in het bestaan van IS. De terreurgroep is tot nu toe alleen maar opgerukt. Als ze een grote stad verliezen, moet IS in de verdediging. Dan verandert ook de propagandaoorlog."*³¹

Doordat de artikelen waarin het 'Conflict'-frame wordt gehanteerd vaak maar één specifieke gebeurtenis belichten binnen het conflict met IS, hebben deze artikelen een ander nieuws-format dan de artikelen met het 'Barbaarse bedreiger'-frame. In het 'Conflict'-frame wordt verslag gedaan van 'losse' gebeurtenissen binnen het IS-conflict, en dus is er sprake van een episodisch nieuws-format waarin het thema IS wordt belicht vanuit een perspectief van één specifieke gebeurtenis. Dit in tegenstelling tot het 'Barbaarse Bedreiger'-frame, waarin veelal gebruik wordt gemaakt van een thematisch nieuws-format en gebeurtenissen vanuit een breder perspectief worden belicht óf verslag wordt gedaan vanuit een persoonlijke invalshoek. Zo wordt IS in het 'Barbaarse bedreiger'-frame vooral gezien als een (barbaarse) bedreiging voor (onschuldige) burgers, terwijl in het 'Conflict'-frame de strijd tegen IS wordt belicht en (losstaande) gebeurtenissen binnen deze strijd worden omschreven. Zo wordt er in de volgende artikelen geschreven over de strijd rond Kobani in

³¹ NOS (2015, 25 maart). 'Straaljagers vallen IS in Tikrit aan', geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2026890-straaljagers-vallen-is-in-tikrit-aan.html>

Syrië. In het fragment uit het eerste artikel wordt verslag gedaan van de terreinwinst die IS heeft geboekt en in het tweede fragment wordt geschreven dat IS uit de stad is verdreven (en dus een slag verloren heeft):

*Met gebalde vuist luistert Shoresh Salim (32) naar het laatste nieuws over de strijd rond Kobani, Syrië. "Als Kobani valt, dan staat IS aan de poort van Europa. Er had al lang iets moeten gebeuren."*³²

De Syrische grensplaats Kobani is volgens het Syrische Observatorium voor de Mensenrechten in Londen weer in handen van de Koerden. Na vier maanden zou de strijd zo goed als voorbij zijn.

[...]

*"De Amerikanen voerden enorm veel luchtbombardementen uit en kregen hulp van Peshmerga-strijders, Koerdische strijders en andere eenheden. Maar ook IS heeft enorm veel versterking naar Kobani gestuurd, maar uiteindelijk hebben zij deze slag verloren."*³³

Dat er in het 'Conflict'-frame verslag wordt gedaan van losse gebeurtenissen binnen het conflict met IS, zonder dat er aandacht wordt besteed aan een bredere context, is onder andere te herkennen in de volgende fragmenten. Hierbij valt op dat de fragmenten dichter bij de harde nieuwsfeiten blijven dan de artikelen waarin het 'Barbaarse bedreiger'-frame wordt gehanteerd:

*In Irak hebben straaljagers bombardementen uitgevoerd op de stad Tikrit, waar het Iraakse leger vecht tegen IS.*³⁴

*Nederland doet met zes F-16's en twee reservetoestellen mee aan de strijd tegen Islamitische Staat in Irak. Minister Hennis kondigde deze week al aan dat de vliegtuigen dit weekend voor het eerst in actie zouden kunnen komen.*³⁵

*"IS en Koerdische strijders vechten al weken om Kobani."*³⁶

Vertegenwoordigers van het 'Conflict'-frame houden IS verantwoordelijk voor het probleem dat er mensen op de vlucht zijn en er inwoners in conflictgebieden moeten worden beschermd door middel van een gewapende strijd. Er wordt immers gesproken van 'winst' zodra IS terrein heeft verloren en van 'verlies' zodra IS is opgerukt. In elke individuele gebeurtenis ('de inname van Tikrit', 'de strijd rondom Kobani' etc.) waarover verslag wordt gedaan, wordt er blijk gegeven van een strijd met als doel om het vijandelijke IS terug te dringen of te stoppen. Hier wordt, in tegenstelling tot het 'Barbaarse bedreiger'-frame, verder geen bredere context aan toegevoegd waaruit blijkt dat IS bedreigend of barbaars is.

³² NOS (2014, 8 oktober). "IS nestelt zich aan de poort Europa", geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/707543-is-nestelt-zich-aan-poort-europa.html>

³³ NOS (2015, 27 januari). *IS zo goed als verdreven uit Kobani*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1028894773792747>

³⁴ NOS (2015, 25 maart). 'Straaljagers vallen IS in Tikrit aan', geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2026890-straaljagers-vallen-is-in-tikrit-aan.html>

³⁵ NOS (2014, 5 oktober). *F16's in actie boven Irak*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/706607-f-16-s-in-actie-boven-irak.html>

³⁶ NOS (2014) 27 oktober. *IS zet gijzelaar in als 'verslaggever' in Kobani*, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2001045-is-zet-gijzelaar-in-als-verslaggever-in-kobani.html>

4.2 Overeenkomsten tussen mediaframes en publieksframes

Ook op de NOS Facebookpagina zijn er discussiedeelnemers die het 'Barbaarse bedreiger'-frame hanteren. Zo zijn er mensen die op de Facebookpagina duidelijk laten weten dat IS een bedreiging vormt voor de samenleving.

*'Niet alleen voor de VS is IS een bedreiging maar de hele westerse wereld. Europa is nog niet helemaal wakker. Wachten maar op de VS om de kastanjes uit t vuur voor ze weg te halen!'*³⁷

*Allemaal afslachten die isis klootzakken, dat gaat voor iedereen een bedreiging vormen.*³⁸

Een aantal reageerders op Facebook toont emoties van angst. Daarnaast is de roep om vrede groot onder een aantal van de reageerders. Anderen stellen zelfs dat de daden van IS weleens het begin zouden kunnen zijn van een Derde Wereldoorlog.

*"Mij maken ze echt bang,"*³⁹

*"Moe en angstig"*⁴⁰

*"Oorlog vechten geweld ... Vrede, komt er ooit nog vrede? Hopelijk worden wij niet in een oorlog meegesleurd !!!"*⁴¹

*"IS moeten ze stoppen, mensen moeten in vrede kunnen leven, maar wat word er weer veel vernield. Prachtig erfgoed ligt straks weer in puin. Prachtige oude binnensteden van duizenden jaren oud worden in mot geschoten. Triest dat er steeds weer van die zieke geesten opstaan die het voor elkaar krijgen om de gewone bevolking af te slachten en alles in puin achter laten. Broeder liefde, naasten liefde, het is heel ver zoek."*⁴²

*"Tja dat krijg je he als de derde wereld oorlog geplanned staat"*⁴³

*"Daar komt het dan... Wereldoorlog.."*⁴⁴

³⁷ Facebook.com/nos/ (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>

³⁸ Facebook.com/nos/ (2014, 10 augustus). Irak: 500 jezidi's in massagraven, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916219501726942>

³⁹ Facebook.com/nos/ (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>

⁴⁰ Facebook.com/nos/ (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>

⁴¹ Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus), Obama: luchtaanvallen op ISIS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

⁴² Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus), Obama: luchtaanvallen op ISIS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

⁴³ Facebook.com/nos/ (2014, 8 oktober). "IS nestelt zich aan de poort Europa", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/952017808147111>

⁴⁴ Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus), Obama: luchtaanvallen op ISIS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

Er worden verschillende metaforen door de discussiedeelnemers gebruikt voor IS. Zo vergelijken discussiedeelnemers IS met een 'sekte' en 'slechte' parasieten of bacteriën, die zich constant verspreiden en 'goede' bacteriën doden. Een ander maakt de vergelijking tussen IS-leden en schapen, doordat IS 'altijd opvolgers' heeft.

*"IS is een soort parasiet of bacterie, als je niet uitkijkt verspreiden ze zich. Helaas zijn er soms behandelingen nodig die naast de slechte ook de goede bacteriën doodt (de luchtaanvallen). Maar helaas kan dat niet anders. Want als deze parasieten zich verspreiden gaan er nog veel meer goede dood".*⁴⁵

*"Laat dat land en burgers, niet leiden..help ze een handje gewoon atoom bom er op want er zijn altijd opvolgers..zijn net schape.."*⁴⁶

*"[...] deze groep ISIS kan je vergelijken met een sekte en hebben zo eigen waarheid. Zij vormen niet alleen een gevaar voor de westerse maar ook voor moslims. [...]"*⁴⁷

Daarnaast valt op dat, net als in de mediaberichtgeving van de NOS, mensen die op de NOS-Facebookpagina reageren vaak de nadruk leggen op de (onschuldige) slachtoffers van de strijd met IS.

*"hoeveel en andere mensen zijn er al voor gestorven mensen die daar geen ZAK mee te maken hebben , wil je oorlog , neem die grote kloodzakken , zet ze in een bo[x]ring en laat ze elkaar afmaken ; tot dat er ene dood is dat zou de oplossing zijn , maar dat durven ze niet . de 2zakken !!!"*⁴⁸

Een aantal reageerders laat op de NOS-Facebookpagina weten dat ze het eens zijn met David Cameron. Als reactie op het artikel waarin Cameron IS omschrijft als monsters en ontkent dat IS doodt in naam van de islam, gebruiken reageerders dezelfde monster-metafoor als de Britse premier:

*"Inderdaad, ', 'Een goed woord MONSTERS'; 'Krachtig is te schrijven, these killers are Monsters, they are not Moslim'".*⁴⁹

*"Monsters zijn het. Het allerslechtste van de mensheid komt bij IS aan de oppervlakte. Uiteindelijk zullen ze allemaal de gevolgen ondervinden van hun wandaden."*⁵⁰

⁴⁵ Facebook.com/nos/ (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>

⁴⁶ Facebook.com/nos/ (2014, 11 augustus). Kabinet steunt acties tegen ISIS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916486101700282>

⁴⁷ Facebook.com/nos/ (2014, 10 augustus). Irak: 500 jezidi's in massagraven, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916219501726942>

⁴⁸ Facebook.com/nos/, (2015, 28 juli). Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt, <https://www.facebook.com/nos/posts/1149790161703207>

⁴⁹ Facebook.com/nos/ (2014, 14 september). "Geen moslims, maar monsters", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936929539655938>

⁵⁰ Facebook.com/nos/, (2015, 28 juli). Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt, <https://www.facebook.com/nos/posts/1149790161703207>

“Het is triest dat deze monsters in naam van god moorden. Dit soort handelingen behoren alles behalve tot de Islam. Geen moslims maar monsters! Ik vind het diep triest.”⁵¹

Daarbij valt op dat reageerders die IS omschrijven als barbaren, wilden, beesten of monsters hier vaak aan toevoegen dat IS geen moslims zijn en dat IS niets met de islam heeft te maken. Dit wordt overigens niet alleen gedaan door moslims, die hekelen dat hun geloof in verband wordt gebracht met de ‘barbaren’ van IS, maar ook door autochtone Nederlanders, die andere reageerders kwalijk nemen dat moslims worden beschuldigd van de daden van IS:

“Dit heeft geen ene moer met de Islam te maken. Vind het dan ook heel erg dat bepaalde mensen hier alle moslims beoordelen voor wat deze beesten doen. Dit zijn geen mensen, dit zijn beesten.. [...] kom niet aanzetten dat alle moslims hier schuld aan hebben. Dat is wreed en niet eerlijk. Isis zijn terroristen, gevaarlijke psychische lui zonder genade!”⁵²

“Pfff ben het zat dat sommige mensen iedereen over een kam scheren. Overal heb je rotte appels tussen zitten [...] heeft niets met geloof of afkomst te maken!”⁵³

Ook de uitingen van onbegrip, walging en afschuw komen terug in de comments van discussiedeelnemers. Een aantal reageerders zet IS neer als een achtergestelde, irrationele, barbaarse groep, waarvan de wrede acties niet zijn te begrijpen.

“Wij kunnen blijven zeggen hoe onbegrijpelijk we het vinden. Hen maak je het toch niet duidelijk, daar ze zwaar achterlopen en totaal geen beschaving kennen. Feitelijk zijn het dieren zonder denkvermogen.”⁵⁴

“Geen normaal mens kan een medemens zijn hoofd eraf hakken...zelfs je ergste vijand niet.... dit zijn geen mensen meer, maar beesten.... Kan er met mijn kleine beetje verstand, echt niet bij..”⁵⁵

Als reactie op de artikelen met het ‘Barbaarse bedreiger’-frame, waarin de NOS gebruik maakt van een *human interest format*, plaatsen veel mensen emotionele comments waarin rouw en verdriet naar voren komen. Ze tonen empathie voor de (families van) slachtoffers en uiten hun woede over de gewelddadige acties van IS. Soms worden hierbij de omschrijvingen ‘barbaren’, ‘wilden’ en ‘beulen’ letterlijk overgenomen door de reageerders. Tot slot worden talloze reacties geplaatst waarin de oplossing binnen dit frame wordt genoemd; deze comments bevatten zinnen waarin duidelijk wordt gemaakt dat IS moet worden ‘platgegooid’ of moet worden ‘uitgeroeid’.

⁵¹ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) “Journalist VS door IS onthoofd”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁵² Facebook.com/nos/ (2014, 10 augustus). Irak: 500 jezidi's in massagraven, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916219501726942>

⁵³ Facebook.com/nos/ (2014, 1 augustus). Wat is een ISIS-vlag? geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/910559418959617>

⁵⁴ Facebook.com/nos/ (2014, 10 augustus). Irak: 500 jezidi's in massagraven, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916219501726942>

⁵⁵ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) “Journalist VS door IS onthoofd”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

“Vind dit verschrikkelijk voor al die mensen maar vooral die arme getraumatiseerde kinderen wat een leed te triest om waar te zijn die duivels vermoorden ieder die ze maar te pakken krijgen”⁵⁶

“Te erg voor woorden!!!”⁵⁷

“uitroeien deze barbaren”⁵⁸

“Eindelijk, wat ben ik trots op Nederland. Maak al die monster en barbaren af.”⁵⁹

“Heel mooi, werd tijd dat de ISIS cultuurbarbaren de engel des doods boven hun hoofden krijgen. Ze moeten eens leren andere gelovigen of ongelovigen met rust te laten. En wie niet horen wil, moet maar voelen.”⁶⁰

“Allemaal op een plek neerzetten en dan bommen erop er is werkelijk geen andere oplossing”⁶¹

4.3 Counterframes

4.3.1 ‘Wantrouwen’-frame

Een aantal discussiedeelnemers op de Facebookpagina van de NOS meent dat de VS en de media onder één hoedje spelen en stellen de VS en de media verantwoordelijk voor misleiding. In dit frame wordt niet IS verantwoordelijk gesteld, maar juist de VS en de media. Zo zijn er discussiedeelnemers die stellen dat IS door de VS zelf is gecreëerd en dat de media het publiek misleiden met leugens en onwaarheden. Waar in het door de NOS gehanteerde ‘Barbaarse bedrager’-frame en ‘Conflict-frame’ IS wordt aangewezen als de oorzaak van het probleem, wijzen discussiedeelnemers die het ‘Wantrouwen’-frame hanteren juist de VS en de media aan als verantwoordelijke partijen van het probleem. Door deze tegenstelling kun je spreken van een *counterframe*; door de VS en de media verantwoordelijk te stellen voor het probleem biedt dit frame andere interpretaties over het thema IS. Kenmerkende voorbeelden van Facebook-discussiedeelnemers zijn deelnemers die stellen dat de NOS, of de media in het algemeen, doen aan ‘bangmakerij’, ‘angstzaaien’ en ‘propaganda’. Enkele voorbeelden van reacties op de NOS-Facebookpagina waarin het wantrouwen jegens de NOS naar voren komt, zijn de volgende comments:

⁵⁶ Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). “Ze snijden iedereen de keel door”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/940675862614639>

⁵⁷ Facebook.com/nos/ (2015, 16 februari) ‘Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop’, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1041690819179809>

⁵⁸ Facebook.com/nos/ (2015, 16 februari) ‘Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop’, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1041690819179809>

⁵⁹ Facebook.com/nos/ (2014, 5 oktober). *F16’s in actie boven Irak*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/949963765019182>

⁶⁰ Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus), *Obama: luchtaanvallen op ISIS*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

⁶¹ Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). *IS onthoofdt Brit David Haines*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>

“NOS grootste leugenaars in nieuws geschiedenis. Loopt als een schaap mee met de mainstream media onder leiding van de US.”⁶²

“Stop toch eens met dat debiele angstzaaien NOS. Overal ter wereld is er ellende, oorlog, armoede en ongelijkheid. Waarom zie je niet elke dag 3-4 Facebook berichten over slavernij in Amazonegebied, of kindsoldaten in Afrika. Jullie zenden alleen maar propaganda uit wat je te horen krijgt van de Amerikaanse vriendjes. Eigenlijk moet de media zoals jullie verantwoordelijk staan voor het schrappen van dat schoolreisje laatst. Misselijk sensatie nieuws is het. Weinig diepgang. Jammer”⁶³

“Ik geloof geen ZAK meer wat NOS verteld. 1 grote rollenspel. Islamitische landen doen deze dingen niet!”⁶⁴

“Hahah echt alleen maar bulshit. Isis is slecht dat weten we, maar dat jullie onzine erover wilt vertellen hoe zielig zijn jullie NOS!”⁶⁵

“weer propaganda om mensen angst aan te jagen. moslims zijn vanaf 2001 de dupe, terwijl zie niets maar ook werkelijk niets met aanslagen te maken hebben, dit is een spelletje van geheime diensten in samenwerking met de MSM om de wereldbevolking te "brainwashen" en het gevoel krijgen dat het allemaal waar zou zijn wat zij op radio, tv en kranten zeggen of schrijven. Waarom trappen hier zoveel mensen in deze leugens”⁶⁶

In sommige gevallen zijn de discussiedeelnemers die het ‘Wantrouwen’-frame gebruiken herkenbaar als moslim. Dit valt af te leiden uit hun reacties op de NOS-Facebookpagina; niet alleen zijn deze reageerders vaak herkenbaar als moslim vanwege hun profielfoto (hoofddoek of avatar met islamitisch logo), vooral omdat ze zich ook uitspreken als moslim maakt het waarschijnlijk dat het ook daadwerkelijk gaat om een moslim, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de volgende reacties:

“Ik ben moslim en ik vind dit zielig ikzelf haat de IS hun noemen zich moslim maar in de koran staat nergens dat je zulke gore dingen moet doen.”⁶⁷

“Beste mensen, laten we die barbaren svp geen moslims noemen. Ik als moslim ben net zo geschokt als ieder ander mens. Ook moslims lijden onder deze zieke geesten. Van hun sympasitanten in NL onmiddellijk paspoort innemen en naar Irak sturen. Ongelofelijk dat er ook in NL mensen wonen die met die barbaren sympathiseren.”⁶⁸

⁶² Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). *IS onthoofd Brit David Haines*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>

⁶³ Facebook.com/nos/ (2014, 8 oktober). *“IS nestelt zich aan de poort Europa”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/952017808147111>

⁶⁴ Facebook.com/nos/ (2014, 20 augustus). *“Journalist VS door IS onthoofd”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁶⁵ Facebook.com/nos/ (2014, 2 oktober). *VN: IS verkoopt seksslaven*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/947726325242926>

⁶⁶ Facebook.com/nos/ (2015, 5 februari). *Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1034443406571217>

⁶⁷ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) *“Journalist VS door IS onthoofd”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁶⁸ Facebook.com/nos/ (2014, 11 augustus). *Ophef Australië om zoontje IS'er*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916853798330179>

Veel van deze discussiedeelnemers stellen dat IS-leden zich ten onrechte beroepen op de islam. Het wantrouwen tegen mainstream media reikt dan ook verder in de discussies over de manier waarop IS moet worden genoemd in de media. Zo ontstaan er op de NOS-Facebookpagina discussies over de zwarte vlaggen die IS gebruikt; dit is namelijk dezelfde vlag die staat voor de islam. Volgens verschillende reageerders zou de NOS de vlag daarom niet moeten omschrijven als een 'IS-vlag' of een 'jihadistische vlag'. Daarnaast stellen een aantal discussiedeelnemers dat de NOS geen gebruik moet maken van de naam 'Islamitische Staat'. Dit veronderstelt namelijk dat de groepering islamitisch is; iets wat door (zowel islamitische als niet-islamitische) discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina fel wordt betwist.

*"Ik vind het kwalijk dat NOS een vlag die voor de islam staat een zogenaamde "jihadistische vlag" noemt."*⁶⁹

*"Volgens mij heb ik al gezegd dat de NOS de islamitische vlag neer zet als "jihadistische vlag" wat een hele negatieve lading heeft en geeft aan de vlag, terwijl dat niet de bedoeling is. Zo gaat elk persoon die de vlag ziet angst gevoelens krijgt, terwijl de vlag daar helemaal niet voor staat."*⁷⁰

*"Het is geen ISIS vlag het is de vlag van de ISLAM!! Noem het geen isisvlag wordt er zo boos om!!!!"*⁷¹

*"ten eerste moet de NOS ophouden met zeggen de islamitische staat. want die zogenaamde groep is niet islamitisch. jullie media herhalen telkens weer jihadisten. zoek eerst op wat jihad is. zoek eerst op wat het geloof islam is. zulke groepen zijn opgericht om mensen zoals bijvoorbeeld de nederlanders (geen moslims) in de war te brengen. want zij denken dan dat alle moslims dezelfde gedachte heeft als wat de IS heeft. dat is niet zo. ik schrijf dit omdat ik het zat ben om elke keer in het nieuws verkeerd nieuws binnen te krijgen."*⁷²

*"NOS: noem het aub geen islamieten want dit zijn geen islamieten."*⁷³

*"Hou eens een keer op om IS islamitisch te noemen. Islam is vrede islam is liefde [...]"*⁷⁴

*Noem dit a.u.b. GEEN islamitische staat !! Het is 100% geen MOSLIM. Onmogelijk !! Als je als niet moslims de quraan hebt bestudeerd weet je dat dit geen moslim is ! Zoveel haat wil er gezet worden tegenover de moslims snap nig steeds niet waarom.. ik ben een moslim..*⁷⁵

⁶⁹ Facebook.com/nos/ (2015, 5 februari). *Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1034443406571217>

⁷⁰ Facebook.com/nos/ (2015, 5 februari). *Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1034443406571217>

⁷¹ Facebook.com/nos/ (2014, 1 augustus). *Wat is een ISIS-vlag?* geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/910559418959617>

⁷² Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). *IS onthoofd Brit David Haines*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>

⁷³ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) *"Journalist VS door IS onthoofd"*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁷⁴ Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). *IS onthoofd Brit David Haines*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>

⁷⁵ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) *"Journalist VS door IS onthoofd"*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

Discussiedeelnemers die het 'Wantrouwen'-frame hanteren, verzetten zich niet alleen tegen de (door de NOS gemaakte) associaties tussen IS en de islam, maar stellen ook dat de media haat zaaien. Zo wordt de NOS er in diverse comments van beschuldigd dat zij moslims constant negatief in het nieuws laten komen of IS met doordachte redenen in verband brengen met het islamitische geloof. Volgens diezelfde reageerders neemt het publiek het nieuws van de NOS in blind vertrouwen aan, en doet het publiek niets anders dan de media 'napraten'. Dit wordt benadrukt in de metaforen in hun comments: het overgrote deel van het publiek loopt als 'makke schapen' achter de media aan. Dit is in hun ogen bepalend voor het beeld dat men heeft van moslims en de islam. De oplossing die binnen dit frame wordt geboden is dat de media minder 'sensatiebelust' moeten zijn en minder vaak nieuwsberichten moeten verspreiden waarin moslims negatief in het nieuws komen. Dit zorgt namelijk voor een negatief beeld van de islam, vooral omdat de gebruikers van dit frame ervan uitgaan dat het publiek niet zelf nadenkt en alles gelooft wat er in de media wordt gezegd.

"Even voor de goede orde: er zijn - pak hem beet - anderhalf miljard moslims op de wereld. Het aantal idioten dat zich opblaast, aansluit bij ISIS/terroristische organisaties of (terroristische) aanslagen pleegt maaakt nog geen 0,1% van de totale moslimbevolking uit. Desondanks wordt de overige 99,9% geacht elke keer afstand te nemen van wat 0,1% idioten doet, wordt die 0,1% moslim genoemd i.p.v. de overige 99,9% en is kennelijk die 0,1% bepalend voor het beeld dat men heeft van de Islam/Moslims. Kortom: de sensatiebeluste media is (in samenwerking met al dan niet domme mensen) de reden dat 99,9% (de moslims) negatief in het nieuws komt. Oh, en als je benieuwd bent naar wat moslims vinden van ISIS is dat in een woord samen te vatten: walgelijk!"⁷⁶

"Opdonderen met jullie allemaal. Beter nadenken IS heeft niks te maken met Islamitische Staat!!! Heel wat anders. IS is gewoon gemaakt door amerika om zo de moslimhaat terug op te wekken. Want het islamitische geloof is een heel puur en mooi geloof, wat gaat om delen, liefde en samenzijn. En dan willen jullie onwetende domme hollandse RACISTISCHE viezeriken dat weer allemaal gaan geloven omdat de media het zegt. Stel domme kalveren dat vind ik van de mensen die dit geloven !!!!!!"⁷⁷

"Er zijn genoeg leugens en propaganda verspreidt tegen IS. Maar op de dag van vandaag zijn er helemaal geen bewijzen. Bepaalde mensen claimen iets zonder enig bewijs. De meeste praten de mainstream media na die hun verborgen agenda hebben. Wat ik ook opvallend vind is dat de mainstream media in Nederland telkens het woord vermoedelijk gebruikt als het om IS gaat."⁷⁸

Op de Facebookpagina van de NOS zijn er ook deelnemers die in de NOS-berichtgeving aanwijzingen zien voor bedrog. De NOS-Facebookpagina staat vol met reacties van wantrouwende discussiedeelnemers, die menen het bedrog van de media te doorzien. De meningen over wie schuldig is voor de oprichting van IS lopen daarbij uiteen: de Mossad, de CIA, de VS, de zionisten, de EU. Zowel moslims als niet-moslims plaatsen comments op de NOS-

⁷⁶ Facebook.com/nos/(2014, 11 augustus). *Ophef Australië om zoontje IS'er*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916853798330179>

⁷⁷ (Facebook.com/nos/, (2014, 14 september). *Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1149790161703207>

⁷⁸ Facebook.com/nos/ (2015, 11 februari). *Zo gaat het eraan toe in een IS-trainingskamp*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1038224146193143>

Facebookpagina waarin zij hun wantrouwen jegens de mainstream media verkondigen. Volgens hen gebruiken de media IS als middel om de islam 'zwart te maken' en te voorkomen 'dat de VS een islamitisch land wordt'.

*"Ja ze vormen een groepje leider is getraind door Mossad en CIA en dan vormen ze gevaar rot toch op NOS schaaam je gewoon hoe dom zijn jullie tegenwoordig heeft iedereen een smartphone misschien kan je de vorige generatie verleiden door je leugens maar nog eve dan kunnen jullie helemaal niks want sociaal media kan je niet onder controle houden!!! Beter dat je de waarheid vertelt! En voor mensen die nog niet weten Edward Snowden de klokkenluider heeft gezegd dat de leider van isis Elliot Shano geboren is bij een joodse gezin en getraind is door CIA en Mossad! Wie NOS geloofd is echt een ezel in mijn ogen"*⁷⁹

*"Propaganda. Het is zo langzamerhand duidelijk dat ISIS onderdeel van de CIA is. Dus zo af en toe zeg je dat je bommen op ze gooit, maar wie kan dat bevestigen?"*⁸⁰

*"[...] de wereld weet nog niet eens 1% van de Amerikaanse plannen [...] AMERIKA is een gevaar, genoeg bewijzen dat zij samen met Israël letterlijk alles aan doen om de islam zwart te maken. Ik wil hiermee niet zeggen dat er geen gekke moslims zijn, dat zeker niet! maar tegenwoordig wordt alles zo vertoond dat het allemaal tegen de islam is en pure propaganda."*⁸¹

*"Dit zijn geen moslims.. Dit zijn allemaal terroristen van een andere geloof en andere landen. ISIS leider is een mossad agent zoek het allemaal maar op. Laten we ons niet zo als schapen gedragen en doe informatie op."*⁸²

*"HOE NOS MENSEN BANG PROBEERT TE MAKEN IS EEN BETERE TITEL!! Kijk het verdeel en heers spel van de NOS !! Hoe ze de propaganda erin duwen met huurmoordenaars ingehuurd door Mossad en de VS maar zoiets laten jullie niet zien"*⁸³

*"Dit zijn geen moslims.. Dit zijn allemaal terroristen van een andere geloof en andere landen. ISIS leider is een mossad agent zoek het allemaal maar op. Laten we ons niet zo als schapen gedragen en doe informatie op."*⁸⁴

4.3.2 'Islam heeft schuld'-frame

Een aantal discussiedeelnemers associeert IS met de islam en stelt dat de islam de oorzaak is van de terreur van IS. Vertegenwoordigers van dit frame menen dat alle 'ellende', 'onrust' en problemen zijn gekoppeld aan de islamitische 'ideologie':

⁷⁹ Facebook.com/nos/ (2014, 22 augustus). "IS bedreigender dan al-Qaida", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>

⁸⁰ Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus). Obama: luchtaanvallen op ISIS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

⁸¹ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁸² Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁸³ Facebook.com/nos/, (2015, 28 juli). Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt, <https://www.facebook.com/nos/posts/1149790161703207>

⁸⁴ Facebook.com/nos/, (2014, 20 augustus) "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

“Wat Een immense ellende heeft de Islam toch over de wereld uit gestort om misselijk van te worden.”⁸⁵

“Door de islam is de wereld een stuk onrustiger geworden en zijn er miljoenen mensen op de vlucht. De commentaren die ik lees van moslims vind ik beangstigend, vaak is het de kop in het zand steken en niet de realiteit willen zien. Zo als iemand schreef Een moslim mag zijn medemens geen kwaad doen.....Moslim jeugd is over vertegenwoordigd in de Nederlandse gevangenissen, me dunkt die halen genoeg kwaad uit en hebben geen respect voor hun medemens. Het wordt van kwaad tot erger en hier zouden moslims in Nederland zich eens mee bezig moeten houden.”⁸⁶

“Alle moslims die nu roepen dat IS geen moslims zijn.... tuurlijk! Iedereen die islam uitoefent is achterlijk en een pot nat!”⁸⁷

Het ‘Islam heeft schuld’-frame komt sterk overeen met het frame dat Geert Wilders gebruikt. De PVV-leider pusht het idee dat IS ‘de ware islam’ vertegenwoordigt:

Volgens PVV-leider Geert Wilders zal alleen de “totale vernietiging van ISIS” het probleem oplossen. “Dit is het gezicht van IS, dit is het gezicht van de ware islam: niet vatbaar voor rede, niet vatbaar voor overleg. We moeten steun geven aan luchtaanvallen en bombardementen van de VS en Irak ter voorkoming van genocide. Wat mij betreft mogen ze overigens heel IS platbombarderen.”⁸⁸

De islamitische staat is een islamitisch gezwel. Een giftige slang gebaseerd op de koran en het leven van Mohammed, een misdadiger die 14 eeuwen geleden moordend en hoofdenafhakkend van Medina naar Mekka trok. [...] Alle onnozele geesten die zeggen dat de islamitische staat niets met de islam te maken heeft zijn politiek correcte dwaallichten, of ze nou Obama, Cameron, Rutte of Samsom heten.⁸⁹

Wanneer je via Facebook dieper graaft in de demografische gegevens van de vertegenwoordigers van het ‘Islam heeft schuld’-frame, is in veel gevallen te achterhalen dat deze framevertegenwoordigers aanhanger zijn van Wilders en de PVV. Zo valt te zien dat één van de vertegenwoordigers regelmatig posts en foto’s deelt die afkomstig zijn van de Facebookpagina van Geert Wilders. Andere vertegenwoordigers van dit frame spreken hun sympathie voor Wilders openlijk uit op de NOS-Facebookpagina.

“Wilders heeft al vele jaren mijn stem. Waarom? Omdat hij gelijk heeft! Sommige berichten hier..... Illuminatie inderdaad...”⁹⁰

⁸⁵ Facebook.com/nos/ (2014, 8 oktober). “IS nestelt zich aan de poort Europa”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/952017808147111>

⁸⁶ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). “Journalist VS door IS onthoofd”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁸⁷ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). “Journalist VS door IS onthoofd”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁸⁸ NU.nl (2014, 8 augustus). Amerikaanse luchtaanval op artillerie Islamitische Staat, geraadpleegd via: <http://www.nu.nl/isis/3847800/amerikaanse-luchtaanval-artillerie-islamitische-staat.html>

⁸⁹ PVV.nl (2014, 2 oktober). Bijdrage Geert Wilders bij debat over ISIS-missie Irak, geraadpleegd via: <http://www.pvv.nl/index.php/36-fj-related/geert-wilders/7908-bijdrage-geert-wilders-bij-debat-over-isis-missie-irak.html>

⁹⁰ Facebook.com/nos/ (2015, 5 februari). Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1034443406571217>

“hahahhaha isis is islam , moslims die dat ontkennen , ontkennen de waarheid , de enige echte jesus christus die gestorven is voor onze zonden , de enige echte zoon van god en geen allah , hopelijk krijgt geert wilders ook wat meer spreek ruimte want er zijn te veel van die achterlijken die de haat van de islam niet inzien , het is geen geloof jullie zijn de volgers van 666”⁹¹

“elke letter die Wilders over Islam zegt klopt 100% wait and see”⁹²

Op de NOS-Facebookpagina is te zien hoe vertegenwoordigers van het ‘Islam heeft schuld’-frame kunnen rekenen op felle reacties uit het kamp van de vertegenwoordigers van het ‘Wantrouwen-frame’ en het ‘Barbaarse bedreiger-frame’. Vooral tussen de vertegenwoordigers van het ‘Wantrouwen’-frame en het ‘Islam heeft schuld’-frame heerst er onbegrip en is er sprake van een sterk wederzijds wantrouwen; aan de ene kant zijn er reageerders die menen dat moslims in direct verband staan met terrorisme of andere negatieve associaties. Deze gebruikers van het ‘Islam heeft schuld’-frame associëren de islam en moslims met IS; terwijl (vaak islamitische) vertegenwoordigers van het ‘Wantrouwen’-frame dit fel tegenspreken door te zeggen dat het vermoorden van mensen in tegenspraak is met de Koran en de islam. Zij wijzen juist met de vinger naar het Westen en geven de westerse wereld de schuld van de conflicten in Syrië en Irak. Dat het bij de vertegenwoordigers van het ‘Wantrouwen’-frame veelal gaat om islamitische reageerders, blijkt uit de namen, avatars en comments waarin de gebruikers letterlijk noemen dat zij moslims zijn. Zij stellen dat leden van IS geen moslims zijn en dat IS ten onrechte door andere reageerders worden geassocieerd met de islam. Dit leidt tot felle discussies op de Facebookpagina van de NOS:

‘Islam heeft schuld’-frame: *“Dit is een fundamentalisten die in naam van de Islam moorden. Dat deze groep door het overgrote deel van de moslims is verstoet is een goede zaak, maar dat maakt het feit dat zij hun oorsprong en ideeën uit de Islam halen er niet minder om.”*

‘Wantrouwen’-frame: *“Dit zijn geen gelovigen hoor. Dit zijn een stel hersenlozen die de Islam misbruiken voor hun laffe daden. Zo krijgen mensen een hekel aan de Islam en hebben zij een ‘excuus’ om verder te moorden. Mindgames people. Don’t fall for it!”⁹³*

‘Islam heeft schuld’-frame: *“Het zijn islamitische monsters”*

‘Barbaarse bedreiger’-frame: *Ik geloof persoonlijk niet dat ze moslims zijn. Na mijn mening zijn het barbaarse idiooten die moslims zwart willen maken. Echte moslims dood zijn medemens absoluut niet als is het een ongelovige.*

‘Barbaarse bedreiger’-frame: *Geloof mij, als ze met de echte Islam hadden te maken waar ik in geloof en de koran die ik lees, was ik geen moslima meer gebleven ! dit zijn gewoon criminelen en barbaren. Kijk in hun gezicht en je kan het weten bah bah.⁹⁴*

⁹¹ Facebook.com/nos/ (2014, 14 september). “Geen moslims, maar monsters”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936929539655938>

⁹² Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). “Ze snijden iedereen de keel door”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/940675862614639>

⁹³ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). “Journalist VS door IS onthoofd”, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁹⁴ Facebook.com/nos (2014, 25 september). Moslims schrijven brief tegen IS, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/943661368982755>

'Wantrouwen'-frame: "De mensen die de islam hiervan de schuld geven hebben nodig educatie nodig, er word duidelijk vermeld door meerdere personen dat dit los staat van het geloof, als ik wat doe in de naam van iemand anders geloof maakt mij dat ook geen een van hen, lekker de schuld schuiven en roepen in de naam van allah natuurlijk dan worden de moslims hier weer op aangekeken verder kijken dan je neus lang is. Verderf word veroorzaakt door de mens. Met een slecht hart, dit hoeft niet meteen te linken naar MOSLIMS"

'Islam heeft schuld'-frame: "de mensen die hier de islam wel de schuld van geven hebben geen educatie nodig, die weten hoe de vork in de steel zit. in de koran is liegen om een doel te bereiken geoorloofd, in de bijbel is dat een zonde. dat hele haatboek genaamd de koran is net een mein kampf, ik zou zeggen word op tijd wakker, ontwaak uit die nachtmerrie die allah heet want er is maar 1 god en dat is god, jullie allah is 666, the anti christ. JEZUS heeft alle zonden op zich genomen de zoon van GOD"⁹⁵

Een aantal discussiedeelnemers die het 'Islam heeft schuld'-frame hanteert, maakt duidelijk een wij-zij-tegenstelling in de discussies op de NOS-Facebookpagina. Moslims in Nederland zouden hun religie overboord moeten gooien, willen ze een gewaardeerd medelander worden. De gedachte van 'ben je niet voor ons, dan ben je tegen ons' speelt overal op in het islamdebat op Facebook. Daarnaast doen gebruikers van het 'Islam heeft schuld'-frame een oproep aan moslims in Nederland: 'Laat van je horen' of 'Kom in actie tegen IS'. Dit leidt tot verontwaardiging bij de moslims die zich mengen in de discussie op Facebook; zij worden nijdig van zo'n oproep. In hun ogen versterkt dit de geur van wantrouwen. Het is alsof zij door het terreur van IS hun eigen onschuld moeten bewijzen, waardoor het wij-zij-gevoel alleen maar wordt versterkt.

'Islam heeft schuld'-frame: "Al die schijnheilige moslims opeens.... Moslims, monsters, IS, zo goed als allemaal hetzelfde!""Waarom laten de Moslimlanden zich dan niet horen en zien? waarom gaan zij niet tegen Isis strijden en moet Amerika dat weer doen? Ik geloog zeker dat Isis niet een voorbeeld is voor de goede moslim...maar het lijkt alsof een moslim nooit iets durft te zeggen!"

'Wantrouwen'-frame: "DEZE MAN IS GEEN MOSLIM? MOSLIMS VERMOORDEN GEEN ANDERE MENSEN, DAT IS TEGEN DE REGELS. ://///

Voor de Nederlanders die hun oordeel natuurlijk weer veelte snel klaar hebben. Hopelijk kan je dit wel lezen. En ik hoef me in principe eigenlijk helemaal niet te verantwoorden voor de daden van deze niet islamitische groel, want het zijn duivels en geen moslims."⁹⁶

'Islam heeft schuld'-frame: "Ik zou het waarderen als er eens wat meer commentaar van de moslims zelf zou komen!!!"

'Wantrouwen'-frame: "Waarom zouden wij ons hier voor moeten verantwoorden, dat al ten aller eerste? Afkeurende reacties worden de hele tijd gegeven, maar niemand kijkt er naar om. Tot er een westers mannetje komt vertellen dat het monsters zijn en daaaaaaaaan pas wordt iedereen wakker."

'Islam heeft schuld'-frame: "Pff nou t heeft anders wel te lang geduurd eer gematigde moslims zich kenbaar gemaakt hebben in de wereld om zich uit te spreken tegen godsdienstwaaninnige islamitische idioten die zulke nare dingen tegen de mensheid plegen."⁹⁷

'Islam heeft schuld'-frame: "Jullie late je nauwelijks horen, dus ontstaat de indruk, dat alle moslims radicaal zijn. De jongeren, vaak 3e generatie worden nauwelijks opgevoed door hun ouders die nog meestal met

⁹⁵ Facebook.com/nos/ (2014, 20 september). "Ze snijden iedereen de keel door", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/940675862614639>

⁹⁶ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

⁹⁷ Facebook.com/nos/ (2014, 14 september). "Geen moslims, maar monsters", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936929539655938>

hoofddoekjes, lange jurken en baarden lopen. Gooi die lappen en theedoeken eens van je af en gedraag je 'Westers'."

'Islam heeft schuld'-frame: "Moslims aller landen: SPREEK JE UIT tegen ISIS en laat dat blijken. In demonstratie, op social media, waar dan ook. Het is veel te rustig van jullie kant."

'Wantrouwen-frame': "Wat een klinklare onzin, spreek jij je uit tegen alles wat christenen of atheïsten doen? Demonstreer jij in Den Haag omdat wereldwijd kleine jongens zijn verkracht en vernederd door de katholieke kerk? Uitgangspunt van moslims algemeen is, we hebben er niets mee te maken en voelen ons niet verantwoordelijk voor het monster dat gecreeerd is door het westen."⁹⁸

4.3.3 Atheïstische frame

De discussiedeelnemers die gebruik maken van het Atheïstische frame spreken zich uit tegen religie en religieuze overtuigingen. Reageerders die gebruik maken van het Atheïstische frame gaan ervan uit dat IS een islamitische groepering is én dat hun daden voortkomen uit hun religie. Vertegenwoordigers van het Atheïstische frame stellen, net als in het 'Islam heeft schuld'-frame, de islam verantwoordelijk voor de problemen die IS veroorzaakt, maar gaan een stap verder door te stellen dat de problemen worden veroorzaakt door alle vormen van godsgeloof. Leden van IS zijn volgens de vertegenwoordigers van dit frame zo extreem in hun geloofsovertuiging, dat ze anderen ervan willen overtuigen en hun rationele gedachten erdoor wordt verdrongen. Hierdoor zien zij religie als de oorzaak van oorlog en terrorisme of wordt religie door IS misbruikt om meer macht te verkrijgen:

"Geloven zouden verboden moeten worden. 75 % van de oorlogen komt voor uit geloofsovertuiging vreselijk! Gelukkig ben ik anarchist ik pleit voor een geloof vrij Nederland ! Ik pleit voor een geloof vrije wereld"⁹⁹

"De wereld gaat kapot aan godsdienstwaanzin en dat in de 21ste eeuw. Uiteindelijk gaat het alleen maar om macht. De geschiedenis herhaalt zich voortdurend. Ik heb geen enkele hoop dat het ooit anders wordt op deze aardkloot. Foley R.I.P."¹⁰⁰

"Geloof is de oorzaak van alle ellende in deze wereld. Geloven is in principe prima ... maar val een ander er niet mee lastig en probeer niet iemand te 'overtuigen' dat jouw geloof beter is. Europa deed net zo hard mee met missies en zendelingen om mensen te bekeren, vergeet dat niet - dat ging er ook niet zachtzinnig aan toe. Om nog maar te zwijgen over de 'lieve' priesters&paters&bisschoppen in de kerk. En 'Heilige' oorlog?! Gewoon een legitiem excuus voor afschuwelijke dingen.Laat mensen in hun waarde."¹⁰¹

Veelal wordt een geloof als kapstok gebruikt om oorlog te voeren, om hun gelijk te krijgen. De werkelijke reden is meestal macht. Maar als agnost/atheïst is er veelal minder reden om oorlog te voeren, wat je ook in de wereld ziet gebeuren.¹⁰²

⁹⁸ Facebook.com/nos (2014, 4 september) "Moslims NL hebben last van jihad", geraadpleegd via <https://www.facebook.com/nos/posts/931359516879607>

⁹⁹ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

¹⁰⁰ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

¹⁰¹ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

¹⁰² Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). "Journalist VS door IS onthoofd", geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

“Het geloof zaaid door de eeuwen heen al dood en verderf. Rationele gedachten gang word verdrongen door sprookjes.”¹⁰³

“Al het geloof afschaffen en met beide benen op aarde gaan staan... al het gedonder met oorlogen gaat om geloof”¹⁰⁴

Wordt tijd dat we alles wat in relatie staat met de islam de deur wijzen. Religie hoort niet in Europa noch op deze aardbol. Degene die beweren dat religie ook maar iets bijgedragen heeft aan de wereld moeten per direct een ademhalingsverbod krijgen. We hebben niks aan je naïviteit.¹⁰⁵

“zolang er geloof is is er oorlog.....”¹⁰⁶

“het geloof is een massa vernietigings wapen”¹⁰⁷

“Een Atheïstische wereld is een wereld van vrede.”¹⁰⁸

“Een wereld zonder religies. NU!”¹⁰⁹

De oplossing die binnen dit frame wordt aangereikt is dat mensen in hun waarde moeten worden gelaten. Anderen gaan verder en stellen dat het geloof moet worden ‘afgeschaft’. Sommigen gebruikers van het Atheïstische frame verwijzen hierbij naar de geschiedenis: ‘Het geloof zaait al eeuwen dood en verderf’ en ‘Europa deed net zo hard mee met missies om zendelingen om mensen te bekeren’. Ook zijn er reageerders die stellen dat IS-leden zich (ten onrechte) achter hun geloof verschuilen om hun daden te verantwoorden:

“Iedereen kan zeggen dat hij (of zij) iets doet in de naam van zijn God, maar iedereen is verantwoordelijk voor zijn eigen daden.”¹¹⁰

¹⁰³ Facebook.com/nos/ (2014, 14 september), *IS onthoofd Brit David Haines*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>

¹⁰⁴ Facebook.com/nos (2014, 4 september) *“Moslims NL hebben last van jihad”*, geraadpleegd via <https://www.facebook.com/nos/posts/931359516879607>

¹⁰⁵ Facebook.com/nos (2014, 19 september). *Zware gevechten bij grens Turkije*, 19-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/939731199375772>

¹⁰⁶ Facebook.com/nos (2014, 8 augustus), *Obama: luchtaanvallen op ISIS*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

¹⁰⁷ Facebook.com/nos/ (2014, 8 augustus). *Obama: luchtaanvallen op ISIS*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>

¹⁰⁸ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). *“Journalist VS door IS onthoofd”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

¹⁰⁹ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). *“Journalist VS door IS onthoofd”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

¹¹⁰ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). *“Journalist VS door IS onthoofd”*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

5. Conclusie

In deze scriptie is onderzocht hoe IS werd geframed in de mediaberichten op NOS.nl en op de NOS-Facebookpagina in een tijdsbestek van augustus 2014 tot en met juli 2015. Dit heeft geresulteerd in een overzicht van mediaframes over IS en een overzicht van frames die werden gebruikt door het publiek van de NOS-Facebookpagina. Uit de zojuist besproken resultaten kunnen de nodige conclusies worden getrokken en kan er antwoord worden gegeven op de hoofdvraag. Deze luidde als volgt:

Welke frames gebruikt de NOS in hun berichtgeving over IS en welke counterframes worden daar tegenover gesteld vanuit het publiek op het vernaculaire web?

De hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van vier deelvragen. Hieronder zullen de frames uit de nieuwsberichten en het vernaculaire discours nogmaals kort uiteengezet worden. Vervolgens worden de verschillen tussen de mediaframes en de publieksframes besproken en zullen er koppelingen worden gemaakt tussen de behandelde theorie en de resultaten van dit onderzoek.

5.1 Twee verschillende mediaframes over IS

Het antwoord op deelvraag 1, welke frames de NOS hanteert wanneer zij verslag doen over IS, is dat de NOS gebruik maakt van slechts twee verschillende frames; te weten het 'Barbaarse bedreiger'-frame, het frame dat het meest voorkomt in de berichtgeving van de NOS, en het 'Conflict'-frame. In beide frames is er een bepaald probleem aan te wijzen, is er iets of iemand verantwoordelijk voor dat probleem en wordt een oplossing geboden voor de ontstane probleemsituatie. Daardoor zijn de frames in te delen in de framingmatrix van Van Gorp (2007), waarin framebundels zijn te herkennen aan hun combinatie van *framing devices* en *reasoning devices*.

Uit de berichtgeving over IS komt naar voren dat de groepering door de journalisten van NOS in een aantal artikelen wordt neergezet als een 'terreurgroep' die een 'bedreiging' vormt voor de samenleving. In deze artikelen wordt gebruik gemaakt van het 'Barbaarse bedreiger'-frame, waarin framesponsors als Barack Obama, David Cameron, Mark Rutte en Frans Timmermans aan het woord worden gelaten. Allen zijn zij van mening dat IS de veiligheid van burgers op het spel zet en dat het daarom nodig is om deze bedreiging een halt toe te roepen. De oplossing die wordt geboden om een einde te maken aan de bedreiging is om de strijd aan te gaan met IS, om te voorkomen dat er nog meer onschuldige slachtoffers vallen.

Doordat vertegenwoordigers van het 'Barbaarse bedreiger'-frame in sommige artikelen emoties tonen van afschuw, walging en onbegrip, wordt de schijn gewekt dat men zich distantieert van de 'barbaarse' daden van IS. Deze daden zijn namelijk zo wreed en irrationeel, dat ze door

mensen met een 'gezond verstand' niet te begrijpen zijn. Hierdoor maken vertegenwoordigers van dit frame bewust of onbewust gebruik van een wij-zij narratief, waarbij men zich wil distantiëren van (de daden van) IS. De walging en afkeer ten opzichte van IS uit zich onder andere doordat IS in dit frame wordt vergeleken met 'monsters', 'beulen', 'wilden' en 'beesten', zoals Cameron doet in één van de NOS-artikelen door gebruik te maken van de monster-metafoer.

In het 'Conflict'-frame wordt het accent gelegd op het conflict tussen IS en landen, groepen of individuen. In dit frame, dat overeenkomsten vertoont met het 'horse race'-frame uit de politieke verslaggeving (Kerbel, 2000), wordt geschreven in conflictueuze termen van winnaars en verliezers. Er wordt winst geboekt wanneer IS wordt teruggedrongen en er is sprake van verlies wanneer IS terreinwinst heeft geboekt. Hoewel er binnen dit frame geen oordeel wordt gegeven in hoeverre IS bedreigend en/of barbaars is (zoals in het 'Barbaarse bedreiger'-frame), wordt IS wel verantwoordelijk gehouden voor de vluchtende minderheden en de slachtoffers in de conflictgebieden.

5.2 Verschillen in *nieuws-formats*

Opvallend is dat de frames zich niet alleen onderscheiden van *framing* en *reasoning devices*, maar dat de mediaframes ook verschillen vertonen in *nieuws-formats*. Zo kent het 'Conflict'-frame een episodisch nieuws-format. In dit format wordt het conflict met IS belicht vanuit een individueel geval of vanuit een specifieke situatie. Er wordt als het ware 'ingezoomd' op één gebied of één groep die de strijd aangaat met IS, zoals 'de situatie in Tikrit', 'de strijd rond Kobani' of 'de gevechten bij de grens van Turkije'. Dit in tegenstelling tot de formats waarin de berichten worden verpakt in het 'Barbaarse bedreiger'-frame. In de nieuwsberichten met dit frame wordt veelal een thematisch nieuws-format gebruikt. Hierin worden gebeurtenissen en situaties rondom IS omschreven vanuit een breder perspectief en worden deze gebeurtenissen en situaties in een bredere context geplaatst. In dit nieuws-format wordt als het ware uitgezoomd van een specifieke gebeurtenis naar een maatschappelijk perspectief op het thema. Zo wordt IS in het 'Barbaarse bedreiger'-frame neergezet als een terreurorganisatie die een gevaar vormt voor de hele Europese veiligheid, terwijl in het episodische frame bijvoorbeeld enkel de conflictsituatie wordt omschreven bij de grens van Turkije. Tot slot wordt het nieuws in het 'Barbaarse bedreiger'-frame in sommige gevallen gepresenteerd vanuit een persoonlijke invalshoek. In deze artikelen wordt het *human interest format* gebruikt, waarin emoties van actoren worden beschreven en gebeurtenissen rondom IS worden bekeken door de ogen van mensen die op de vlucht zijn geslagen voor IS, of hiermee de strijd zijn aangegaan. Doordat het thema wordt belicht vanuit het perspectief van een individu, worden nieuwsberichten met dit nieuws-format emotioneler en dramatischer gebracht dan in andere formats.

5.3 Vier verschillende publieksframes over IS

Deelvraag 2 ging in op de vraag welke publieksframes er worden gehanteerd door discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina. In de reacties van het publiek op de Facebookpagina van de NOS werden vier verschillende frames gevonden: het 'Wantrouwen'-frame, het 'Islam heeft schuld'-frame, het Atheïstische frame en het 'Barbaarse bedreiger'-frame. Het 'Wantrouwen'-frame kenmerkt zich door uitingen van wantrouwen waarin de media en de VS verantwoordelijk worden gehouden voor misleiding. Volgens dit frame spelen de VS en de media onder één hoedje met als doel een negatief beeld te schetsen van de islam. Dit frame wordt vooral gehanteerd door wantrouwende moslims die menen het bedrog van de media te doorzien. IS zou volgens hen zijn opgericht door uiteenlopende organisaties, van de VS en de CIA tot aan het Westen of de Mossad. Daarnaast stellen ze de media verantwoordelijk voor haatzaaij en propaganda. Volgens de gebruikers van het 'Wantrouwen'-frame brengen de media IS in direct verband met moslims en de islam, onder andere doordat IS in de media wordt neergezet als een 'islamitische' groepering. De gebruikers van dit frame zetten zich tevens af tegen het deel van het NOS-publiek dat alles wat de NOS publiceert 'blind gelooft' en 'als makke schapen' achter de mainstream media aanloopt.

De vertegenwoordigers van het Atheïstische frame stellen dat de wereld beter af is zonder geloof. De berichtgeving over IS roept bij hen reacties op waarin ze aangeven dat geloof de oorzaak is van terrorisme en oorlog op de wereld. Ze beschuldigen IS-leden ervan dat zij zich verschuilen achter hun (islamitische) ideologie en veroordelen hun acties om anderen te overtuigen van hun geloof. De ideale oplossing die de gebruikers noemen voor de situatie rondom IS is de verwerping van iedere vorm van religiositeit. Andere reageerders zien in dat dit niet mogelijk is en noemen als oplossing dat iedereen in zijn waarde moet worden gelaten, zonder dat men elkaar overtuigt van een bepaald geloof of kritiek uitoefent op het geloof van een ander.

De berichtgeving over IS roept tevens een islamdebat op, met aan de ene kant gebruikers van het 'Islam heeft schuld'-frame en aan de andere kant gebruikers van het 'Wantrouwen'-frame. Tussen beide groepen heerst een groot wantrouwen; de ene groep associeert (Nederlandse) moslims met IS en houden moslims verantwoordelijk voor de terreurdaden van IS. De andere groep, veelal bestaande uit Nederlandse moslims, reageert verontwaardigd en stelt dat IS niets heeft te maken met de islam. Binnen deze discussie is er een aantal gebruikers van het 'Islam heeft schuld'-frame dat een oproep doet aan moslims om 'op te staan' en van zich te laten horen; volgens hen moeten moslims zich uitspreken en de daden van IS veroordelen. Moslims zien dit als een teken van wantrouwen en worden nijdig van dit soort oproepen; zij vinden het storend dat zij hun eigen onschuld moeten bewijzen voor het geweld van IS. Binnen de discussie maken veel reageerders een wij-zij-tegenstelling. Vaak wordt in deze discussie gesproken in termen van 'wij', 'zij' en 'jullie'.

Ook zijn er publieksframes die overeenkomen met de mediaframes. Uit verschillende reacties die discussiedeelnemers hebben achtergelaten op de NOS-Facebookpagina blijkt dat het beeld dat IS een bedreiging vormt voor de samenleving ook wordt gehanteerd door een groot deel van het NOS-publiek. Overeenkomend met het 'Barbaarse bedreiger'-frame, dat gehanteerd wordt door de NOS, plaatsen discussiedeelnemers comments waarin IS wordt neergezet als een barbaarse bedreiging. In hun reacties vertonen ze emoties van angst en leggen ze de nadruk op (onschuldige) slachtoffers die IS heeft gemaakt. Daarnaast gebruiken zij metaforen waarmee het gevaar van IS wordt aangeduid, zoals comments waarin IS wordt vergeleken met parasieten of bacteriën, die zich alsmaar verspreiden en 'goede bacteriën' dood maken. Ook wordt IS door discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina, net als in een aantal van de geanalyseerde nieuwsberichten, vergeleken met 'wilden' en 'beesten'. Zo wordt de monster-metafoor waarvan gebruik wordt gemaakt door David Cameron in een van de NOS-artikelen, óók gebruikt door verschillende discussiedeelnemers. Een aantal reageerders meent dat IS niets heeft te maken met de islam, maar dat het gaat om een achtergestelde, irrationele groep. Ze plaatsen overeenkomstige emotionele uitingen als de framesponsors en actoren die aan het woord komen in de NOS-berichten waarin het 'Barbaarse bedreiger'-frame wordt gehanteerd. Ook verschillende discussiedeelnemers plaatsen namelijk comments waarin ze hun onbegrip, afschuw en walging ten opzichte van IS kenbaar maken.

5.4 Overeenkomsten tussen mediaframes en publieksframes

Naast de verschillen tussen de mediaframes en de publieksframes over IS, werd in dit onderzoek ook antwoord gegeven op de vraag welke overeenkomsten er waren aan te wijzen tussen het framegebruik van de NOS en hun publiek. Deelvraag 3 luidde namelijk: *welke overeenkomsten zijn waar te nemen tussen de frames in de berichtgeving van de NOS en de frames in de reacties op het vernaculaire web?*

Het 'Conflict'-frame werd enkel gebruikt in de nieuwsberichten op NOS.nl en werd dus niet gehanteerd door discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina. Geen enkele reageerder plaatste comments waarin hij of zij inzicht verschaft over conflictsituaties met IS. Mogelijk heeft dit te maken met het episodische nieuws-format, waarbij de verslaggeving dichtbij de harde feiten blijft, er geen oordelen worden geveld, geen verbanden worden gelegd en gebeurtenissen niet in een bredere context worden geplaatst (Iyengar, 1991). Reageerders doen juist het tegenovergestelde; ze vellen een oordeel, zoeken naar verbanden en doen vaak een poging om de situatie in een bredere, historische of maatschappelijke context te plaatsen. Deelvraag 3 kan dus worden beantwoord met het 'Barbaarse bedreiger'-frame; dit frame wordt zowel gehanteerd door de NOS, als door de discussiedeelnemers op de NOS-Facebookpagina.

5.5 Counterframes

Het doel van dit onderzoek was om de verschillen bloot te leggen tussen de frames van de NOS en de frames die het NOS-publiek gebruikt als reactie op de mediaberichtgeving. Daarbij werd getracht ook de *counterframes* in kaart te brengen afkomstig van de NOS-Facebookpagina. Deelvraag 4 ging daarom in op de vraag welke frames op de NOS-Facebookpagina er afwijken van de mediaframes die werden gehanteerd op NOS.nl. Hoewel het 'Barbaarse bedreiger'-frame zowel door de NOS als door het NOS-publiek werd gebruikt, waren er wel degelijk publieksframes die afwijken van de mediaframes en waarin er op een andere manier wordt aangekeken tegen het thema 'IS'. Zo staat het 'Wantrouwen'-frame in schril contrast met de mediaframes waarin IS wordt neergezet als een 'bedreiging' of als een groep 'barbaren' en waarin IS verantwoordelijk wordt gehouden van problemen die er zijn ontstaan. In het 'Wantrouwen'-frame ligt de schuld juist bij de media. Volgens vertegenwoordigers van dit frame doen de media aan 'haat zaaien' en zorgen ze ervoor dat de islam in kwaad daglicht wordt gezet. De uitingen die worden gedaan door gebruikers van het 'Wantrouwen'-frame passen in het idee van de vertrouwenskloof tussen burgers en de mainstream nieuwsmedia, waarin het gezag van de mainstream nieuwsmedia als leveranciers van betrouwbare, geautoriseerde kennis onder druk is komen te staan (Burger, 2014; Burger & Vanderveen, 2010). Daarnaast biedt ook het Atheïstische frame een andere kijk op het thema 'IS', evenals het 'Islam heeft schuld'-frame, waarin IS wordt geassocieerd met (Nederlandse) moslims en het door Geert Wilders gepushte idee wordt gedeeld dat IS het gezicht is van 'de ware islam'. Deze denkbeelden komen in het geanalyseerde corpus enkel naar voren in het vernaculaire discours en werden in de onderzochte NOS-berichten niet gebruikt. Het is enigszins saillant te noemen dat Wilders in geen van de geanalyseerde 30 NOS-berichten uit het corpus wordt genoemd of geciteerd, in tegenstelling tot andere framesponsors zoals Barack Obama, David Cameron en Mark Rutte. De PVV-leider neemt in de discussies over IS een duidelijk standpunt in (zo blijkt bijvoorbeeld uit de bijdrage van Wilders aan het debat over de ISIS-missie in Irak ¹¹¹). Echter wordt hier in de NOS-berichten uit het bestudeerde corpus geen enkele keer aandacht aan besteed.

5.6 Overeenkomsten met de bestudeerde literatuur

Een aantal frame-kenmerken die werden gevonden in de framinganalyse over Syriëstrijders van Berbers e.a. (2015) komt overeen met de frame-kenmerken die werden gevonden in deze framinganalyse omtrent IS. Zo zijn er overeenkomsten te signaleren tussen het 'Barbaarse bedreiger'-frame over Syriëstrijders en het 'Terroristen'-frame over IS. In beide frames worden de geanalyseerde subjecten gezien als bedreiging voor de veiligheid en is er sprake van een vermeende strijd tussen 'het Westen' en de 'islam', waardoor beide frames een hoog '*us*' versus

¹¹¹ PVV.nl (2014, 2 oktober). *Bijdrage Geert Wilders bij debat over ISIS-missie Irak*, geraadpleegd via: <http://www.pvv.nl/index.php/36-fj-related/geert-wilders/7908-bijdrage-geert-wilders-bij-debat-over-isis-missie-irak.html>

'them' gehalte hebben. Ook in het 'Islam heeft schuld'-frame komt dit 'us' versus 'them' discours naar voren. Deze gedachtegang, waarbij westerlingen een negatieve houding hebben ten opzichte van de moslimbevolking, komt overeen met wat Said (1978) Oriëntalisme noemt. Volgens Said is deze negatieve houding van westerlingen, en met name de westerse media, te wijten aan de westerse representatie van de islam als achtergestelde en gewelddadige religie. Door deze houding construeren westerlingen een 'wij-zij narratief', waarbij het 'wij' van het superieure, rationele Westen dominant is aan het 'zij' van het onderontwikkelde en irrationele (Midden) Oosten, ofwel de 'Oriënt' (Said, 1978, p. 31-49). Ook Powell (2011) constateerde in het Amerikaanse mediadiscours na de aanslagen op 11 september 2001 een denkbeeldige 'wij'-gemeenschap. In de Amerikaanse mediaverslaggeving vond Powell een patroon van een voortdurende 'Islamophobia', waarin de angst voor terrorisme naar voren kwam en hierbij continu associaties werden gemaakt met de islam.

5.7 Discussie

Journalisten doen er goed aan om na te gaan wat er wordt gezegd in discussies op sociale media. Alternatieve denkbeelden of *counterframes* uit het publiek kunnen er namelijk voor zorgen dat het thema IS op verschillende manieren wordt belicht, wat zorgt voor meer diversiteit in de mediaberichtgeving en het publieke debat over IS. Zo blijkt bijvoorbeeld uit de discussies op de NOS-Facebookpagina dat er onder Nederlandse moslims een breed draagvlak is voor complottheorieën. In de mediaberichtgeving zijn deze theorieën de afgelopen periode echter onderbelicht gebleven. Facebook biedt echter de kans voor moslims om van zich te laten horen; in de comments op de NOS-Facebookpagina is er een tegengeluid op de - volgens Nederlandse moslims - negatieve beeldvorming rondom de islam. Verschillende studies onderschrijven het negatieve beeld ten opzichte van moslims in de media (Powell, 2011; Ruigrok en Van Atteveld, 2007; Van Drunen, 2014); ook in deze scriptie komt aan het licht dat er verschillende discussiedeelnemers van de NOS-Facebookpagina de media beschuldigen van negatieve beeldvorming. Zo zorgt het gebruik van woorden als 'islamitische terreurgroep', 'jihadistische vlag' en 'Islamitische Staat' volgens een aantal (vaak moslimse) discussiedeelnemers voor een verkeerd beeld. Media leggen volgens hen ten onrechte een verband tussen terrorisme en de islam; iets wat eerder werd aangehaald in het onderzoek van Powell (2011) in haar schema over de framing van terroristen in de Amerikaanse media (Figuur 2).

Zowel in de uitingen van journalisten van de NOS, als in de online uitingen van discussiedeelnemers op Facebook wordt het frame gevoed van een strijd tussen de islam en het Westen, waarin een wij-zij gedachte heerst. Uit dit onderzoek blijkt dat de NOS-Facebookpagina een prominente vindplaats is voor anti-moslimsentimenten. Vooral in het islamdebat op Facebook ('Islam heeft schuld'-frame vs. 'Wantrouwen'-frame) zijn er aanwijzingen te vinden van wantrouwen en religieuze spanningen, die op den duur kunnen leiden tot een verscherping van

maatschappelijke polarisatie. Enkele uitkomsten in de publicatie *Werelden van verschil* van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Huijink e.a., 2015) versterken deze veronderstelling. Uit dit rapport blijkt dat veel jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst zich geen onderdeel voelen van de Nederlandse samenleving. Ongeveer de helft van de Turkse en Marokkaanse jongeren voelt zich overwegend Turks of Marokkaans, voelt zich in geringe mate Nederlander en is relatief vaak negatief over autochtone Nederlanders en het maatschappelijk klimaat ten aanzien van migrantengroepen. Daarnaast hebben veel Turkse en Marokkaanse jongeren het gevoel dat ze in Nederland systematisch op afstand worden gezet, als afwijkend worden gezien en anders worden behandeld. De aanslag op het World Trade Center op 11 september 2001 wordt hierbij, overeenkomend met de onderzoeksresultaten van Powell (2011), door de jongeren als keerpunt genoemd.

Hoewel er via Facebook een aantal demografische gegevens van reageerders is te achterhalen, (zoals dat islamitische reageerders in sommige gevallen waren te herkennen aan hun avatars of hun citaten), is het op basis van dit onderzoek moeilijk te zeggen of bepaalde reageerders de publieke opinie opzettelijk proberen te bespelen. Het is via de NOS-Facebookpagina niet na te gaan of er reageerders zijn die de online discussies proberen te vervuilen en te manipuleren, zoals de Russische internet trolls van Poetin, die in het Westen bekend staan als 'propagandatrolls'.¹¹² Zo valt er uit de reacties van islamitische reageerders die het 'Wantrouwen'-frame hanteren, bijvoorbeeld niet te achterhalen of dit moslims zijn die reageren als framesponsor (en dus een bepaald frame de wereld in proberen te brengen als lid van een campagnevoerende groep) óf als framevertegenwoordiger, en dus enkel een denkbeeld uit een bepaald frame gebruiken als individu. Het is evenzeer moeilijk via Facebook te achterhalen of er overeenkomsten zijn aan te wijzen tussen de demografische kenmerken van de vertegenwoordigers zijn van het Atheïstische frame. Slechts een enkeling van de vertegenwoordigers spreekt zich ook daadwerkelijk uit als 'atheïst'. Verder valt op dat de meeste reacties van de vertegenwoordigers van dit frame zijn geplaatst onder de NOS-Facebookpagina waarin het artikel over de onthoofding van de Amerikaanse journalist James Foley zijn geplaatst.¹¹ Kennelijk roept de berichtgeving over de afschuwwekkende moord reacties op van mensen die op zoek zijn naar een manier om de gewelddaden van IS 'op te lossen'. Uit hun reacties is af te leiden dat zij IS zien als een groepering die is voortgekomen uit religieuze ideeën en dat religie onvermijdelijk leidt tot oorlog en 'dood en verderf'. Het valt echter niet te zeggen of zij dit doen als framesponsor of als framevertegenwoordiger. Eventueel kan vervolgonderzoek, waarbij meerdere internetfora worden onderzocht dan alleen de NOS-Facebookpagina, uitwijzen of er in de

¹¹² NOS, (2015, 2 april). *Dit is het leven van een Russische internetrol, geraadpleegd via: <http://nos.nl/op3/artikel/2028279-dit-is-het-leven-van-een-russische-internetroll.html>*

¹¹³ Facebook.com/nos (2014, 20 augustus). *"Journalist VS door IS onthoofd"*, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>

discussies over IS ook partijen of instituties zijn die bewust framesponsors, ofwel 'propagandatrollen', inzetten om het publieke debat te beïnvloeden.

Verder rijzen er vragen op door de uitingen van verschillende vertegenwoordigers van het 'Wantrouwen'-frame. Een aantal comments binnen dit frame heeft een hoog complot-gehalte en kan rekenen op een hoop reacties waarin deze beweringen worden tegengesproken. Peter Burger (2015) vraagt zich in een artikel in de Volkskrant af, hoe verbreid het geloof is in een complot onder Nederlandse moslims. Een aanwijzing dat samenzweringsdenken onder moslims mogelijk breed is geaccepteerd, noemt Burger (2015) dat beweringen over complotten op de NOS-Facebookpagina alleen door niet-moslims worden tegengesproken. Uit de publicatie van het Sociaal en Cultureel Planbureau (Huijink e.a., 2015), dat ook onderzoek deed naar het begrip voor IS-uitreizigers bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders, blijkt dat er over IS tal van complottheorieën circuleren onder Turks- en Marokkaans-Nederlandse jongeren. IS zou in het leven zijn geroepen om de verdeeldheid tussen moslims aan te wakkeren en de islam in diskrediet te brengen. Turkse en Marokkaanse jongeren zouden de media - en vooral de Nederlandse en westerse media - volgens de SCP-publicatie niet vertrouwen, net zoals de (veelal islamitische) vertegenwoordigers van het 'Wantrouwen'-frame in dit onderzoek. Ze kunnen de gruweldaden van IS-strijders moeilijk rijmen met hun beeld van de islam als een vreedzame religie, en trekken daarom het islamitische karakter van IS in twijfel. Op die manier koppelen ze IS los van de islam zoals zij die kennen en beleven. Zij zijn er daarnaast van overtuigd dat er in Nederland en in het Westen met twee maten wordt gemeten, en altijd in het nadeel van moslims. Aan de ene kant veroordelen ze het geweld van IS, maar aan de andere kant plaatsen ze kanttekeningen bij de denkbeelden die het Westen heeft omtrent dit thema. Zo zijn er een groot aantal jongeren die de daden van IS niet goed keurt, maar die het wel begrijpelijk vindt dat IS is ontstaan en succes kent. Een interessant vervolgonderzoek is om uit te zoeken in hoeverre het wantrouwen ten aanzien mainstream media onder islamitische jongeren een gevolg is van de manier waarop zij het nieuws tot zich nemen. Aangezien zij het nieuws tegenwoordig vaak consumeren via sociale media zoals Twitter en Facebook, waarop complottheorieën veelvuldig worden verspreid, komen ze in aanraking met deze denkbeelden en maakt dit ze wellicht vatbaar voor complotdenken.

Dit onderzoek heeft zich beperkt tot nieuwsberichtgeving en online opvattingen over IS in een tijdsbestek van augustus 2014 tot en met juli 2015; nog voordat Parijs op 13 november 2015 werd opgeschrikt door een reeks aanslagen waarbij 130 mensen omkwamen en die door IS werd opgeëist. Nader onderzoek naar de mediaframes en de publieksframes ná deze aanslagen zou daarom een nuttige toevoeging kunnen zijn voor het onderzoekscorpus.

Bibliografie

- Berbers, A., Joris, W., Boesman, J., d'Haenens, L., Koeman, J., & Van Gorp, B. (2015). The news framing of the 'Syria fighters' in Flanders and the Netherlands: Victims or terrorists? *Ethnicities*, 0(0), 1-21.
- Boesman, J., Berbers, A., d'Haenens, L., & Van Gorp, B. (2015). *The News is in the Frame: A Journalist-Centered Approach to the Frame-Building Process of the Belgian Syria Fighters*. Institute for Media Studies, San Juan.
- Burger, P. (2014). *Monsterlijke verhalen: misdaadsagen in het nieuws en op webforums als retorische constructies*. Boom Lemma, Den Haag.
- Burger, P. (2015). *Op zoek naar Mo Modaal in tijden van Charlie*. Geraadpleegd op 4 december 2015, van <http://www.volkskrant.nl/tech/op-zoek-naar-mo-modaal-in-tijden-van-charlie~a3840954/>
- Burger, P., & Vanderveen, G.N.G. (2010). Drugs in je drankje. Schuldattributie en genderstereotypen in nieuwsberichtgeving en online discussies. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52, 411-421.
- d'Haenens, L., & Bink, S. (2006). Islam in de Nederlandse media: Focus op het Algemeen Dagblad/Islam in the Dutch press: With special focus on the Algemeen Dagblad. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 34(4), 351-367
- Das, E., Bushman, B. J., Bezemer, M. D., Kerkhof, P., & Vermeulen, I. E. (2009). How terrorism news reports increase prejudice against outgroups: A terror management account. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(3), 453-459.
- De Graaf, B. (2010). *Theater van de angst. De strijd tegen terrorisme in Nederland, Duitsland, Italië en Amerika*. Boom, Amsterdam.
- De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information design journal + document design*, 13(1), 51-62.
- Entman, R.M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of communication*, 43(4), 51-58.
- Ess, C., & the AOIR ethics working committee (2002). *Ethical decision making and internet research. Recommendations from the AOIR ethics working committee*. Geraadpleegd op 4 december 2015, van: aoir.org/reports/ethics.pdf
- Garcia, A.C., Standlee, A.I., Bechhoff, J., & Cui, Y. (2009). Ethnographic approaches to the Internet and computer-mediated communication. *Journal of Contemporary Ethnography*, 38, 52-84.
- Greenberg, J., Solomon, S., & Pyszczynski, T. (1997). Terror management theory of self-esteem and cultural worldviews: Empirical assessments and conceptual refinements. *Advances in experimental social psychology*, 29, 61-139.

- Howard, R.G. (2008a). The Vernacular Web of Participatory Media. *Critical Studies. Media Communication*, 25, 490-512.
- Howard, R.G. (2008b). Electronic hybridity. The persistent processes of the vernacular web. *Journal of American Folklore*, 121, 192-218.
- Huijink, W.J.J., & Dagevos, J.M., Gijsberts, M., & Andriessen, I. (2015). *Werelden van verschil*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Den Haag.
- Iyengar, S. (1991). *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues*. University of Chicago Press. Chicago
- Kanihan, S. F., & Gale, K. L. (2003). Within 3 Hours, 97 Percent Learn About 9/11 Attacks. *Newspaper Research Journal*, 24(1), 78-91.
- Kerbel, M. R., Apee, S., & Ross, M. H. (2000). PBS Ain't So Different Public Broadcasting, Election Frames, and Democratic Empowerment. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 5(4), 8-32.
- Lowrey, W. (2004). Media dependency during a large-scale social disruption: The case of September 11. *Mass Communication & Society*, 7(3), 339-357.
- Papacharissi, Z., & de Fatima Oliveira, M. (2008). News frames terrorism: A comparative analysis of frames employed in terrorism coverage in US and UK newspapers. *The International Journal of Press/Politics*, 13(1), 52-74.
- Powell, K. A. (2011). Framing Islam: An analysis of US media coverage of terrorism since 9/11. *Communication Studies*, 62(1), 90-112.
- Reese, S. D., & Lewis, S. C. (2009). Framing the War on Terror The internalization of policy in the US press. *Journalism*, 10(6), 777-797.
- Ruigrok, N. & Van Atteveldt, W. (2007). Global angling with a local angle: How US, British, and Dutch newspapers frame global and local terrorist attacks. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 12(1), 68-90.
- Ryan, M. (2004). Framing the War Against Terrorism US Newspaper Editorials and Military Action in Afghanistan. *Gazette*, 66(5), 363-382.
- Sterk, G. & Liu, S.F. (2003). *Rapport kijkerspanel nieuws en actualiteiten*. Mira Media. Utrecht.
- Van Gorp, B. (2004). *Framing en het interpreteren van nieuws*. Antwerpen, Universiteit Antwerpen, Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen.
- Van Gorp, B. (2005). *Where is the frame? Victims and intruders in the Belgian press coverage of the asylum issue*. *European Journal of Communication*, 20(4), 484-507.
- Van Gorp, B. (2006a). *Een constructivistische kijk op het concept framing/A constructionist perspective on the concept of framing*. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 34(3), 246.
- Van Gorp, B. (2006b). *Framing asiel: Indringers en slachtoffers in de pers*. Leuven: Acco.

- Van Gorp, B. (2007). The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In. *Journal of Communication*, 57, 60-78.
- Van Gorp, B., & Vercruyssen, T. (2011). *Framing en reframing: anders communiceren over dementie*. Koning Boudewijn Stichting.
- Van Helden, P.E. (2005). *Framing Islam. Een onderzoek naar de beeldvorming over moslims in de media en onder de Nederlandse bevolking*. Scriptie. Vrije Universiteit. Amsterdam.

Mediaberichten

- Wat is een ISIS-vlag?, 01-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/681861-wat-is-een-isis-vlag.html>
- Amerikanen bombarderen ISIS, 08-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684188-amerikanen-bombarderen-isis.html>
- Obama: luchtaanvallen op ISIS, 08-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684019-obama-luchtaanvallen-op-isis.html>
- "Duizenden jezidi's gered van berg", 10-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684694-duizenden-jezidi-s-gered-van-berg.html>
- Irak: 500 jezidi's in massagraven, 10-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684749-irak-500-jezidi-s-in-massagraven.html>
- Kabinet steunt acties tegen ISIS, 11-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/684968-kabinet-steunt-acties-tegen-isis.html>
- Ophef Australië om zoontje IS'er, 11-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/685081-ophef-australie-om-zoontje-is-er.html>
- "Ik kan de IS-strijders hier bijna zien", 14-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/686235-ik-kan-de-is-strijders-hier-bijna-zien.html>
- IS claimt onthoofding journalist VS, 20-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/688554-is-claimt-onthoofding-journalist-vs.html>
- "IS bedreigender dan al-Qaida", 22-08-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/689410-is-bedeigender-dan-al-qaida.html>
- "Moslims NL hebben last van jihad", 04-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/694508-moslims-nl-hebben-last-van-jihad.html>
- "Geen moslims, maar monsters", 14-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/698149-geen-moslims-maar-monsters.html>
- IS onthoofdt Britse hulpverlener, 14-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/698016-is-onthoofdt-britse-hulpverlener.html>
- Zware gevechten bij grens Turkije, 19-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700321-zware-gevechten-bij-grens-turkije.html>
- Turkse IS-gijzelaars vrij, 20-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700584-turkse-is-gijzelaars-vrij.html>
- "Ze snijden iedereen de keel door, 20-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/700844-ze-snijden-iedereen-de-keel-door.html>
- Moslims schrijven brief aan IS, 25-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/702626-moslims-schrijven-brief-aan-is.html>
- Nederlandse F-16's naar Irak, 25-09-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/702293-nederlandse-f-16-s-naar-irak.html>

- VN: IS verkoopt seks-slavinnen, 02-10-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/705355-vn-is-verkoopt-seks-slavinnen.html>
- F16's in actie boven Irak, 05-10-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/706607-f-16-s-in-actie-boven-irak.html>
- "IS nestelt zich aan de poort Europa", 08-10-2014 geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/707543-is-nestelt-zich-aan-poort-europa.html>
- IS zet gijzelaar in als 'verslaggever' in Kobani, 27-10-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2001045-is-zet-gijzelaar-in-als-verslaggever-in-kobani.html>
- 'IS ontvoert Canadees-Israëlische vrouw', 30-11-2014, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2006569-is-ontvoert-canadees-israelische-vrouw.html>
- IS zo goed als verdreven uit Kobani, 27-01-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2015650-is-zo-goed-als-verdreven-uit-kobani.html>
- Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk, 05-02-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2017428-zelfmoordterrorist-fallujah-was-spreker-op-demo-schilderswijk.html>
- Dit is hoe IS zijn strijders traint, 11-02-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/op3/artikel/2018579-dit-is-hoe-is-zijn-strijders-traint.html>
- 'Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop', 16-02-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2019702-het-bloed-van-de-slachtoffers-is-niet-goedkoop.html>
- Straaljagers vallen IS in Tikrit aan, 25-03-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2026890-straaljagers-vallen-is-in-tikrit-aan.html>
- Leven onder het juk van IS in Mosul, 09-06-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2040470-leven-onder-het-juk-van-is-in-mosul.html>
- Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt, 28-07-2015, geraadpleegd via: <http://nos.nl/artikel/2049327-hoe-is-van-kleine-kinderen-beulen-maakt.html>

Facebookreacties

- Wat is een ISIS-vlag?, 01-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/910559418959617>
- Amerikanen bombarderen ISIS, 08-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914948338520725>
- Obama: luchtaanvallen op ISIS, 08-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/914703741878518>
- "Duizenden jezidi's gered van berg", 10-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916208841728008>
- Irak: 500 jezidi's in massagraven, 10-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916219501726942>
- Kabinet steunt acties tegen ISIS, 11-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916486101700282>
- Ophef Australië om zoontje IS'er, 11-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/916853798330179>
- "Ik kan de IS-strijders hier bijna zien", 14-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/918585514823674>
- IS claimt onthoofding journalist VS, 20-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/922093254472900>
- "IS bedreigender dan al-Qaida", 22-08-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/923143537701205>
- "Moslims NL hebben last van jihad", 04-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/931359516879607>
- "Geen moslims, maar monsters", 14-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936929539655938>
- IS onthoofd Britse hulpverlener, 14-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/936806056334953>
- Zware gevechten bij grens Turkije, 19-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/939731199375772>
- Turkse IS-gijzelaars vrij, 20-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/885732711442288>
- "Ze snijden iedereen de keel door", 20-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/940675862614639>
- Moslims schrijven brief aan IS, 25-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/943661368982755>
- Nederlandse F-16's naar Irak, 25-09-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/943188169030075>

- VN: IS verkoopt seksslavinnen, 02-10-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/947726325242926>
- F16's in actie boven Irak, 05-10-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/949963765019182>
- "IS nestelt zich aan de poort Europa", 08-10-2014 geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/952017808147111>
- IS zet gijzelaar in als 'verslaggever' in Kobani, 27-10-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/965231203492438>
- 'IS ontvoert Canadees-Israëliëse vrouw', 30-11-2014, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/987538127928412>
- IS dreigt met dood Japanners, 20-01-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1024499050898986>
- IS zo goed als verdreven uit Kobani, 27-01-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1028894773792747>
- Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk, 05-02-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1034443406571217>
- Zo gaat het eraan toe in een IS-trainingskamp, 11-02-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1038224146193143>
- 'Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop', 16-02-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1041690819179809>
- Straaljagers vallen IS in Tikrit aan, 25-03-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1069378853077672>
- Leven onder het juk van IS in Mosul, 09-06-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1115111898504367>
- Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt, 28-07-2015, geraadpleegd via: <https://www.facebook.com/nos/posts/1149790161703207>

Bijlagen

Bijlage 1. Voorbeeld van een online discussie op de NOS-Facebookpagina

NOS NOS 22 augustus 2014 · Vind de pagina leuk

Terreurgroep IS vormt voor de VS mogelijk een grotere bedreiging dan al-Qaida ooit is geweest. Dat denkt de Amerikaanse minister van Defensie Chuck Hagel.

"IS bedreigender dan al-Qaida"

NOS.NL

 [Redacted] Haal! Laat me niet lachen! Al-Qaida bestaat niet eens, en Isis al helemaal niet! Maak de ontwetende dat maar wijs maar ons moslims niet. Gelukkig hebben wij de Koran, waar de waarheid op staat. Vind ik leuk · Beantwoorden · 11 · 22 augustus 2014 om 2:44
[7 antwoorden](#)

 [Redacted] IS (voormalige ISIS) en Alnoesra zijn twee terroristische organisaties afkomstig van hun moeder organisatie Al-Qaida, ze hebben samen met de bewapende oppositie in Syrië gevochten. VS, Groot Brittannië en Frankrijk hebben wapens gegeven aan de oppositie... Meer weergeven Vind ik leuk · Beantwoorden · 11 · 22 augustus 2014 om 11:48
[1 antwoord](#)

 [Redacted] ik begrijp het niet meer!!
Ze zijn niet gelukkig in Marokko.... Meer weergeven Vind ik leuk · Beantwoorden · 14 · 22 augustus 2014 om 10:28
[6 antwoorden](#)

 [Redacted] Mocht de VS het gekweekt hebben is het aan hun het ook weer op te ruimen! Waar ik zo moe van word is dat de "gewone" moslims de IS nig steeds lopen te verdedigen of de schuld bij een ander leggen. Je bent er voor of er tegen en ik ben er tegen en ik ... Meer weergeven Vind ik leuk · Beantwoorden · 7 · 22 augustus 2014 om 8:33

 [Redacted] Amerika vormt een bedreiging voor de hele wereld met hun misleiding! Vind ik leuk · Beantwoorden · 6 · 22 augustus 2014 om 15:17

 [Redacted] IS is al-Qaida andere naam zelfde geldschijters Vind ik leuk · Beantwoorden · 5 · 22 augustus 2014 om 2:40 · Bewerkt

 [Redacted] De vs ziet overal een bedreiging in. Maar de grootste bedreiging voor de wereld is de VS zelf! Vind ik leuk · Beantwoorden · 9 · 22 augustus 2014 om 4:04

© Facebook

Bijlage 2. Framingmatrix Van Gorp & Van der Groot (2009)

Reasoning devices					Framing devices		
Frame	Probleem- definiëring	Causale verantwoor- delijkheid	Oplossing/ handeling- perspectief	Morele basis	Emotionele basis	Metaforen, kern- begrippen en codes	Voorbeelden
...							
...							
...							

Bijlage 3. Mediaframes en publieksframes

Mediaframes	Publiekframes
'Barbaarse bedreiger'-frame	'Barbaarse bedreiger'-frame
'Conflict'-frame	'Wantrouwen'-frame
	Atheïstische frame
	'Islam heeft schuld'-frame

Bijlage 4: Framingmatrix IS

Frame	Reasoning devices						Framing devices	
	Cultureel thema	Probleem-definitie	Oorzaak van het probleem	Oplossings / handelings-perspectief	Morele basis	Emotionele basis	Metaforen, kernbegrippen, woordkeuze etc.	Voorbeelden / catchfrases
'Barbaarse bedreiger'-frame	(Het waarborgen van de) veiligheid.	IS vormt een (barbaarse) bedreiging; de veiligheid van burgers staat op het spel.	IS voert irrationele, barbaarse acties uit om hun doelen te bewerkstelligen.	Westerse landen voelen zich geroepen om zorg te dragen voor burgers en (onschuldige) slachtoffers, en een einde te maken aan de bedreiging door een (militaire) strijd aan te gaan met IS.	Gevaar en ongewenst gedrag moet bestreden worden. Bewust of onbewust wordt er een wij-zij-narratief geschetst.	Angst en bezorgdheid. Roep om vrede. Onbegrip, ongeloof, rouw en woede.	Bedreiging, gevaar. (Islamitische) terreur(groep), terroristengroepering, terreurbeweging, Parasiet of bacterie, die zich snel verspreidt. Barbaren, wilden, beesten, beulen, monsters.	<i>"IS is bedreigender dan al-Qaida",</i> <i>"IS vormt een bedreiging voor de Europese veiligheid",</i> " <i>"IS is een soort parasiet of bacterie, als je niet uitkijkt verspreiden ze zich."</i> <i>"We zien steeds meer bewijs hoe barbaars IS is."</i> <i>"Zij zijn geen moslims, maar monsters"</i>

Bijlage 4: Framingmatrix IS

Frame	Cultureel thema	Probleem-definitie	Oorzaak van het probleem	Oplossings / handelings-perspectief	Morele basis	Emotionele basis	Metaforen, kernbegrippen, woordkeuze etc.	Voorbeelden / catchfrases
'Conflict'-frame	In een conflict zijn er winnaars en verliezers.	Er is onenigheid tussen IS en verschillende landen, groepen en individuen.	IS wordt gezien als veroorzaker van een conflict, doordat IS slachtoffers maakt en gijzelingen uitvoert.	IS moet worden teruggedrongen /uitgeschakeld.	Er wordt winst geboekt wanneer IS wordt teruggedrongen; er wordt verlies geleden zodra IS terreinwinst boekt.	Strijdbaarheid, moed.	(Internationale) strijd tegen IS. Conflictueuze termen over winnaars of verliezers; vergelijkbaar met termen in politiek 'horse race'-frame Sprake van een vijand(elijk doelwit).	<i>"IS en Koerdische strijders vechten al weken om Kobani."</i> <i>Na vier maanden zou de strijd zo goed als voorbij zijn [...] uiteindelijk hebben zij (IS) de strijd verloren.</i> <i>"Als ze een grote stad verliezen, moet IS in de verdediging."</i>
Wantrouwen-frame	Wantrouwen jegens mainstream media.	De media verspreiden leugens en onwaarheden over IS. Veel mensen geloven in deze leugens en lopen als 'makke schapen' achter de mainstream media aan.	IS is een beweging dat door de VS is gecreëerd/ gefinancierd. De media en de VS spelen onder één hoedje.	Publiek moet niet alles geloven wat er in de media wordt geschreven.	Naïviteit van het publiek van de media en dient 'de echte waarheid' te weten.	Wantrouwen.	Media doen aan: 'misleiding', 'bangmakerij', 'hersenspoelen' en 'propaganda' "Het publiek loopt als 'makke schapen' achter de media aan."	<i>"Wie NOS gelooft is echt een ezel in mijn ogen"</i> <i>"propaganda om mensen angst aan te jagen"</i> <i>"NOS probeert mensen bang te maken. [...] Kijk het verdeel en heers spel van de NOS."</i>

Bijlage 4: Framingmatrix IS

Frame	Cultureel thema	Probleem-definitie	Oorzaak van het probleem	Oplossings / handelings-perspectief	Morele basis	Emotionele basis	Metaforen, kernbegrippen, woordkeuze etc.	Voorbeelden / catchfrases
Islam heeft schuld'-frame	Wij vs. zij cultuur.	De 'ware islam'	De islam is de oorzaak van de ellende en onrust op de wereld. Nederlandse moslims houden zich stil over de situatie rondom IS.	Moslims in Nederland moeten zich aanpassen aan Westerse normen en waarden. Moslims in Nederland zouden zich moeten laten horen.	IS is een groepering die voort is gekomen uit de islamitische 'ideologie' en 'de ware islam' vertegenwoordigt.	Wantrouwen en onbegrip.	IS is een groep "islamitische monsters" Geert Wilders-frame: "Dit is het gezicht van IS, dit is het gezicht van de ware islam:"	"Wat een immense ellende heeft de Islam toch over de wereld uit gestort" "Moslims, monsters, IS, zo goed als allemaal hetzelfde!"
Atheïstische frame	Verschillende religies kunnen botsen.	Oorlog en geweld.	Het geloof'	Het afschaffen van 'het geloof' óf geloven zonder elkaar te overtuigen van elkaars geloof.	Waar geloof is, is oorlog.	Emoties en gevoelens in de religieuze ervaring.	Geloof als 'legitiem excuus' voor afschuwelijke dingen.	"Zolang er geloof is, is er oorlog" "Al het geloof afschaffen"

Scriptiecorpus - NOS berichten

Wat is een ISIS-vlag?

De gemeente Den Haag heeft bekendgemaakt dat de ISIS-vlag verboden is tijdens een demonstratie vanavond. Ook in Amsterdam is de vlag zondag taboe. Het is het officiële symbool van de moslimterreurgroep ISIS.

De vlag is zwart en bevat in het Arabisch de tekst "er is geen god dan god". Eronder staat een witte cirkel met de woorden "Mohammed is de boodschapper van god".

De vlag wordt al een aantal jaren door verschillende terreurgroepen gebruikt, waaronder de Somalische terreurgroep al-Shabaab. Maar ISIS heeft de vlag geclaimd, waardoor hij wereldwijd met de groep geassocieerd wordt.

Tijdens een demonstratie tegen het geweld in Gaza vorige week in Den Haag droegen sommige deelnemers een ISIS-vlag, maar de meeste vlaggen waren anders. Deze 'rayat-al-sawda'-vlaggen waren ook zwart, met dezelfde islamitische geloofsbelijdenis, maar dan gekalligrafeerd. De tekst staat overigens ook op de nationale vlag van Saudi-Arabië, die groen is.

De zwarte rayat-al-sawda-vlag wordt vaak gebruikt door jihadististen zoals die van al-Qaida, maar wordt al eeuwen gevoerd tijdens oorlogen in de islam.

Ook is er een witte variant, die ook tijdens pro-Gaza-demonstraties is gedragen. Deze vlag wordt vaak geassocieerd met het kalifaat, een grensoverschrijdende islamitische staat. In juni riep ISIS een kalifaat uit.

Tijdens een persconferentie vandaag zei de Amsterdamse burgemeester Van der Laan dat hij de zwarte vlag met de korantekst zondag zal toelaten tijdens de komende pro-Gaza-demonstratie in de stad.

De ISIS-vlag daarentegen wordt op voorhand strafbaar gesteld. Volgens Van der Laan is ISIS een terroristische organisatie die onder meer vrouwen wil besnijden. Ook Hamas-vlaggen zijn zondag verboden.

Amerikanen bombarderen ISIS

Amerikaanse straaljagers hebben een stelling van ISIS-troepen in het noorden van Irak gebombardeerd. Gisteren gaf president Obama toestemming voor dergelijke acties ter verdediging van Amerikaanse militairen en christenen die op de vlucht zijn voor de opmars van ISIS-troepen.

Volgens het Pentagon was het bombardement in Arbil een reactie op een ISIS-beschieting van Koerdische troepen die waren gelegerd in de buurt van Amerikaanse manschappen. Twee Amerikaanse gevechtsvliegtuigen wierpen 500-ponders af op een houwtiser van ISIS. Ze waren opgestegen van een vliegdekschip.

Of er doden zijn gevallen bij de aanval, is nog niet bekend.

Washington laat verder met nadruk weten dat de Amerikanen niet van plan zijn om weer grondtroepen naar Irak te sturen. "Ik zal er als bevelhebber voor zorgen dat de VS niet weer in een oorlog in Irak terechtkomt", zei Obama.

Minister Kerry zei vandaag dat het optreden van ISIS in Irak alle tekenen vertoont van genocide. De toekomst van het land staat op het spel, zei hij in Kabul. Hij veroordeelde de terreurcampagne die ISIS is begonnen tegen christelijke minderheden in Irak.

Koerdische troepen, de Peshmerga, hebben naar eigen zeggen vandaag een groot aantal christenen die op de vlucht zijn voor ISIS in veiligheid gebracht. Een Koerdisch persbureau vermeldde er niet bij hoeveel jezidi's zijn gered. Ze zijn met bussen naar de stad Dohuk gebracht. Zo'n 50.000 mensen in de regio zijn gevlucht.

De Britse regering heeft zijn burgers opgeroepen om Arbil, de hoofdstad van Iraaks Koerdistan, te verlaten in verband met de oprukkende ISIS-troepen. De regering zegt dat de veiligheidssituatie snel kan verslechteren wegens de gevechten in de buurt van Arbil.

In de stad met 1,5 miljoen inwoners verblijven veel westerlingen. Londen wil ook dat Britten vertrekken uit steden in de omgeving van Arbil. Reizen naar de provincies Arbil, Suleymania en Dohuk wordt ontraden.

Obama: luchtaanvallen op ISIS

President Obama heeft toestemming gegeven voor luchtaanvallen op ISIS-strijders in het noorden van Irak. Ook zijn er voedselpakketten gedropt in de bergen waar tienduizenden vluchtelingen zich schuilhouden.

Volgens Obama zijn de luchtaanvallen op beperkte schaal nodig, zodra de levens van Amerikanen of onschuldige burgers worden bedreigd. In de stad Arbil werken een hoop Amerikanen. ISIS-strijders zijn die stad de afgelopen dagen steeds meer genaderd.

Obama benadrukt dat er geen militairen naar Irak worden gestuurd. Eind 2011 kwam er officieel een einde aan de Amerikaanse militaire missie in Irak.
Veiligheidsraad

De afgelopen dagen zijn tienduizenden christenen, Koerden en jezidi's gevlucht voor soennitische strijders van ISIS. Zij willen in Irak en Syrië een islamitische staat stichten.

De VN-Veiligheidsraad heeft de aanvallen van de ISIS-strijders veroordeeld. De raad vraagt de internationale gemeenschap alles te doen om de vluchtelingen te helpen.

"Duizenden jezidi's gered van berg"

Koerdische troepen hebben duizenden jezidi's gered, meldt de Arabische nieuwszender Al Jazeera. Volgens een woordvoerder van het Koerdische leger hebben de strijdkrachten een doorgang gemaakt naar de berg waar de jezidi's al vijf dagen vastzitten.

Volgens de woordvoerder lukte het de Koerden om de weg te veroveren na de Amerikaanse bombardementen op ISIS.

In het Sinjar-gebergte in het noordwesten van Irak, zitten tienduizenden vluchtelingen vast. Het zijn overwegend jezidi's, een religieuze minderheid die voor ISIS-troepen op de vlucht is geslagen. ISIS eist dat zij zich tot de islam bekeren. Zo niet, dan worden ze vermoord.
Hulpgoederen

De jezidi's zitten al dagen vast op de berg, zonder voedsel en zonder water. Amerikaanse vliegtuigen hebben de afgelopen dagen hulpgoederen afgeworpen boven Noord-Irak.

Ook Frankrijk en Groot-Brittannië sturen hulpgoederen naar de streek. Ze helpen vluchtelingen met tenten, water, voedsel en andere hulpgoederen.

Irak: 500 jezidi's in massagraven

ISIS heeft tijdens het offensief in het noorden van Irak 500 jezidi's gedood, zegt de Iraakse minister van Mensenrechten.

Hij zegt tegen persbureau Reuters bewijs te hebben dat vrouwen en kinderen levend zijn begraven. Ook zouden 300 vrouwen als slaaf worden gehouden.

Het jihadleger ISIS eist dat de leden van de religieuze minderheid zich tot de islam bekeren. Doen ze dat niet, dan worden ze vermoord.
Op de vlucht

De jezidi's zijn op de vlucht geslagen voor de ISIS-troepen. Een deel van hen zit al dagen vast op een berg in het noorden van Irak. Al Jazeera meldde vanmorgen dat Koerdische militairen 5000 jezidi's hebben gered.

Kabinet steunt acties tegen ISIS

Het kabinet staat in grote lijnen achter de Amerikaanse acties tegen de islamitische terreurgroep ISIS. Dat blijkt uit antwoorden op Kamervragen over de kwestie.

In een brief van minister Timmermans staat dat het kabinet het een goede zaak vindt dat de VS op verzoek van de Iraakse overheid hulp biedt om de Iraakse bevolking, inclusief de minderheden die nu in het nauw zitten, te beschermen.

De kamer had verder vragen over een eventuele rol van Nederland bij de hulpverlening en in de strijd tegen ISIS. Daarop antwoordde Timmermans dat er 400.000 euro beschikbaar wordt gesteld voor humanitaire hulp aan de bevolking van Noord-Irak.

Daarnaast, zo schrijft de minister, onderzoekt Defensie op dit moment of Nederland, al dan niet via het European Air Transport Command, een bijdrage kan leveren aan strategisch transport van goederen. Het kabinet staat in nauw contact met alle partijen over de huidige crisis en dringt in Europees verband aan op extra aandacht, zo staat in de brief.

Ophef Australië om zontje IS'er

Veel Australiërs, onder wie de premier en andere regeringsleden, hebben hun afschuw uitgesproken over een foto op een Twitteraccount van een Australische IS-strijder. De man vecht in Syrië en heeft zijn kinderen meegenomen. Op de foto staat zijn zoon van 7 met een afgehakt hoofd in zijn hand.

"That's my boy", staat er boven de foto, wat zo veel betekent als: "Jongen, ik ben trots op je". Volgens de krant die de foto publiceerde, is hij gemaakt in Raqqa en is het hoofd van een Syrische militair.

Australische politici uitten hun afschuw over de foto van het jongetje met het hoofd. "We zien steeds meer bewijs hoe barbaars IS is", zei premier Tony Abbott. Oppositieleider Bill Shorton vraagt zich af hoe Sharrouf Australië heeft kunnen verlaten.

De IS-strijder is Khaled Sharrouf uit Sydney. Hij werd in 2009 tot een celstraf van vier jaar veroordeeld, omdat hij met anderen voorbereidingen had getroffen voor een terreuraanslagen in Sydney en Melbourne.

Volgens Australische media heeft hij het paspoort van zijn broer gebruikt om daarna samen met een vriend naar het Midden-Oosten te reizen. Vorige maand werd een arrestatiebevel tegen hen uitgevaardigd, omdat ze op een foto op Sharroufs Twitteraccount met afgehakte hoofden stonden te zwaaien. Ook die foto's waren gemaakt in Raqqa, waar IS-strijders militairen hadden gedood en onthoofd.

Veiligheidsdiensten denken dat Sharrouf ook zijn andere zoons bij zich heeft. Zij zouden op een andere foto staan afgebeeld, met wapens in een hand en staand voor een vlag van IS, dat zich eerder ISIS noemde.

"Ik kan de IS-strijders hier bijna zien"

"Toen ik hoorde dat IS een Koerdisch dorp aanviel, ben ik meteen naar Noord-Irak gekomen", vertelt Aza. Hij is een Nederlandse Koerd en vecht sinds een paar dagen mee met de Koerdische strijders tegen terreurbeweging IS (het vroegere ISIS).

"We zitten hier in een klein dorp, letterlijk op de frontlinie. We hebben een grote dam gebouwd van zand en modder. Ik kan de IS-strijders vanaf hier nog net niet zien", zegt hij in Met het Oog op Morgen.

Er wordt geregeld geschoten. "We gooien mortiergranaten op hen en schieten af en toe wat terug. Als ik om me heen kijk, zie ik overal kleine brandjes. We mogen zelf niet aanvallen; dat mag alleen de speciale eenheid van de zoon van onze president. Wij mogen alleen iets doen als we orders krijgen."

"We hebben heel simpele wapens. Je oefent wat met richten en je schiet. Je moet wel wennen aan het gepiep en geruis in je oor als je hebt geschoten. Daar heb je trucjes voor, zoals je mond openhouden."

Ook veel familieleden van de 24-jarige Aza sloten zich aan bij de peshmerga, de Koerdische strijders. "Mijn oom, mijn broers en mijn neef zijn hier ook. De meesten hebben in Nederland gewoond en ik spreek hier

Nederlands met hen. Mijn kleine broertje is ook naar het front gekomen. Toen ik dat hoorde, moest ik wel een traantje laten."

"Mijn vader zei dat ik niet moest gaan vechten, omdat dit een strijd is tussen sjiieten en soennieten. Wij Koerden verdedigen alleen onszelf. Maar nu de IS-strijders ook Koerdische dorpen aanvallen, kan ik niet langer thuis zitten en niets doen."

Meevechten aan het front betekent veel voor Aza. "Het is altijd mijn droom geweest dat Koerdistan als land erkend wordt. Nu kunnen we laten zien dat wij onszelf kunnen verdedigen, terwijl een grote macht als Irak wegrent voor IS."

Angst voor de IS-strijders heeft hij niet, zegt hij. "Nee, ik schrik niet van een onthoofdingsfilmpje. Het is alleen maar propaganda. Het laat niet zien dat ze macht hebben."

"De IS trommelt jongens op in het buitenland, door hen te lokken met valse preken in moskeeën. Eenmaal hier stoppen ze die jongens vol met drugs, ze rennen linea recta op je af. Ze hebben geen controle over zichzelf. Als je je aansluit bij IS heb je geen goed leven. Het enige dat je te wachten staat, is de dood", waarschuwt hij andere jongens.

Plannen om weer terug te keren naar Nederland heeft Aza nog niet. "Zolang mijn land mij nodig heeft, zal ik hier blijven. Ik krijg pijn in mijn hart als ik zie wat de mensen hier aangedaan wordt."

Aza heeft in Noord-Irak nauwelijks toegang tot nieuwsbronnen. "Gaat Frankrijk ons wapens leveren? Dat is heel goed nieuws. Dat wist ik nog niet. Wij hebben geen tv en internet hier."

IS claimt onthoofding journalist VS

De Islamitische Staat (IS) heeft een filmpje vrijgegeven waarin iemand wordt onthoofd. Volgens IS gaat het om James Foley, een Amerikaanse journalist die in november 2012 in Syrië werd ontvoerd. De onthoofding zou een vergelding zijn voor de bombardementen van het Amerikaanse leger op doelen van IS in Irak.

Voordat hij wordt onthoofd, geeft de man de Amerikaanse overheid de schuld van zijn dood. Ook richt hij zich tot zijn broer, die bij de Amerikaanse luchtmacht zit. Hij zegt dat zijn broer goed moet nadenken over de levens die het leger heeft verwoest.

Een man in het zwart met een Brits accent zegt vervolgens dat de Amerikanen dagelijks doelen van IS in Irak bombarderen. Daarna onthoofd hij de gijzelaar met een mes.

Een woordvoerder van president Obama zegt dat de video wordt onderzocht en dat Amerika onthutst is als blijkt dat een onschuldige Amerikaanse journalist op deze verschrikkelijke manier is vermoord.

Foley's moeder gaat er in elk geval van uit dat haar zoon dood is. Op de Facebook-pagina Free James Foley schrijft ze: "Hij gaf zijn leven om het leed van de Syriërs aan de wereld te laten zien. We vragen de ontvoerders om de levens van andere gijzelaars te sparen."

In het filmpje, dat korte tijd op YouTube stond, is nog een gijzelaar te zien. Er wordt gezegd dat hem hetzelfde lot wacht als de Amerikaanse bombardementen doorgaan. Het zou gaan om de Amerikaanse journalist Steven Joel Sotloff, die onder meer voor het Amerikaanse blad Time werkt.

"IS bedreigender dan al-Qaida"

Terreurgroep IS vormt voor de VS mogelijk een grotere bedreiging dan al-Qaida ooit is geweest. De Amerikaanse minister van Defensie Chuck Hagel omschrijft IS als een organisatie die veel meer is dan een gewone terroristengroepering. "Ze doen alles voor hun ideologie. En ze hebben enorm veel financiers. Dit is de grootste dreiging die we ooit hebben gezien."

Hagel verwacht dat IS een nieuw offensief zal beginnen in Irak. Dankzij de Amerikaanse luchtaanvallen op IS-strijders heroveren Iraakse en Koerdische troepen terrein, maar de VS denkt dat IS zal zich hergroeperen.

Volgens de Amerikaanse generaal Martin Dempsey is het mogelijk om de IS-strijders definitief terug te dringen, maar alleen als ze worden bestreden tot in Syrië.

Hagel zegt dat alle opties worden opengehouden om IS te bestrijden. Ook luchtaanvallen op Syrië zijn volgens hem mogelijk.

Steeds meer IS-strijders zouden opereren vanuit Syrië.

"Moslims NL hebben last van jihad"

"De gemiddelde moslim heeft er vooral last van dat zijn religie wordt misbruikt door een terreurgroep als IS", zegt Omar Ramadan, directeur van Radar Advies. Hij adviseert de regering en andere overheden over polarisering en radicalisering. Informatie haalt hij uit een netwerk van duizend wijkagenten, jongerenwerkers en jeugdzorgers. Via Twitter stelden luisteraars van het Radio 1 Journaal vragen aan Ramadan die hij hier beantwoordt.

Wat beweegt jongeren die hier zijn geboren ertoe om een gewelddadige strijd aan te gaan terwijl ze dat in hun vorming niet hebben meegekregen?

"Negenennegentig van de honderd radicaliserende jongeren hebben dat niet van hun ouders meegekregen. Sterker nog: veruit de meeste ouders vinden het verschrikkelijk. Die ouders zijn onze partners, omdat we willen dat zij zo vroeg mogelijk hulp zoeken en dat de overheid die dan biedt. Als de overheid alleen maar repressieve maatregelen treft, trekken ouders niet aan de bel. De jongeren zelf laten zich gek maken door leeftijdsgenoten. Er wordt niet veel geronseld, het is vooral een sneeuwbaaleffect waarbij jongeren vrienden en kennissen werven."

Hoe krijgen we het jihad-gedachtegoed in Nederland aan de oppervlakte? En hoe ga je het gesprek aan met radicaliserende jongeren?

"Om radicalisering te herkennen moeten moeten hulpverleners worden getraind, en Nederland geniet al bekendheid om haar preventieve aanpak. Onze trainingen worden in het buitenland gekopieerd. Ouders moeten zich veilig voelen om hulp in te roepen en weten dat de overheid meer doet dan alleen maar jongeren arresteren en paspoorten afpakken."

IS (de terreurgroep Islamitische Staat) zei 2 jaar geleden: een brute dictator (Assad) vermoordt onschuldige burgers in Syrië. De Westerse landen doen niets, dus moeten wij zelf die kant op om in te grijpen. Die boodschap sprak veel mensen aan. Daardoor gingen jongeren die kant op om daar te vechten. Maar nu is duidelijk dat Assad nauwelijks bestreden is door IS en dat IS vooral minderheden in Syrië en Irak vervolgt en met dood en verderf een eigen staat wil vestigen. Er verschijnen video's van onthoofdingen op het internet. Ik verwacht dat deze realiteit jongeren minder aanspreekt, en waarschijnlijk zelfs afschrikt."

Maakt het afnemen van paspoorten indruk op radicaliserende jihadisten in Nederland?

"Het maakt geen indruk op jongeren die al heel ver geradicaliseerd zijn. Het kan helpen om mensen tegen te houden, maar lost het probleem niet bij de kern op. Daarvoor is preventie nodig, anders is het dweilen met de kraan open."

Begint de berichtgeving over jihadisme absurde vormen aan te nemen?

Nee. Die lijkt me vrij feitelijk. Ik denk wel dat beleidsmakers en politici er goed aan doen om zowel de repressieve als de preventieve maatregelen te belichten. De laatste tijd wordt vooral de repressie belicht. Ik ben het niet oneens met repressieve maatregelen, zoals het tijdelijk inhouden van paspoorten van mensen die op het punt staan om af te reizen. Maar als alleen repressie wordt belicht, denken ouders en gemeenschappen van radicaliserende jongeren dat de overheid niet thuis geeft wat betreft preventie. Terwijl de Nederlandse preventieve aanpak juist door veel andere EU-landen is overgenomen."

Wat zijn zoal de verschillen en overeenkomsten tussen kruisvaarders van toen en jihadisten van nu?

"Beide groepen gebruikten geweld, beide schoten door in hun geloof en beide hadden weinig op met andersdenkenden."

Waar kun je terecht als je vermoedt dat iemand radicaliseert?

"Nederland had ooit Nuansa, een vraagbaak voor dit soort zorgen. Het kabinet komt nu met nieuwe plannen die hierop lijken. Maar je kunt natuurlijk ook altijd de school, jeudzorg en de wijkagent inschakelen. Zeker bij vroegtijdige signalering moeten die duidelijk maken dat ze niet meteen arresteren, maar vooral bezorgd zijn

om jongeren die hun eigen ruiten ingooien door hun school niet af te maken en de prachtige kansen niet grijpen die ons land hun biedt."

Hoeveel Nederlandse moslims zijn radicaal?

"Dat is moeilijk te zeggen. Wat is radicaal? Er zijn bijna een miljoen moslims in ons land, of mensen met een islamitische achtergrond. Niet veel meer dan 130 van hen vechten in Syrië en Irak. Dat is een heel klein deel. Een grotere groep wordt aangesproken door het jihadisme, maar is nog niet vertrokken. Nog steeds is dat een miniem deel van de totale groep moslims.

De gemiddelde moslim heeft er vooral last van dat zijn religie wordt misbruikt door een terreurgroep als IS."

"Geen moslims, maar monsters"

De Britse premier Cameron heeft woedend gereageerd op de onthoofding van de Britse hulpverlener David Haines door Islamitische Staat (IS). Hij noemde de IS-terroristen monsters.

"IS doodt en slacht honderden mensen af in naam van de islam. Dat is nonsens. Want de islam is een vreedzame religie. Zij zijn geen moslims, maar monsters", aldus Cameron.

IS publiceerde de video waarin de onthoofding van Haines te zien is gisteravond. De video geldt als waarschuwing voor de Britse regering die zich aansloot bij de internationale coalitie die tegen IS strijdt. Cameron peinst er niet over om zich terug te trekken uit die strijd. "We kunnen deze dreiging niet negeren. We moeten ze terugdringen, ontmantelen en vernietigen."

In dezelfde video kondigde IS een volgende onthoofding aan. De Britse hulpverlener Alan Henning is het volgende slachtoffer, dreigt de beul. De Britse regering kan dat volgens IS voorkomen door uit de internationale coalitie te stappen die tegen IS strijdt.

"De samenwerking met de Amerikanen gaat gewoon door", zegt correspondent Arjen van der Horst in het NOS Journaal op Radio 1. "De Britten gaan misschien juist helpen bij het bombarderen van IS-doelwitten in Syrië. En dat is heel slecht nieuws voor Henning. Want de laatste drie keer hebben we gezien dat IS zijn dreigementen waarmaakt."

IS onthoofd Britse hulpverlener

IS heeft de Britse gijzelaar David Haines (44) onthoofd. De terreurbeweging heeft een video van de onthoofding online gezet.

De beul lijkt dezelfde als de man die ook de Amerikanen James Foley en Steven Sotloff doodde. De Britse premier Cameron noemt de onthoofding "puur slecht", en zegt dat hij alles zal doen om de moordenaars te pakken te krijgen.

De oud-militair Haines werkte voor hulporganisaties. In maart vorig jaar werd hij in Syrië ontvoerd, vermoedelijk door een bende die hem later verkocht aan IS.

IS dreigt in de video ook de Brit Alan Henning te doden. Ook hij is hulpverlener.

Haines zegt in het filmpje dat hij Cameron verantwoordelijk stelt voor zijn executie, omdat hij met de VS in een coalitie tegen IS is gestapt. "Helaas betalen wij, het Britse publiek, hiervoor de prijs".

Juist gisteren riep de familie van Haines IS op contact op te nemen. Bij de moord op de Amerikaanse journalist Sotloff, op 2 september, toonde IS hem en kondigde aan dat hij de volgende was die zou worden geëxecuteerd.

Zware gevechten bij grens Turkije

Bij de grens tussen Turkije en Noord-Syrië wordt hevig gevochten tussen strijders van Islamitische Staat en Koerdische troepen. Vele duizenden Koerden zijn op de vlucht geslagen naar Turkije, zegt correspondent Lucas Waagmeester die in het grensgebied is.

"Turkije vond de situatie onhoudbaar en heeft het hek bij de grens opengegooid", zegt Waagmeester. Volgens hem komen mensen compleet in shock de grens over. "Ze huilen en roepen dat IS heel dichtbij is." Gevechten op 300 meter van grens

De vluchtelingen komen uit de Koerdische stad Kobani. Strijders van Islamitische Staat belegeren die stad, waar zich naar verluidt honderdduizenden Koerden ophouden. Normaal leven in Kobani 50.000 mensen, maar door de opmars van IS zijn veel Koerden de afgelopen dagen naar die stad gevlucht.

Waagmeester beschreef live op NPO Radio 1 dat de strijd heel dichtbij komt. Op zo'n 300 meter van de grens werd geschoten. Het lijkt er volgens hem op dat Koerdische troepen zich steeds verder terug moeten trekken. Door de slechte verbinding is hij bij vlagen onverstaanbaar, dit is wat hij vertelde:

"In het afgelopen kwartier is er echt een enorme wending hier. IS-strijders hebben Kobani omsingeld en het bericht is ook dat IS inmiddels Kobani in is gegaan. Er zijn de afgelopen uren duizenden vluchtelingen naar de grens gekomen. Zij stonden tot een kwartier geleden allemaal aan het hek hier. De Turken vonden de situatie onhoudbaar en hebben het hek opengegooid.

Er komen mensen Turkije binnen in complete shocktoestand. Huilend en roepend dat IS zeer dichtbij is. En dat klopt ook. Al een ruim half uur horen wij de schoten aan de andere kant van de grens. De strijd komt absoluut dichterbij. IS bereikt hier gewoon opnieuw de grens en loopt hier tegen een hek aan. Vluchtelingen kunnen geen andere kant op. Alleen als de hekken opengaan. Inmiddels worden ze geholpen. De hekken zijn weggehaald. Maar ze zijn dus echt dichtbij. De mensen zijn daar net op tijd weggehaald.

Het is met zulke menigtes altijd moeilijk in te schatten om hoeveel mensen het gaat, maar het gaat om zeker duizenden mensen. De berichten zijn dat zich in Kobani inmiddels honderdduizenden mensen hebben verzameld. In de stad wonen maar 50.000 mensen, maar door de opmars van IS hebben mensen uit de hele omgeving zich in dat Koerdische centrum, deze Koerdische stad verzameld. Ze zijn vanuit daar naar de grens gekomen toen de paniek te groot werd.

Wat de mensen vertellen is echt waanzinnig. Er worden op dit moment(..)... en huizen in de fik gestoken. IS walst echt naar binnen. We zien aan de andere kant van de grens ook legervoertuigen van Koerdische strijdkrachten. Het verontrustende is dat ze niet van de grens af bewegen, maar vooral naar de grens toe, wat erop duidt dat IS inderdaad echt aan het oprukken is. De Turken hebben dat blijkbaar ook zo ingeschat en hebben gezegd dat de grenzen open moeten, anders krijgen we hier echt een moordpartij. Het beleid is om(..)...

...er wordt hier nu van heel dichtbij geschoten(..)... we moeten gaan. Het begint hier echt heel gevaarlijk te worden. Granaten kunnen gewoon hier over de grens vallen(..)...

De Turken houden de grenzen zo lang mogelijk dicht. Ze hebben al meer dan een miljoen Syrische vluchtelingen opgenomen en elke Syrische vluchteling die ze in Syrië kunnen houden, is 'winst'. Het is natuurlijk een enorme ballast op de grensgebieden van Turkije. Maar als de Turken zien dat de situatie echt bedreigend wordt, dan gaan die grenzen open(..)...

...er wordt hier nu recht tegenover ons gevochten, 300 meter bij mij vandaan. Ik zie(..) Er gaan enorme schokgolven door die menigte heen. Iedereen is echt als de dood. Mensen beginnen te rennen. Kinderen op de schouders. Er staan(..)... de Turkse grens is op dit moment de grond(..) van de oorlogs(..) hier."

Turkse IS-gijzelaars vrij

Tientallen Turkse gijzelaars die gevangen werden gehouden door Islamitische Staat zijn weer terug in Turkije. Dat heeft de Turkse premier Davutoglu bekendgemaakt.

IS ontvoerde de 46 Turken en 3 Irakezen in juni na het bestormen van het Turkse consulaat in de Iraakse stad Mosul. Onder de gijzelaars zijn diplomaten, militairen en kinderen.

De groep zou zijn vastgehouden in de stad Raqqa, het hoofdkwartier van IS in Syrië.

Volgens Davutoglu zijn de gegijzelden teruggebracht door de veiligheidsdiensten. Details gaf hij niet en dus is nog niet duidelijk hoe de groep is vrijgekomen.

President Erdogan sprak van een "vooraf geplande operatie" van de Turkse veiligheidsdiensten, maar lichtte dat niet toe. Het lijkt erop dat er geen geweld is gebruikt.

De Turkse nieuwszender NTV meldt dat er geen losgeld voor de gijzelaars is betaald.

Wat de vrijlating betekent voor het Turkse aandeel in de internationale strijd tegen IS is nog niet duidelijk. Erdogan hield zich tot nu toe afzijdig, officieel om het leven van de gijzelaars niet in gevaar te brengen.

Of dat ook echt de reden was, is de vraag, zegt NOS-correspondent Lucas Waagmeester. Volgens sommigen zou Turkije in werkelijkheid niet aan de zijde van de Koerden willen vechten.

Ook zou Ankara bang zijn dat IS de aandacht op Turkije vestigt, vooral vanwege de poreuze grens tussen Turkije en Syrië. Strijders van het jihadleger zouden daardoor gemakkelijk het land binnen kunnen komen. "Nu moeten de Turken kleur gaan bekennen", zegt Waagmeester.

"Ze snijden iedereen de keel door"

"Ons dorp werd beschoten, alles vloog in brand", vertelt een Syrische vrouw die op de vlucht is geslagen voor de terreurgroep Islamitische Staat. Ze zit nu veilig met een paar stadsgenoten in een bruidshal in de Turkse grensplaats Suruc. Relatief veilig; het bloedvergieten gaat in Syrië verder en dat is slechts 15 kilometer verderop.

Islamitische Staat rukt op en de terroristen hebben aan de andere kant van de grens de Syrische stad Kobani belegerd. Duizenden mensen moesten halsoverkop hun huis verlaten, op weg naar Turkije. "We zijn gevlucht toen ze zeiden; ze komen eraan, ze snijden iedereen het hoofd af", vertelt een vluchteling aan correspondent Lucas Waagmeester.

"We hebben weten te ontkomen, maar ze ontvoeren de vrouwen en de jonge meisjes", vervolgt de vrouw in de bruidshal. Niet iedereen is zo gelukkig, zegt ze. "Een groep vrouwen is het onbekende ingevlucht." Ze weet niet waar ze gebleven zijn en of ze nog leven.

De vrouw heeft gisteren nog oog in oog gestaan met rebellen van IS. Ze kan ze nog helder voor de geest halen. "Hun baard is lang, hun gezichten zijn bedekt. Je ziet alleen de ogen. Ze zijn niet gekleed als mensen, maar in lange gewaden. Het zijn wilden."

De vrouw stond aan de grond genageld. "Zo weerzinwekkend zijn ze. Ze hebben messen in hun handen en snijden de hoofden af. Deze mensen hebben geen religie. Ze hebben geen geweten. Geen hart. Ze snijden iedereen de keel door, emotioneel."

Dat het slecht kan aflopen met mensen die Turkije niet halen, beaamt een andere vluchteling. "Koerdische strijders kwamen ons redden. Ze zijn met ons meegegaan naar de grens. Maar degenen die zijn achtergebleven, zijn gepakt door IS."

De vluchtelingen doen een oproep aan de internationale gemeenschap. Ze willen dat IS ook in Syrië bestreden wordt door internationale militairen.

Op dit moment bombarderen de Verenigde Staten en hun bondgenoten alleen doelen van IS in Irak. De vrouw in het vluchtelingenkamp begrijpt niet dat er in Syrië niet wordt ingegrepen. "Ze moeten ook Syrië bombarderen, ze moeten ons helpen. Ik vraag de wereld om nu aan te vallen."

Moslims schrijven brief aan IS

Meer dan honderd prominente moslims hebben een brief geschreven aan Abu Bakr al-Baghdadi, de leider van Islamitische Staat. In de brief veroordelen de moslims, onder wie hoofdmoefti's en hoogleraren uit verschillende landen, de daden en standpunten van IS.

In de brief noemen ze 24 punten waarop IS de islamitische leer overtreedt. De schrijvers wijzen erop dat het in de islam verboden is om onschuldige en ongewapende mensen te doden. Daarbij maakt het niet uit of ze gelovig zijn.

Ook is het verboden om ambassadeurs en boodschappers te doden. Daar vallen ook journalisten en ontwikkelingshulpmedewerkers onder.

De geleerden schrijven verder dat het verboden is mensen tot afvalligen of ongelovigen te verklaren als die zichzelf wel als moslim zien.

Nederlander

Onder de ondertekenaars is één Nederlander, Abdelmajid Khairoun van de Unie van Marokkaanse Moskeeorganisaties in Nederland.

Nederlandse F-16's naar Irak

Nederland gaat militair meedoen aan de internationale strijd tegen Islamitische Staat. Het kabinet gaat zes F-16's inzetten die beschikbaar zijn voor luchtaanvallen op IS in Irak. De missie zal zes tot twaalf maanden duren. Morgen vertrekken de eerste militairen en volgens minister Hennis van Defensie kan het team over een week al operationeel zijn.

Om de inzet van de straaljagers mogelijk te maken worden zo'n 250 mensen meegestuurd. Ook worden er twee reserve-F-16's meegezonden. Verder wil het kabinet 130 mensen inzetten die zich bezig gaan houden met trainingen aan Iraakse en Koerdische militairen. Die groep bestaat naast trainers ook uit ondersteunend personeel en beveiligers. De Nederlandse bijdrage gaat ongeveer 150 miljoen euro kosten.

In Syrië zal Nederland alleen humanitaire en diplomatieke steun bieden bij de strijd tegen IS.

Het kabinet hield een extra vergadering om een zogenoemde artikel 100-brief (.pdf) voor te bereiden. Dat is een brief waarmee het kabinet het parlement inlicht over deelname aan militaire missies. Premier Rutte en minister Timmermans waren er niet bij; zij zijn bij de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in New York.

Premier Rutte liet eerder al weten dat Nederland wil meedoen aan de strijd tegen IS, maar liet open hoe precies. Binnen de coalitie was er discussie over de vraag of voor ingrijpen in Syrië een volkenrechtelijk mandaat nodig is. De PvdA vindt dat principieel wel, terwijl de VVD daar minder aan hecht.

De discussie is niet meer aan de orde, nu het kabinet er niet voor kiest militaire acties in Syrië uit te voeren. Meedoen aan de strijd in Irak was niet omstreden, omdat de Iraakse regering dat steunt.

VN: IS verkoopt seksslavinnen

De Verenigde Naties hebben een uitgebreid rapport uitgebracht over de schier eindeloze reeks aan mensenrechtenschendingen door IS en zijn bondgenoten.

Het rapport bevat nieuwe aanwijzingen dat jezidische en christelijke vrouwen als seksslaaf worden verkocht of weggegeven. Eerder vertelden jezidische vluchtelingen daar al over.

De VN-rapporteurs schrijven dat op 5 augustus vijftig vrouwen werden ontvoerd in de buurt van de Iraakse stad Tikrit. De vrouwen die moslim wilden worden, werden aan IS-strijders uitgehuwelijkt, de anderen werden als oorlogsbuit aan IS-strijders toegewezen of als slavinnen verkocht.

Op 3 augustus dreven IS-strijders ten westen van Mosul zo'n 450 tot 500 vrouwen en kinderen bijeen. Twee dagen later werden uit deze groep zo'n 150 ongetrouwde christelijke en jezidische vrouwen en meisjes naar Syrië getransporteerd. Ook zij zouden aan IS-strijders zijn toegewezen of als seksslavinnen zijn verkocht.

Een jezidi-meisje uit de provincie Sinjar vertelde de rapporteurs dat IS-strijders honderden vrouwen hadden meegenomen naar een plaats bij de Syrische grens. Wat er daarna met hen is gebeurd, vertelt het rapport niet. Het meisje is door meerdere IS-strijders verkracht voordat ze op een markt werd verkocht.

Meerdere bronnen vertelden de rapporteurs dat in Mosul een bedrijfje is gevestigd dat zich in de verkoop van ontvoerde vrouwen specialiseert. Meisjes en vrouwen voorzien van prijskaartjes worden aan geïnteresseerden voorgeleid, waarna de onderhandelingen kunnen beginnen.

Andere mensenrechtenschendingen waar het rapport melding van maakt, zijn onder meer verkrachting van kinderen, vrouwen en mannen; executies van militairen en burgers; werving van kindsoldaten; vernietiging en ontwijding van monumenten en heilige plaatsen, ontvoeringen en plunderingen.

De Hoge Commissaris voor de Mensenrechten van de VN roept Irak op het Internationaal Strafhof in Den Haag te erkennen. Dat is in staat om verantwoordelijken van grootschalige schendingen van mensenrechten te vervolgen.

"IS nestelt zich aan poort Europa"

Met gebalde vuist luistert Shoresh Salim (32) naar het laatste nieuws over de strijd rond Kobani, Syrië. "Als Kobani valt, dan staat IS aan de poort van Europa. Er had al lang iets moeten gebeuren."

Zelf vluchtte Shoresh 20 jaar geleden vanuit Syrië naar Nederland, zijn vader verloor hij in Irak. "We zijn weer terug bij af, het lijkt wel of we niks zijn opgeschoten." Dagelijks probeert hij contact te hebben met zijn oom en enkele neven. Die vluchtten kort geleden met familie naar Turkije, maar zijn enkele dagen geleden toch weer de grens overgestoken. "Ze zijn gaan vechten met het Koerdische leger om de stad te verdedigen. Maar ze zitten nu zonder munitie, zonder eten en communicatie. Ze zijn volledig omsingeld en hebben de afgelopen dagen amper geslapen."

We bellen deze ochtend met een 'smokkelaar' die vooral in de nachtelijke uren de Turks-Syrische grens passeert. Vrouwen en kinderen richting Turkije, munitie en kleding weer terug richting Kobani. "Je ziet vanuit de stad Turkije zo liggen, maar militairen aan de grens staan op scherp en schieten meteen", zegt Shoresh Salim.

We zitten op zijn kantoor in Rijswijk waar hij een uitzendbureau runt, niet bij hem thuis. Vanwege de veiligheid. "Die IS-jongens zitten ook hier in Nederland, in Den Haag. Je zag ze met de demonstraties. Ze hebben hier ook dekmantels. Zie je ineens ergens een bakkerij of een supermarkt met een eigenaar die voorheen helemaal geen geld had en nu ineens een zaak heeft."

Shoresh vreest dat we ook in Nederland achter de feiten aan lopen. Ook hier zitten IS-aanhangers die zich laten opjutten om daadwerkelijk iets te flikken, meent hij. "Er hoeven maar een paar gekken te zijn die een 'heldendaad' willen verrichten."

Salim stond deze week met een groep Koerden in de hal van het Tweede Kamergebouw. Hij is blij dat ze dat hebben gedaan omdat daarmee toch meer aandacht is voor de positie van de Koerden in Syrië. "Je ziet wel dat ook hier in Nederland de spanning oploopt tussen de verschillende groepen, net als in Hamburg. Koerden hier in Nederland die willen dat het Westen nu echt wat gaat doen, en jonge IS-aanhangers die dreigen aanslagen te plegen als Nederland meedoet aan de strijd tegen hun broeders in Syrië of Irak."

Het lijkt hopeloos, de strijd in Kobani. Hij stelt met zekerheid dat de Turkse overheid onderhands toestaat dat IS-strijders zich toch kunnen bevoorraden. "Het is allemaal rots, zand en steen daar rondom de stad. Ook die jongens van IS moeten eten en drinken en ze hebben munitie nodig om te kunnen schieten."

"Het zijn ook mietjes hoor, die IS-jongens. Je zag dat ze bij Mosul in Irak meteen op de vlucht sloegen toen ze werden aangevallen." Maar Shoresh Salim benadrukt dat IS veel geld heeft en de mensen die aan de touwtjes trekken zitten volgens hem in Rusland. "Mosul hadden ze nodig om aan wapens te komen, er zat een groot depot. Kobani is een stad aan de grens met Turkije. Ze gaan zo'n stad gebruiken om zich te nestelen aan de poort van Europa zodat ze een uitvalsbasis hebben."

Turkije zit in een spagaat. Het land zit niet te wachten op gewapende IS-strijders aan de grens, maar ook niet op eenzelfde soort Koerdisch autonoom gebied als Noord-Irak. Zelf heeft Salim niet het idee dat hij ook richting de grens met Syrië moet gaan. Hij denkt dat hij beter van hieruit hulp kan bieden, zoals laatst met hulpgoederen voor een vluchtelingenkamp in Turkije. Een vrachtwagen met dekens en andere spullen die hij in België had gekocht. "Je koopt dan een Turkse commandant voor 1000 euro om om die spullen binnen de hekken te krijgen." En ondertussen moet hij met ongeduld toezien hoe de strijd rondom Kobani voortwoedt.

IS zet gijzelaar in als 'verslaggever' in Kobani

Terreurbeweging IS heeft een nieuwe video uitgegeven met een hoofdrol voor de Britse journalist John Cantlie. In de video is Cantlie te zien als 'verslaggever' in een stad waarvan hij zegt dat het Kobani is. IS en Koerdische strijders vechten al weken om Kobani.

De Koerden zeiden vorige week dat ze bezig zijn de stad te heroveren op IS. Maar in de video, die op YouTube is verschenen, vertelt een ontspannen ogende, informeel geklede Cantlie dat dat niet waar is. De ontvoerde Brit zegt dat delen van de stad nog steeds stevig in de handen zijn van de 'moedjahedien'. Met die naam duidt hij de strijders van IS aan. In het begin van de video wordt Kobani overigens aangeduid met de IS-naam Ayn al-Islam.

Hoewel de video enkele keren onscherp is, valt op dat de montage professioneel is. Het ruim vijf minuten durende filmpje begint met luchtbeelden van Kobani die volgens een titel in beeld zijn opgenomen met een drone. Cantlie bekritiseert ook de westerse media. Die zijn volgens hem te veel op de hand van de Koerden en het Witte Huis, die bewust verkeerde informatie verspreiden.

Aan het eind van de video vertelt Cantlie dat de strijd in Kobani bijna voorbij is. "De moedjahedien kommen nu straat voor straat en huis voor huis uit. Je hoort nog af en toe wat geweervuur als gevolg van deze operatie. Maar anders dan de westerse media ons wil doen geloven is er hier geen totale oorlog, het is bijna voorbij. Zoals je hoort, is het erg rustig met nog af en toe wat schoten."

NOS-verslaggever Lex Runderkamp waarschuwt ervoor om de 'observaties' van Cantlie niet serieus te nemen. Hij ziet "een gegijzelde aan het praten", mogelijk op instructie van Britse of Franse jihadstrijders van IS die weten hoe ze de westerse publieke opinie kunnen bespelen. "Hij vertoont alle verschijnselen van iemand die zegt wat ze willen."

Het is wel een slim filmpje, zegt Runderkamp. "Door te beginnen met een drone laten ze het westen zien: we zitten technisch op jullie niveau." Ook de vormgeving wijst erop dat er goed over is nagedacht: "Het oogt als een computergame, ze sluiten aan bij de westerse manier van kijken."

De terreurgroep IS heeft sinds augustus vier westerse gijzelaars onthoofd: de Amerikaanse journalisten James Foley en Steven Sotloff en de Britse hulpverleners David Haines en Alan Henning.

Afgelopen zaterdag gaf IS ook al een video vrij met John Cantlie. Daarin vertelt hij dat gijzelaars die proberen te ontsnappen worden gewaterboard, "net zoals de Amerikanen moslimgevangenen waterboarden".

'IS ontvoert Canadees-Israëlische vrouw'

Versillende buitenlandse media melden dat terreurgroep Islamitische Staat een Canadees-Israëlische vrouw heeft ontvoerd. Volgens berichten die rondgaan op jihadistische en Palestijnse websites gaat het om de 31-jarige Gill Rosenberg die zich begin november aansloot bij de Koerdische strijders.

Volgens de bronnen werd Rosenberg gepakt toen ze met de Peshmerga aan het vechten was in de belegerde Syrische stad Kobani. Wanneer de mogelijke ontvoering plaatsvond is niet bekend.

Israël Radio ontkracht de berichten. Volgens de zender heeft één van de Koerdische strijders verteld dat Rosenberg op dat moment niet in Kobani was.

"Ik kan het nieuws niet bevestigen en hoop dat het niet waar is", reageerde de Israëlische minister van Defensie Moshe Ya'alon. Een woordvoerder van het Canadese ministerie van Buitenlandse Zaken liet weten er alles aan te doen om de berichten te verifiëren.

Een bron uit het Koerdische leger meldde op 11 november aan persbureau Reuters dat Rosenberg de eerste buitenlandse vrouw was die zich had aangesloten in de strijd tegen IS.

In een interview met Israël Radio vertelde Rosenberg twee weken geleden dat ze met de Koerdische strijders trainde en later naar Syrië zou gaan om te vechten.

"De Koerden zijn onze broeders. Het zijn goede mensen", zei ze. Rosenberg vertelde dat ze via internet contact met de strijders had opgenomen. Begin november verliet ze Israël. Op Facebook berichtte ze

regelmatig over waar ze was en wat ze deed. Ze plaatste onder andere foto's van het Iraakse vliegveld Erbil en van zichzelf met de Koerdische strijders.

"Ik ga binnenkort naar een plek waar ik geen internet meer heb", schreef Rosenberg vorige week. Het is de laatste update die ze deed op Facebook.

Rosenberg emigreerde in 2006 van Canada naar Israël. Daar werd ze piloot voor het Israëliëse leger. In 2009 werd ze gearresteerd voor oplichting en uitgeleverd aan de Verenigde Staten. In juni keerde ze terug naar Tel Aviv.

Haar Israëliëse advocaat Yahel Ben-Oved was niet verrast toen bleek dat Rosenberg naar het strijdtoneel rond Kobani was vertrokken. "Het past precies bij de dingen die zij zou doen", vertelde ze aan Reuters.

IS dreigt met dood Japanners

Islamitische Staat dreigt in een nieuwe videoboodschap twee Japanse gegijzelden te doden als er niet voor vrijdag 200 miljoen dollar losgeld wordt betaald.

De spreker in de video zegt dat Japan "met trots 100 miljoen dollar heeft gedoneerd om onze vrouwen en kinderen te doden en de huizen van moslims te vernielen". Ook zou Japan 100 miljoen hebben betaald voor de training van anti-IS-eenheden.

De terreurgroep vraagt daarom dezelfde bedragen als losgeld.

De spreker is zeer waarschijnlijk 'Jihadi John', een Britse IS-strijder die vorig jaar vier westerse gijzelaars onthoofdde. Hij draagt dezelfde kleding en heeft hetzelfde Britse accent. Het filmpje lijkt ook op eerdere filmpjes waarin gijzelaars werden getoond.

De gegijzelden zijn Kenji Goto Jogo en Haruna Yukawa, twee veertigers die al maanden door IS worden vastgehouden. Yukawa werd in augustus ontvoerd in Syrië; de plaats en datum van de ontvoering van Goto Jogo zijn niet bekend.

'Voor een van de twee gijzelaars hebben Japanners zeker geen losgeld over'

IS doodde vorig jaar met tussenpozen van twee weken de Amerikaanse journalisten James Foley en Steven Sotloff en de Britse hulpverleners David Haines en Alan Henning.

Het laatste westerse slachtoffer is voor zover bekend de Amerikaan Peter Kassig. Hij werd half november met dertien anderen onthoofd.

IS zo goed als verdreven uit Kobani

De Syrische grensplaats Kobani is volgens het Syrische Observatorium voor de Mensenrechten in Londen weer in handen van de Koerden. Na vier maanden zou de strijd zo goed als voorbij zijn.

NOS-correspondent Lucas Waagmeester bevestigt dat "de totale verovering van Kobani nabij" is. "Er zijn hooguit nog kleine buitenwijken waar IS-strijders zich verschansen. Vanochtend is er een vergadering waarin de Koerden praten over de staat waarin Kobani zich momenteel bevindt. Daar zal besloten worden of de Koerden zelf de stad als veroverd gaan verklaren."

De Amerikanen, die vanuit de lucht nauw betrokken zijn bij de gevechten om Kobani, zijn nog terughoudend. Het Pentagon deelde gisteren nog mee dat de strijd nog niet voorbij is.

"Het Amerikaanse ministerie van Defensie wil kennelijk nog voorzichtig zijn, maar onze eigen Koerdische bronnen in Kobani bevestigen dat IS nagenoeg uit de stad is verdreven", zei Waagmeester.

Volgens NOS-correspondent Sander van Hoorn is de nederlaag in Kobani vooral "een symbolische klap voor IS". "Want de dorpen en landerijen om Kobani heen zijn nog wel allemaal in handen van IS."

"De Amerikanen en IS waren in een soort principiestrijd beland, waar beiden veel op hebben ingezet", zei Van Hoorn. "De Amerikanen voerden enorm veel luchtbombardementen uit en kregen hulp van Peshmerga-strijders, Koerdische strijders en andere eenheden. Maar ook IS heeft enorm veel versterking naar Kobani gestuurd, maar uiteindelijk hebben zij deze slag verloren."

"Het is ook wel frustrerend voor de coalitie. Kobani is dan wel veroverd, maar grote andere delen zijn dat nog niet. Raqqa, de hoofdstad van het door IS zelf uitgeroepen kalifaat, is nog stevig in handen van IS en dat geldt ook voor Mosul in Irak", zei Van Hoorn.

"De sympathisanten van IS zeggen dan ook 'we zijn dan wel weg uit Kobani, maar kijk eens wat het de coalitie gekost heeft en hoe lang dat duurde'. Zij zien dat echt als een opsteker."

Zelfmoordterrorist Fallujah was spreker op demo Schilderswijk

De Nederlandse jihadist die gisteren een zelfmoordaanslag heeft gepleegd in Fallujah is Lotfi S., alias Abu Hanief. Dat bevestigen bronnen aan de NOS en RTVNH. Hij was een van de twee sprekers tijdens de ISIS-demonstratie in de Schilderswijk in Den Haag in juli die veel ophef veroorzaakte.

Daarbij werden antisemitische leuzen geroepen. Ook zwaaiden de demonstranten met zwarte jihadvlaggen. Burgemeester Van Aartsen kreeg veel kritiek omdat de politie niet ingreep.

S. was prominent lid van de met elkaar vervlochten groepen Straat Dawah en Behind Bars, volgens de inlichtingendienst AIVD een van de succesvolste activistische jihadistische bewegingen in Nederland. Hij deed aan verschillende acties en demonstraties mee.

Opvallend was de demonstratie in september 2012 op het Museumplein in Amsterdam tegen de film Innocence of Muslims. Tientallen radicale moslims scandeerden de naam van Osama bin Laden en zwaaiden met de ook door ISIS veelvuldig gebruikte zwarte vlaggen. Voor het eerst werd zichtbaar dat de jihadistische beweging in Nederland een groei doormaakte.

De 32-jarige S. was afkomstig uit Amsterdam. Na de demonstratie in de Schilderswijk is hij samen met Hagenaar Azzedine C., alias Abu Moussa, door de politie aangehouden. Na een kort verhoor werd hij weer vrijgelaten. Het OM verdacht de twee van het aanzetten tot geweld tegen een bevolkingsgroep en groepsbelediging.

S. is voor zover bekend de vierde Nederlandse jihadist die in Syrië of Irak een zelfmoordaanslag heeft uitgevoerd.

Dit is hoe IS zijn strijders traint

Het grootste terrorismeproces ooit in België is begonnen. Alle 45 leden van de terroristische groepering Sharia4Belgium zijn veroordeeld. Hun leider, Fouad Belkacem, krijgt twaalf jaar gevangenisstraf. Hij is volgens de rechter de oprichter en leider van de groep die jongeren indoctrineerde met gewelddadig salafisme.

Ondanks de maatregelen die tegen Syriëgangers worden getroffen, sluiten Europese jongeren zich nog steeds aan bij IS. Maar wat gebeurt er als ze in Irak of Syrië aankomen? In het boek Inside ISIS: The Army of Terror wordt beschreven hoe nieuwelingen worden opgeleid tot de wreedste strijders.

De schrijvers, Michael Weiss en Hassan Hassan, spraken met tachtig IS-strijders die zijn opgeleid in zo'n trainingskamp. Daar wordt strijders geleerd dat extreem geweld gerechtvaardigd is. Hassan komt oorspronkelijk uit een IS-dorp en kon zo gemakkelijker met strijders in contact komen.

Nieuwe IS-leden zitten twee weken tot een jaar in trainingskamp. Daar krijgen ze militaire training die vergelijkbaar is met die van westerse legers, zegt Weiss. Er is één groot verschil: het belangrijkste onderdeel van de training is de sharia-les.

"Imams in trainingskampen zijn heel overtuigend", vertelt Weiss. "De meeste strijders vertelden ons dat ze voor hun komst naar IS niet streng gelovig waren, of zelfs helemaal niet geloofden. Maar in het kamp

leerden ze de 'ware islam' kennen. De gerekruteerde strijders worden psychologisch helemaal kapotgemaakt en dan weer opgebouwd."

Een van de strijders die de schrijvers spraken, is Abdul Aziz. "Hij werd via Skype gerekruteerd door IS", vertelt Weiss. Als lid van Islamitische Staat kreeg hij een minderjarig meisje als seksslaaf. "Hij liet ons een foto van haar zien en vertelde zonder schaamte dat hij haar had verkracht. En dat hij een aantal mensen heeft onthoofd. Alsof het de normaalste zaak van de wereld is."

Toch is Abdul Aziz volgens Weiss geen psychopaat: "Zijn ouders vertelden dat hij vroeger een hele normale, lieve jongen was."

"Voor alle brute daden zijn regels", zegt Weiss. "Er is bijvoorbeeld een handleiding voor verkrachtingen: bij een minderjarige maagd werkt het anders dan bij een vrouw die geen maagd meer is. Allemaal om de schijn te wekken dat het geoorloofd is. De strijders die we spraken, tonen ook geen enkel berouw. Ze geloven écht dat ze iets goeds doen."

IS-strijders die toch problemen hebben met het geweld, worden weer teruggestuurd naar het trainingskamp voor religieuze 'heropvoeding'. Eenmaal in het kamp is er geen weg meer terug. "IS wil niet dat je teruggaat en vertelt wat er allemaal gebeurt. Als ze merken dat je wil ontsnappen, word je vrijwel zeker geëxecuteerd", zegt Weiss.

'Het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop'

Er is rouw en woede in el-Aour, een dorpje in het centrum van Egypte. Dertien van de eenentwintig christenen die in Libië zijn gedood door Islamitische Staat kwamen daar vandaan.

Dorpsgenoten verzamelen zich in donkere smalle steegjes om elkaar te troosten; de vrouwen in het zwart. Huilende mannen en vrouwen worden opgevangen door familie en vrienden.

In de enige kerk van het dorp zijn honderden mensen bijeen. Ze condoleren nabestaanden en vallen hen om de nek. Al huilend worden de namen van de slachtoffers uitgeschreeuwd.

Familieleden en vrienden stortten in toen ze hoorden dat de mannen die enkele weken geleden door IS waren ontvoerd, zijn onthoofd. Dat vertelt Babawi Walham; zijn broer Samuel was één van hen. Hij was te zien in de video van IS, waarin de 21 mannen op een rij stonden op een strand in Libië met ieder een beul achter zich.

Het antwoord van Egypte, bombardementen op IS-doelen in Libië, hebben volgens Babawi weinig zin. "De militaire acties van president Sisi zijn niet genoeg, geen enkel bombardement is genoeg, want het bloed van de slachtoffers is niet goedkoop. Dit zijn aanvallen tegen ongelovigen; hij had dat eerder moeten doen."

Bushra Fawzi rouwt om zijn 22-jarige zoon Shenouda. Zes maanden geleden was die naar Sirte, aan de Libische kust, gegaan om werk te zoeken als timmerman. "Ik eis van de internationale gemeenschap en van president Sisi dat ze de lichamen van de slachtoffers terughalen. Ook als ze in de zee zijn gegooid. En als ze zijn verbrand willen we hun as hebben."

Ook de andere slachtoffers waren gastarbeiders. Op de video van IS is niet te zien of alle mannen daadwerkelijk zijn omgebracht door IS, maar daar wordt wel van uitgegaan.

Straaljagers vallen IS in Tikrit aan

In Irak hebben straaljagers bombardementen uitgevoerd op de stad Tikrit, waar het Iraakse leger vecht tegen IS. NOS-verslaggever Lex Runderkamp, die in het gebied is, meldde even voor 20.00 uur dat meerdere gevechtsvliegtuigen bommen hebben afgeworpen.

Runderkamp telde vijf of zes zware inslagen. Bronnen vertelden hem dat het ging om Franse en Amerikaanse straaljagers, maar daarvan is geen bevestiging.

Eerder vandaag zei de Iraakse president Masum dat zijn land rekende op luchtsteun om IS uit Tikrit te verdrijven. De strijd om de stad stokt; gerichte bombardementen moeten IS de genadeklap brengen.

Het Pentagon wilde tot dusver niets zeggen over eventuele luchtaanvallen. Persbureau Reuters meldt op basis van bronnen in Washington dat de internationale coalitie inderdaad het bevel heeft gekregen om bombardementen uit te voeren, maar dat zou nog niet zijn gebeurd.

Runderkamp is al een week bij Iraakse eenheden rond Tikrit. Volgens hem wil het leger luchtsteun omdat het zelf niet slagvaardig genoeg is. "IS-strijders plaatsen in veel gebouwen boobytraps en vechten tot de dood. Daar heeft het Iraakse leger al enorm onder geleden. Irak wil nu zware bombardementen, om die gebouwen met de grond gelijk te maken en iedereen die erin zit uit te schakelen."

De inname van Tikrit zou IS een zware slag toebrengen, zegt Runderkamp. "Je kunt dan echt spreken van een kantelpunt in het bestaan van IS. De terreurgroep is tot nu toe alleen maar opgerukt. Als ze een grote stad verliezen, moet IS in de verdediging. Dan verandert ook de propagandaoorlog."

Iraakse bestuurders die Runderkamp heeft gesproken, verwachten na de eerste aanvallen een week nodig te hebben om Tikrit te heroveren. Mosul, de grootste stad in handen van IS, kan volgens analisten alleen heroverd worden als IS uit Tikrit is verdreven.

Leven onder het juk van IS in Mosul

Zwaar gesluierde vrouwen, vernietigde moskeeën en verlaten wijken. Dat is het beeld van de Noord-Iraakse stad Mosul, blijkt uit filmpjes die in handen zijn van de BBC, precies een jaar na de inname door de terreurgroep IS. Inwoners leven in angst. Bang om gestraft te worden, omdat ze zich niet aan de strenge regels van Islamitische Staat houden.

De beelden, die uit de stad zijn gesmokkeld, laten zien hoe het dagelijkse leven van de inwoners radicaal is veranderd. De clips laten zien hoe sjiitische moskeeën en andere heiligdommen door IS-strijders worden opgeblazen. Inwoners spreken van de harde straffen voor mensen die tegen de regels van IS ingaan. Eerder werden al eeuwenoude kunstschaten uit het museum in Mosul vernield.

"Sinds IS de stad innam, moeten we ons aan de regels van het door IS uitgeroepen kalifaat houden", zegt Zaid, inwoner van Mosul. Zijn naam is, net als bij alle anderen, door de BBC veranderd om hem te beschermen.

De lichtste straf noemt hij zweep- of stokslagen. Bijvoorbeeld voor het roken van een sigaret. "Bij diefstal hakken ze je hand af, bij overspel gooien ze je van een gebouw. Vrouwen die vreemdgaan worden gestenigd." De straffen worden publiekelijk uitgevoerd, zodat iedereen het kan zien en mensen er een voorbeeld aan nemen.

Mosul is de tweede stad van Irak en viel vorig jaar zomer in handen van IS. Bij de strijd verloor het Iraakse leger 2300 militaire voertuigen en veel wapens en munitie. Die spullen worden nu door IS ingezet om de stad te verdedigen.

Vrouwen moeten zich sinds de inname van top tot teen bedekken met kleding. "IS is daar heel strikt in", zegt Hanaa, die ook in de stad woont. "Vrouwen moeten helemaal in het zwart gekleed zijn." Samen met haar man ging ze een keer naar een restaurant. Ze had een nikab aangetrokken, waardoor haar hele lichaam bedekt was.

Eenmaal in het restaurant deed ze de sluier rond haar gezicht af. "Direct kwam de eigenaar naar ons toe. Hij smeekte me mijn gezicht weer te bedekken. 'Ze doen aan verrassingsbezoeken', zei hij. Ze zouden hem in elkaar slaan als ze me zagen met een onbedekt gezicht."

In Mosul wonen vrijwel geen minderheden meer. Zo zijn alle christenen gevlucht toen de stad werd ingenomen. Rond de stad doodde de terreurbeweging honderden gevangengenomen jezidi's.

Bij de strenge regels alleen houdt het niet op. In de stad is een groot tekort aan brandstof. De stad is sterk vervuild, want het afval wordt niet meer opgehaald. De bouw ligt volledig stil en bijna alle scholen zijn gesloten. "De rijken teren op hun reserves, mensen met een baan komen net rond. Armen worden aan God overgelaten", zegt Hisham, ook inwoner van Mosul.

"Alles is verboden hier, zelfs picknicken. Dat is tijd- en geldverspilling." Zijn broer werd geslagen omdat hij zijn winkel niet dichtdeed tijdens gebedstijd.

De beelden laten ook zien hoe IS propaganda inzet om hun boodschap te verkondigen. Op verschillende plekken in de stad zijn 'mediapunten' ingericht met tv's waar de IS-boodschap verspreid wordt.

Op de BBC-beelden staat ook zwaar geschut dat IS heeft buitgemaakt op het Iraakse leger. Volgens de inwoners weten de terroristen dat het Iraakse leger de stad wil gaan heroveren. Daarom zetten ze de stad vol met barricades, graven ze tunnels en leggen overal mijnen.

Toch laten veel inwoners van Mosul zich niet uit het veld slaan. "De overheid moet ons bewapenen", zegt Zaid. "Zo kunnen we de stad zelf beschermen. Met Gods hulp zullen we IS verslaan!"

Hoe IS van kleine kinderen beulen maakt

Islamitische Staat lijkt steeds jongere kinderen in te zetten als terrorist. Sommige 'kinderen van het kalifaat' zijn nog geen 10 jaar oud. Ze voeren executies uit, zijn gewapend met zware geweren of vechten als soldaten in de strijd. Hoe krijgt IS ze zover?

Islamitische Staat werkt graag met jonge kinderen, hoe cru het ook klinkt. Welpen noemt IS ze. In speciale kampen in Syrië krijgen ze les en worden ze klaargestoomd om te vechten en te moorden.

IS haalt die kinderen voor een belangrijk deel uit weeshuizen of ontvoert ze. Soms kiezen kinderen ook zelf voor een leven in het kalifaat. Drie meisjes uit het Londense Bethnal Green zijn daar een voorbeeld van. De Britse tieners kwamen via internet in contact met strijders en reisden in december 2014 naar Syrië.

Anderen worden door hun ouders meegenomen naar het kalifaat. Hun ouders zijn strijders, willen met een strijder trouwen of willen zich aansluiten bij IS, schrijft de Amerikaanse professor Mia Bloom in Foreign Affairs. Zo ging het onlangs ook met negen kinderen uit het Verenigd Koninkrijk. Hun moeders namen ze mee naar Syrië.

Eenmaal in het kalifaat gaan de kinderen naar het trainingskamp, waar de terroristen ze tevreden houden met snoep en cadeaus. Ze gaan naar school en krijgen les over de islam en de jihad. Ze leren hoe het is om in het kalifaat te wonen en leren over kameraadschap, samenwerken en loyaliteit.

Een paar dagen geleden zette IS nog een video online, waarin is te zien hoe het eraan toegaat in de trainingskampen. De kinderen in de video krijgen zware fysieke trainingen, dragen legerkleding en lopen rond met grote geweren. Anderen krijgen les van sluipschutters of oefenen hoe ze het best een voertuig kunnen aanvallen.

"Mensen zeggen dat je de mooie ogen van een vrouw kunt liefhebben. Maar ik houd alleen van mijn geweer", zegt een jongen in de camera. Hij bezingt daarin de strijd tegen de ongelovigen, de joden en de christenen. "We zweren dat we optrekken naar Rome. We breken jullie kruizen af en maken jullie vrouwen tot slaaf."

IS leidt de kinderen op tot moordenaars, zelfmoordterroristen en beulen. Op poppen oefenen de kinderen wat de beste manier is om een slachtoffer te onthoofden. "Ik leerde hoe ik een zwaard moet vasthouden en hoe ik ermee moet slaan", vertelde een 14-jarige Jezidi-jongen uit Irak afgelopen week aan persbureau AP. "Ik sloeg een keer, twee keer, drie keer."

Veel trainers betrekken de kinderen vanaf de eerste 'schooldag' bij de executies. "Op die manier maakt IS ze ongevoelig voor gruwelijkheden", legt professor Bloom uit. "Het begint met gefilmde executies en uiteindelijk gaan ze in het echt meekijken."

In propagandafilmpjes is te zien hoe kinderen vooraan staan, zodat ze alles goed kunnen zien. Bloom: "Als ze vaak genoeg naar executies kijken, gaan ze het vanzelf normaal vinden".

Het begint met het assisteren van de beul. Een kind geeft bijvoorbeeld de messen aan, vlak voor de onthoofding. "Zo maken de trainers het steeds makkelijker voor de kinderen om het uiteindelijk zelf te doen", zegt Bloom.

Hoe dat eraan toegaat, is te zien in een propaganda-video van een paar weken geleden. Een kind onthoofd een Syrische militair onder toezicht van een volwassen militant. Vorige maand bracht IS nog een video naar buiten waarin te zien is hoe 25 kinderen evenveel Syrische militairen door het hoofd schieten.

Peter Schouten van War Child vindt de beelden walgelijk, maar zijn organisatie kan er weinig tegen doen. War Child werkt namelijk niet in Syrië zelf. Wat de hulporganisatie wel kan doen, is de kinderen in een van de opvangkampen in de omliggende landen een veilige plek bieden. "We merken dat kinderen dan hun verhalen kunnen en willen vertellen en hun gevoelens weer uiten."

De video's van de moordende kinderen zijn waardevolle propaganda voor IS. Met dit materiaal kan de terreurorganisatie nieuwe kinderen ronselen. "Op deze manier laten ze buitenlandse ouders, die op zoek zijn naar de heilstaat, zien dat hun kinderen ook een mooie toekomst hebben in het kalifaat", legt Midden-Oosten-correspondent Sander van Hoorn uit.

"De kinderen zijn buitengewoon waardevol voor Islamitische Staat tijdens de strijd", zegt hij. "Ze kunnen risico's bijvoorbeeld niet inschatten. Ze worden gewoon ingezet." En dus blijft IS jonge kinderen ronselen. Met de gruwelijke video's tot gevolg, goed voor de nieuwe aanwas.

F-16's in actie boven Irak

Voor het eerst zijn Nederlandse F-16's boven Irak in actie gekomen. Er werden twee vluchten uitgevoerd met telkens twee vliegtuigen. Er zijn nog geen wapens ingezet, meldt het ministerie van Defensie.

Nederland doet met zes F-16's en twee reservetoestellen mee aan de strijd tegen Islamitische Staat in Irak. Minister Hennis kondigde deze week al aan dat de vliegtuigen dit weekend voor het eerst in actie zouden kunnen komen.

De militairen opereren vanuit Jordanië. Vrijdag kwamen de laatste toestellen aan in de regio.

Bij de vluchten van vandaag testten de F-16's onder meer hun inzet voor 'close air support'. Daarbij worden troepen op de grond ondersteund.

Vanaf nu zijn de vliegtuigen volledig klaar om ingezet te worden boven Irak, zegt Defensie. Zo kunnen ze bombardementen uitvoeren op tanks, opslagplaatsen van munitie en vijandelijke mortieropstellingen.

Donderdag sprak een grote Kamermeerderheid zijn steun uit voor een missie van een jaar. Meerdere fractievoorzitters wezen erop dat de bestrijding van IS een zaak van lange adem is. Minister Timmermans zei dat de Tweede Kamer het ermee eens is dat IS een bedreiging vormt voor de Europese veiligheid.

Nederland hoort met een aantal andere landen bij de internationale coalitie tegen IS. Onder leiding van de Verenigde Staten doen onder meer Frankrijk, Groot-Brittannië, België en een aantal Arabische landen mee met de bombardementen.